

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SÖZLÜ DİLDEKİ BAĞIMLI ARDILLARIN KULLANIM
SIKLIĞI**

İslam YILDIZ

**Danışman
Prof. Dr. V. Doğan GÜNAY**

**İZMİR
2010**

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sözlü Dildeki Bağımlı Ardılların Kullanım Sıklığı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2010

İslam YILDIZ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından...Yabancı Dil olarak Türkçe
Öğretimi..... Anabilim Dalı
Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretimi..... Bilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mustafa Öner

Üye : Prof. Dr. V. Doğan Günay

Üye : Doç. Dr. F. Feriye SUBUKÇU

Onay
Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. -

.....

Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY
Enstitü Müdürü

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	372002
Yazar Adı / Soyadı	İslam YILDIZ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 37600940436
Telefon / Cep Telefonu	05059379902
e-Posta	slmydz35@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Sözlü Dildeki Bağımlı Ardılların Kullanım Sıklığı
Tezin Tercümesi	Frequency of the Suffix Use in Turkish Spoken Language
Konu Başlıkları	Dilbilim Morfoloji Eğitim ve Öğretim
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2010
Sayfa	101
Tez Danışmanları	Prof. Dr. V. Doğan GÜNAY
Dizin Terimleri	Sıklık analizi=Frequency analysis Yabancı dil öğretimi=Foreign language learning
Önerilen Dizin Terimleri	Bağımlı ardıl=Suffix Türetim ardılı=derivation suffix İşletim ardılı=inflectional suffix Yabancı dil olarak Türkçe=Turkish as a foreign language
Yayımlama İzni	☒ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Ertelenmesini istiyorum

a. Yukarıda başlığı yazılı olan tezinin, ilgilinenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimize ilgili fikri mülkiyet haklarımızın saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimizi beyan ederim.

22.06.2010

İmza:

Yazdır

TEŞEKKÜR

Öğrenimimin lisans ve yüksek lisans dönemlerinde benden desteklerini hiç eksik etmeyen, akademik tutumunu, sabrını, titizliğini her zaman örnek alacağım Değerli Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. V. Doğan GÜNAY'a çok teşekkür ediyorum.

Bu yoğun dönemimde hep yanımda olan, bana gerekli çalışma ortamını sağlayan aynı zamanda meslektaşım olan eşim Funda UZDU YILDIZ'a sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Çalıştığım Menemen Kubilay İlköğretim Okulu yöneticilerine yüksek lisans ders dönemimi tamamlamamda gösterdikleri anlayış için; birlikte çalıştığım öğretmen arkadaşlarıma da bu süreçte bana verdikleri destek için teşekkür ederim.

Uzakta olsalar da iyi dilekleriyle yanımda olan aileme ve değerli arkadaşlarım Hasibe POLAT'a ve Samet SERTKAYA'ya ayrıca değerli arkadaşım Betül SÜLÜŐOĐLU'na teşekkürlerimi iletiyorum.

İÇİNDEKİLER	
İçindekiler	i
Tablo Listesi	iii
Şekil Listesi	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
I. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç ve Önem	2
1.3. Problem Cümlesi	2
1.4. Alt Problemler	3
1.5. Sayıtlar	3
1.6. Sınırlılıklar	3
1.7. Tanımlar	3
1.8. Kısaltmalar	5
II. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	6
III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE BÜTÜNCE	9
3.1. Bütünce Temelli Çözümleme Yöntemi	9
3.2. Yabancı Dil Öğretiminde Sıklık Çalışmalarının Önemi	10
3.3. Bütüncenin Oluşturulması	12
IV. KURAMSAL ÇERÇEVE	16
4.1. Biçimbilim ve Biçimbirim	16
4.1.1. Öncül (Sözlüksel) Biçimbirimler	20
4.1.2. Ardıl (Dilbilgisel) Biçimbirimler	21
4.1.2.1. Türetim Ardılları	21
4.1.2.2. İşletim Ardılları	24
V. BULGULAR VE YORUMLAR	26
5.1. Türetim Ardıllarına Yönelik Bulgular	26
5.1.1. Türetim Ardılları	27
5.1.1.1 Eyleme Eklenen Türetim Ardılları	27
5.1.1.1.1. Eylemden Ad Yapan Türetim Ardılları	27
5.1.1.1.2. Eylemden Eylem Yapan Türetim Ardılları	35
5.1.1.2. Ada Eklenen Türetim Ardılları	37
5.1.1.2.1. Addan Eylem Yapan Türetim Ardılları	37
5.1.1.2.2. Addan Ad Yapan Türetim Ardılları	40
5.2. İşletim Ardıllarına Yönelik Bulgular	55
5.2.1. İşletim Ardılları	57
5.2.1.1. Adcıl İşletim Ardılları	57
5.2.1.1.1. Ad Durum Ardılları	57
5.2.1.1.2. İyelik Ardılları	58
5.2.1.1.3. Çoğul Ardılı	59
5.2.1.1.4. Yükleme Yapan Ekeylem Ardılları	59

5.2.1.1.5. Diğer Adcıl İşletim Ardılları	60
5.2.1.2. Eylemcil İşletim Ardılları	61
5.2.1.2.1. Zaman ve Kip Ardılları	61
5.2.1.2.1.1. Bildirme (Zaman) Ardılları	61
5.2.1.2.1.2. Tasarlama Kipleri	62
5.2.1.2.2. Kişi Ardılları	63
5.2.1.2.3. Birleşik Kipli Eylemler Yapan Ekeylem Ardılları	65
5.2.1.2.3.1. Birleşik Kipli Eylemlerin Hikayesi	65
5.2.1.2.3.2. Birleşik Kipli Eylemlerin Rivayeti	66
5.2.1.2.3.3. Birleşik Kipli Eylemlerin Şartı	66
5.2.1.2.3.4. Genelleştirici Kiplik Belirticisi	67
5.2.1.2.4.Çatı Ardılları	67
5.2.1.2.4.1. Edilgenlik Ardılı	67
5.2.1.2.4.2. Dönüşlülük Ardılı	68
5.2.1.2.4.3. İşteşlik Ardılı	68
5.2.1.2.4.4. Ettirgenlik Ardılı	68
5.2.1.2.5. Kurallı Birleşik Eylemler	69
5.2.1.2.5.1. Yeterlik Eylemi Ardılı	69
5.2.1.2.5.2. Tezlik Eylemi Ardılı	69
5.2.1.2.5.3. Sürerlik Eylemi Ardılı	69
5.2.1.2.5.4. Yaklaşma Eylemi Ardılı	69
5.2.1.2.6. Olumsuzluk Ardılı	70
5.2.1.2.7. Eylemsi Ardılları	70
5.2.1.2.6.1. Ad Eylem Ardılı	70
5.2.1.2.6.2. Sıfat Eylem Ardılı	70
5.2.1.2.4.3. Ulaş (Bağ Eylem) Ardılı	71
5.3. Bağımlı Ardıllara Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi	74
5.3.1. Bütüncede Kullanılmış Ardıllar	78
5.3.2 Bütüncede Kullanılmamış Ardıllar	82
5.4. Tartışmalar	85
5.5. Çalışmanın Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimindeki Yeri	90
VI. SONUÇ VE ÖNERİLER	93
KAYNAKÇA	95
EK:1	98
EK:2	101

Tablo Listesi

Tablo1: Temel Kaynaklar

Tablo2: Bütüncenin Oluşturulması

Tablo3: Çift Eklemlilik

Tablo4: Türetim Ardılları Tanımları

Tablo5: İşletim Ardılları Tanımları

Tablo6: Türetim Ardıllarına Yönelik Bulgular

Tablo7: İşletim Ardıllarına Yönelik Bulgular

Tablo8: Bütüncede Bağımlı Ardıl Almış Sözcüklerin Sıralaması

Tablo9: Türetim ve İşletim Ardıllarının Sayısal Bulguları

Tablo10: Türetim ve İşletim Ardıllarının Sayısal Bulgularının Karşılaştırılması

Tablo11: Türkçedeki Türetim ve İşletim Ardıllarının Sayısal Tablosu

Tablo12: {-CA} Ardılıının Sınıfsal Değerlendirilmesi

Tablo13: {-lAr} Ardılıının Sınıfsal Değerlendirilmesi

Tablo14: Çatı Ardılıının Sınıfsal Değerlendirilmesi

Tablo15: En Sık Kullanılan Türetim Ardılları

Tablo16: En Sık Kullanılan İşletim Ardılları

Şekil Listesi

Şekil 1: Biçimbirim Sınıflandırılması

Şekil 2: Türetim Ardıllarının Sınıflandırılması

Şekil 3: İşletim Ardıllarının Sınıflandırılması

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türkçede bağımlı ardılların sözlü dildeki kullanım sıklıklarını belirleyebilmektir. Bu amaca yönelik olarak bütüncü temelli çözümleme yöntemi ile çalışmanın bütüncüsü oluşturulmuştur.

Bağımlı ardıllar konusu dil incelemelerinin biçimbilim bölümü ile ilgili olduğu için biçimbilim ve biçimbirim kavramları incelenmiştir. Bağımlı ardılların sıklığı belirlenirken kullanılacak ardıl sınıflandırmaları için temel dört kaynaktaki (Adalı O. (2004). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*. İstanbul: Papatya Yayınları.; Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.; Göksel A. ve Kerslake C. (2005). *Turkish A Comprehensive Grammar*. London ve New York: Routledge.; Kormaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.) bilgiler bir araya getirilerek türetim ardılları ve işletim ardılları başlıkları altında yeni ve bütüncül bir sınıflandırma oluşturulmuştur. Bu sınıflandırma ile birlikte aynı tabloda, sözlü dilden alınan kayıtlar üzerinde yapılan çözümleme sonuçları hem sayısal olarak hem de oransal olarak verilmiştir.

Çalışma bütüncüsü çözümlenerek türetim ve işletim ardıllarına yönelik bulgular değerlendirilmiştir. Türetim ardıllarına yönelik bulgular, eyleme eklenen ve ada eklenen türetim ardılları bölümünde incelenmiş; işletim ardıllarına yönelik bulgular ise adcıl ve eylemcil işletim ardılları bölümünde incelenmiştir.

Çalışmanın bulguları, Türkçenin anadili ve yabancı dil olarak öğretilmesine sağlayabileceği katkılar açısından, işletimde ve türetimde en sık kullanılan ardıllar Türkçe öğreticilerine sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Bağımlı ardıl, türetim ardılı, işletim ardılı, sıklık, yabancı dil olarak Türkçe

ABSTRACT

The objective of this study is to find out the frequency of the suffix use in Turkish. In order to achieve this goal, the corpus of this project has been formed via corpus-based analysis methodology. Now that the subject matter of suffixes are related to the field of morphology, the concepts of ‘morphology’ and ‘morpheme’ have been scrutinized as well.

While determining the frequency of the suffix use, the suffix categories to be used are based on the data derived from four significant guide books such as (Adalı O. (2004). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*. İstanbul: Papatya Yayınları.; Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.; Göksel A. ve Kerslake C. (2005). *Turkish A Comprehensive Grammar*. London ve New York: Routledge.; Kormaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.) By means of benefiting from abovementioned sources, a new and wholistic classification is made under the headings of ‘derivational’ and ‘inflectional’ suffixes. Moreover, in the same table an analysis of oral records with their numerical and proportional results is presented.

With a close study of the corpus, findings related to the derivational and inflectional suffixes are evaluated. While the findings about the derivational suffixes are studied in the part of the derivational suffixes that are added to nouns or verbs; data related to the inflectional suffixes are examined in the nominal and verbal inflectional suffixes section.

The findings about derivational and inflectional suffixes are presented in this study to make a contribution to Turkish instructors while teaching Turkish as a native or second language.

Key words: Suffix, derivation suffix, inflectional suffix, frequency, Turkish as a foreign language

I.GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problem durumu, amacı ve önemi, probleme ilişkin alt problemler anlatılacaktır. Ayrıca çalışmanın varsayımlarına (sayıltılarına), sınırlılıklarına değinilerek ve çalışmanın temelini oluşturan tanımlardan söz edilerek kullanılan kısaltmalar belirtilecektir.

1.1. Problem Durumu

Sondan eklemeli bir dil olan Türkçede bağımlı ardıllar önemli bir yer tutmaktadır. Türkçe dilbilgisi kitaplarında bağımlı ardılların yaklaşık olarak sayıları bellidir. Bugüne değin Türkçede sözlü dildeki bağımlı ardılların hangi sıklıkla kullanıldığı yolunda bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Dilbilgisi kitaplarında adı geçen bu ardılların kullanım sıklığının saptanmasının, başta yabancı dil olarak Türkçe öğretimi olmak üzere diğer birçok alan için de önemli bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

Toplumsal bir olgu olan dil, en son halini sözlü dilde temsil eder. Sözlü dil belirli aralıklarla ele alınıp farklı açılardan incelendiğinde ve dildeki değişimler sözlü dil yoluyla ortaya konulduğunda dildeki değişimler daha sağlıklı gözlemlenebilir. Bunun için dili ilgilendiren her türlü çalışmada konuşulan dili göz önünde bulundurmak, elde edilecek sonuçlar açısından önemli görülür. Bu nedenle bu çalışma sözlü dilde yapılmış bir çalışmadır.

İletişimin dünya ulusları arasında çok önemli olduğu bir dönemde, yabancı dil öğrenmek ve öğretmek oldukça önemli bir yere sahiptir. Gelişen bu alanda Türkçenin öğretiminde kullanılan öğretim malzemelerinin geliştirilmesinin, gereksinimlere göre düzenlenmesinin daha sağlıklı ve güvenilir sonuçlara götüreceği düşünülür.

Bu çalışmayla ilgili kaynaklarda dil üzerine araştırma yapan uzmanların bağımlı ardılların önemi konusunda aynı görüşte oldukları görülmesine karşın bağımlı ardılların sınıflandırılması söz konusu olduğunda düşünce ayrılıkları içine girdikleri görülmüştür. Bağımlı ardılları biçimce sınıflandıranlar olduğu gibi anlamsal boyutuyla sınıflandıranlar

da vardır. Bu düşünce ayrılığının nedeni farklı bakış açılarıdır. Ardılların sayıları değişik nedenlerden dolayı farklı sunulsa da “Biçimbirimler kapalı bir sınıf oluşturdukları için her dilde sayıları sınırlıdır” (Kıran ve Kıran, 2002:71). Bu nedenle biçimce görülen değişimler ya da farklı etmenler göz önünde bulundurulmadığında, aynı ardıllardan söz edildiği görülebilir.

1.2. Amaç ve Önem

Bu çalışmanın iki temel amacı vardır. Birinci amaç, temel kaynaklardan yararlanarak bağımlı ardılları sınıflandırmaktır. Bağımlı ardıllarla ilgili tam bir sınıflandırmanın yapılması öğretim malzemesi hazırlamakta uygulayıcılara yararlı olacağı düşünülmektedir.

İkinci amaç ise bağımlı ardılların sözlü dildeki kullanım sıklığının belirlenmesidir. Dil en son halini sözlü dilde temsil eder. Bu yüzden sıklık çalışması sözlü dilde yapılmıştır. Bu amacın önemini yabancı dil öğretiminde -iletişimsel yaklaşımın etkin olduğu bu çağda- sözlü dil üzerinde çalışmalar yapılmasının gerekliliği oluşturmaktadır.

Ayrıca Türkçede bağımlı ardılların niceliklerinin belirlenmesinin ve bu ardıllardan hangilerinin daha işlevsel olduğunun betimlenmesinin; dil öğretimi, dil araştırmaları ve incelemeleri açısından önemli bilgiler oluşturduğu düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

Bu çalışmada, problem durumunda belirtilen düşünceler doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Türkçede bağımlı ardılların anlam ve işlevi üzerindeki genel görüşler nelerdir?

- Bu ardılların sözlü dildeki kullanım sıklık oranları nasıl bir dağılım göstermektedir?

1.4. Alt Problemler

- a) Türkçedeki türetim ve işletim ardılları nelerdir?
- b) Türkçedeki bağımlı ardılların sınıflandırılması nasıl olmalıdır?
- c) Sözlü dilde hangi bağımlı ardıl, hangi oranda kullanılmaktadır?
- d) Sıklık çalışmalarının önemi nedir?

1.5. Sayıtlar

Bu çalışmada elde edilecek bulguların güvenilir ve geçerli olması için, bütüncenin oluşturulmasında gerekli görülen ses kayıtlarının nicelik olarak yaklaşık altı katı kadar kayıt alınmıştır. Alınan kayıtlarda ölçünlü dil dışında kalan dilsel özellikler ölçünlü dile uyarlanmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Çalışmanın bütüncesini doğal ortamdan alınmış ses kayıtları oluşturmaktadır. Bu bütüncenin sağlıklı bir çözümlemeyle incelenebilmesi için kayıtlar belirli sayıyla sınırlı tutulmuştur. Ayrıca kayıtların sınırlandırılmasında fiziksel şartlar ve zaman da göz önünde bulundurulmuştur.

1.7. Tanımlar

Ardıl: “Eklenmeyle elde edilen birimlerin kuruluşunda art (ikinci ve daha sonraki) sırada yer alan biçimbirimlerdir” (Adalı, 2004:17). (Burada birinci sırada yer alan biçim sözcüktür.) Ardıl terimi yerine ek teriminin de kullanıldığı görülür. “Kendi başına anlam

taşımayan, kelimelerle birleşerek çeşitli görevler yapan ses ya da ses topluluklarına ek adı verilir” (Kahraman, 2001:41).

Türetim ardılı: “Türetim (derivation), mevcut sözcüklerden başka sözcükler yaratma işidir ve bu işin hangi yollarla yapıldığı, bu yollarla türetilmiş sözcüklerin dildeki konumları, bu konumlardaki değişmeler vb. türetimsel biçimbilim alanının konuları arasındadır” (Uzun, 2004:37). “Çağdaş dilbilgisinde türetim yeni bir sözlüksel parça yaratmaktır, yani sözcük yeni biçimiyle sözlükte bulunabilmelidir” (Göksel ve Kerslake, 2005:52).

İşletim ardılı: “Sözdizimsel ilişkiyi düzenleyen ardıllardır” (Adalı, 2004:45). “Fiillerde kip, zaman, tarz, şahıs, sayı; isim soylu kelimelerde çokluk, iyelik ve isimlerin birbirleriyle ilişkisini belirleyen hal kavramlarını gösterir” (Korkmaz, 1992:36). Sonuç olarak işletim ardılları adların, eylemlerin kök veya gövdelerine eklenerek sözcüklerin sözdizimi bağlamı içerisinde birbirleriyle ilişki kurmasını sağlayan bağımlı ardıllardır.

Sıklık: “Belli uzunlukta bir konuşma ya da yazıda aynı dilsel olgu ya da birimin gerçekleşme sayısı. Sıklık, kullanılabilirlik kavramıyla birlikte yabancı dil öğretimi alanında öğretilen öğelerin belirlenmesine ve aşamalanmasına büyük katkıda bulunmuştur. Yabancı dil öğretimi dışında sözlük çalışmalarının yanı sıra, biçimbilim incelemelerinde de bu kavramdan geniş ölçüde yararlanılmıştır. Sıklık incelemeleri tüm dil birimlerine uygulanmaktadır: Sesbirimler, sözlükbirimler, sözdizimsel yapılar, vb.” (Vardar, 2002:174-175).

Dille uğraşan kimi araştırmacılar tarafından ardıl terimi; *ek*, *bağımlı ardıl*, *biçimbirim*, *dilbilgisel biçimbirim*, *görevsel biçimbirim*, vb. adlarla aynı görevi belirtecek şekilde kullanılmıştır. *Türetim* ve *işletim ardılları* için çoğunlukla görülen durum ise türetime *yapım eki*, işleme de *çekim eki* denmesidir. Bu çalışmada yukarıda belirtilen terimlerden *bağımlı ardıl*, *türetim ardılı*, *işletim ardılı* terimlerinin kullanılması yeğlenmiştir.

1.8. Kısaltmalar

ÖA: Özel ad

TDK: Türk Dil Kurumu

Türetim ve işletim ardıllarının sınıflandırılmasında yararlandığımız temel kaynaklar aşağıdaki gibi -sadece tablolarda- sayılarla gösterilmiştir.

Tablo 1
Temel Kaynaklar Tablosu

Kaynak Adı	Nu.
Adalı O. (2004). <i>Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler</i> . İstanbul: Papatya Yayınları.	1
Banguoğlu, T. (2004). <i>Türkçenin Grameri</i> . Ankara: TDK Yayınları	2
Göksel A. ve Kerslake C. (2005). <i>Turkish A Comprehensive Grammar</i> . London & New York: Routledge.	3
Kormaz, Z. (2003). <i>Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)</i> . Ankara: TDK Yayınları.	4

II. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Türkçede bağımlı ardılların niceliklerinin belirlenmesinin ve bu ardıllardan hangilerinin daha işlevsel olduğunun betimlenmesinin; dil öğretimi, dil araştırmaları ve incelemeleri açısından önemli bilgiler oluşturduğu düşünülmektedir. Ancak bu konuda dil öğreticilerine, dil araştırmacılarına kaynaklık edecek çalışmaların içinde sözlü dilde bağımlı ardıllarla ilgili bir sıklık çalışmasının yapılmadığı görülmüştür.

Bağımlı ardıllar üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların daha çok betimleyici ve dilbilgisi bakımından kuralları açıklayıcı olduğu görülüp kullanım sıklığı çalışmalarının bu alana yansımadağı belirlenmiştir.

Bu çalışma ile ilgili yayın ve araştırmaların kapsamı iki alan üzerinden değerlendirilmiştir. Birincisi Türkçede bağımlı ardıllar ile ilgili yapılmış çalışmalar, ikincisi dil üzerine yapılan sıklık çalışmalarıdır. İlgili yayın ve araştırma sıralaması ilk basım tarihleri göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Banguoğlu (2004) **Türkçenin Grameri** adlı kitabında çalışmamızla ilintili olan, kitabının “*kelime yapımı*” bölümünü şu biçimde anlatmıştır: “Türkçemizin bu kendine dönme ve terimleşme devrinde onun yaratıcı ve doğurucu gücünü iyi tanımak ve doğru kullanmak gereğine inandığımız için bu bahsi genişçe tuttuk (2004:7)” diyerek konunun önemine değinmiştir.

Hatipoğlu (1981) **Türkçenin Ekleri** adlı kitabını “ dilin ekler yardımıyla nasıl geliştiğini, türetme yöntemiyle sağladığı anlatım gücünü işleyen bir araştırmadır” (1981:6) tümcesiyle tanıtarak bağımlı ardılların önemine vurgu yapmıştır.

Adalı (2004) **Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler** adlı kitabında dilbilim görüş ve yöntemlerine bağlı kalınarak bu kitabın Türkiye Türkçesi biçimbilimine bir yaklaşım denemesi olduğunu, biçimbilim çalışmalarında sözcükten değil “biçimbirim” den söz edildiğini belirtmektedir.

Zülfikar (1991) **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları** adlı kitabının Yapı Özellikleri Bakımından Terimler bölümünde bağımlı ardılların türetimi nasıl gerçekleştirdiğine ve bu yolla terim yapma yollarına değinmiştir. Türetim ardıllarının görevlerini sıralayarak ve her ardılı örneklendirerek türetim ve terim yapma olgusunu detaylı bir biçimde sunmuştur.

Uzun ve diğerleri (1992) **Türkiye Türkçesinin Türetim Ekleri Bir Döküm Denemesi**, adlı çalışmalarında TDK'nın Türkçe Sözlük'ündeki (7. baskı) maddebaşı sözcükleri ele alıp türetim ardıllarıyla ilgili bir döküm denemesini ortaya koymuşlardır.

Korkmaz'ın (2003) **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)** adlı kitabı dört ana bölümden oluşmuştur. Çalışmamızla ilintili olan birinci bölümde - Şekil Bilgisinin Ana Özellikleri ve Kelime Yapımı- kelimeler; kökleri, yapıları ve anlam ilişkileri gibi çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Yapım ve çekim ekleri (türetim ve işletim ardılları) detaylı bir şekilde ele alınmış örneklerle açıklanmıştır.

Özel (2003) **Türkçede Eklerin Tasnifi** adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde, araştırmacıların yazdığı Türkçe dilbilgisi kitaplarını inceleyerek ve yer yer karşılaştırmalar da yaparak bir sınıflandırma yapmıştır. Bu sınıflandırma çalışmasında sorunlu ardıllara değinilmemiş sadece belirgin ardıllar ele alınmıştır.

Göksel ve Kerslake (2005) **Turkish A Comprehensive Grammar** adlı kitaplarında Türkçenin bütün dilbilimsel yapılarını betimlemeli bir biçimde ortaya koymuşlardır. Bu çalışmayla ilgili olan bölüm, kitabın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Türkçedeki biçimbirimler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Günay (2007) **Sözcükbilime Giriş** adlı kitabında bir dilin temel taşları olan sözcükleri ele almaktadır. Çalışmamızla ilintili olan altıncı bölümde –sözcüksel Biçimbilim ve Artsüremlilikte Sözcüklerin Oluşumu- türetimsel ardıllar ile işletimsel ardılları ele alınmıştır.

Aşık (2007) **Yabancılar İçin Temel Türkçe Sözcük Varlığının Oluşturulması** adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde, yabancılar için sözlü dilde sözcüklerin kullanım sıklığını belirlemiştir. Bu çalışmada seçilen bağlamlar, temel düzey dil öğrencisinin karşılaşacağı bağlamlardan ses kayıtları alınarak bir değerlendirme yapılmıştır.

III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE BÜTÜNCE

Bu çalışmada sözlü dildeki bağımlı ardılların kullanım sıklığı nicel ve nitel açılardan incelenmiştir. Nicel ve nitel özelliklerin belirlenmesinde bütüncüye dayalı incelemelerin daha güvenilir sonuçlara ulaşmayı sağlayacağı düşünüldüğünden çalışmada Bütünce Temelli Çözümleme Yönteminin (*Corpus Based Analyzing Method*) ve sıklık incelemesi yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. Çalışmamızın bu bölümünde bütünce temelli çözümleme yöntemi ve sıklık incelemesi ile ilgili temel bilgiler verilecek ve bütüncenin nasıl oluşturulduğu açıklanacaktır. Ayrıca çalışmanın bütününde kullanılan bazı biçimler, işaretler nedenleriyle açıklanacaktır.

3.1. Bütünce Temelli Çözümleme Yöntemi

Bütünce, bir dili betimlemek ve çözümlemek amacıyla derlenmiş sözlü ya da yazılı örnekler, sözceler ürünü (Vardar, 2002:53) olarak tanımlamaktadır. Dil ile ilgili yapılan çalışmalarda bütünceden yola çıkmak çalışmanın bulgularına ve sonuçlarına nicel ve nitel açıdan daha güvenilir bir yoldan ulaşmayı sağlamaktadır. Oluşturulan bütünce üzerinden çalışılan dilsel yapıların kullanım sıklığını belirlemek, bu yapıların bir arada değerlendirilebilmesi açısından araştırmaya nesnel ve sınırları belirlenmiş bir alan sunmaktadır.

Dilin eşzamanlı olarak incelenmesine olanak sağlayan Bütünce Temelli Yöntemin dört önemli özelliği bulunmaktadır:

- 1) Doğal metinlerdeki (doğal kaynaklardan toplanan) gerçek örüntüleri çözümlediği için deneyseldir.
- 2) Bütünce olarak adlandırılan, doğal metinlerin belli bir ilkeye göre seçilmiş geniş derlemelerinden yararlanır.

- 3) Hem otomatik hem de etkileşimsel teknikleri kullanarak çözümleme için geniş bir kullanım ağı oluşturur.
- 4) Hem nicel hem de nitel çözümleme tekniklerine dayanır. (Biber, Conrad ve Reppen'den aktaran Sargın, 2010:105)

Bu çalışmanın bütüncesini sözlü dilden derlenmiş ses kayıtlarının metne dönüştürülmüş biçimleri oluşturmaktadır. Bütüncenin sözlü dilden oluşturulmasının nedeni kullanımdaki doğal dilin incelenmesinin amaçlanmasıdır. Bu inceleme ile yapılmak istenen, sözlü dildeki bağımlı ardılları betimleyici bir yaklaşımla ortaya koymaktır ve betimleyici çalışmaların eşzamanlı olarak yapılmasının daha sağlıklı sonuçlar verdiği bilinir. “Modern biçimbilim, yalnızca doğal konuşucuların dille ilgili sezgisel bilgilerine dayanan çözümlmelerini kabul eder, böylece artzamanlı çözümlmeler çalışma alanı dışına çıkarılır” (Uzun, 2006:18). Ayrıca eşzamanlı çalışmalardaki sözel olarak ifade edilen durumları iletişim bağlamında düşünürsek verici (konuşucu) her bakımdan düşüncelerini rahat ifade edebileceği bir durumdadır. Yani verici kendini baskı ve kontrol altında hissetmeden rahat konuşur. Günay’ın da belirttiği gibi “Sözlü dilde verici doğaçlama şekliyle metnini oluşturur” (2007b: 37). Bu durumda da elde edilmesi hedeflenen bilgilerin kaynağının amaca uygun ve güvenilir olması açısından uygun görülmüştür ve çalışmanın bütüncesi için sözlü dil ele alınmıştır.

Oluşturulan bütünce nicel ve nitel açılardan incelenmeye olanaklı bir duruma getirilip -her ses kaydı yazıya aktarılıp sözcükler kök ve bağımlı ardıllar olarak ayrıştırılıp- çözümlmeler yapılmıştır.

3.2. Yabancı Dil Öğretiminde Sıklık Çalışmalarının Önemi

Ülkelerin dillerini öğretme ve yaymak için uğraşır. Bu amaçla yabancı dil öğretimi için her ülkenin kendi diline yönelik çalışmalara önem verdiği bilinir. Pek çok ülke dilini en etkili ve en hızlı yöntemle öğretmeye çalışır ve bu amaçla kendi dili ile

ilgili bilgilere en güncel çalışmalarla ulaşmaya çalışır. Çünkü dil öğretiminde özellikle iletişimsel amaçların öne çıktığı görülür ve iletişim için gerekli olan bilgiler kullanımdaki dile ait bilgilerdir.

Ülkemiz de Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi için gereken çabayı göstermektedir. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan kaynaklar, hazırlanan malzemeler için bağımlı ardılların sıklığının bir başvuru niteliği taşıyabileceği düşünülerek bu çalışma yapılmıştır. Türkçe üzerine yapılan en güncel çalışmaların yabancı dil olarak Türkçe öğretimi materyallerine kaynaklık etmesi öğretim malzemelerinin kullanışlı olmasını sağlar. Ayrıca bu sıklık çalışması, dille uğraşan diğer bilimler için de kaynak oluşturabilir.

Bu çalışmada bağımlı ardılların öneminden daha önceden de söz edilmişti. Aksan'ın açıklamalarından da anlaşılacağı gibi Türkçenin türetim gücünü sağlayan bağımlı ardıllardır.

“Bilindiği gibi Türkçe, yapı bakımından bağlantılı bir dil olarak hiç değişmeyen bir köke pek çok sonekin (yalnızca soneklerin) art arda eklenmesiyle çok çeşitli, ayrıntılara inebilen kavramlar oluşturabilen bir dildir... sür- kökünden 100'e yakın sözcüğün, gör- kökünden ise 75 sözcüğün türeyerek geniş birer sözcük ailesi oluşmuştur” (Aksan, 2004:45).

Aynı kökten birden çok sözcüğün türetilmesini bağımlı ardıllar sağlamaktadır. Türkçede türetim ardıllarıyla birlikte dilin sözdizimdeki dizimsel ilişkilerini sağlayan işletim ardıllarının sıklık çalışmalarında incelenmesi yeni bir durumdur. Bu ardılların sınırlı sayıda olması sıklık çalışmalarını başlangıçta gereksiz gösterebilir. Ancak bu ardılların kullanım sıklığını bilmek dilin işleyişi hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşmayı sağlar. Bu ayrıntılı bilgiler, Türkçenin öğretiminde ardılların öğretim sırası hakkında öğreticilere bir yol gösterebilir.

3.3. Bütüncenin Oluşturulması

Bütünce yirmi farklı bağlamdan ses kayıtları alınarak oluşturulmuştur. Bu bağlamlar, farklı niteliklerdeki bireylerden (yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, kültür vb.) ve farklı yerleşim bölgelerindeki farklı uzamlardan alınmıştır. Her açıdan ülkemizin ortalaması göz önünde bulundurulmuştur. Kayıtlar 3'er dakikadan toplam 20 kayıttan oluşmuştur. Bütünce oluşumunda bu süre ve bu sayının seçiminde dilbilgisel yapıların incelenecek olması ve çalışmanın bütünsel süreci (kayıtlar, çözümleme, bulgular) etkili olmuştur.

Bu kayıtlarda hata oranının en düşük seviyede kalması için gereken önem verilmiş 128 kayıttan sadece 20'si çözümlenmeye uygun görülmüştür. Kimi ses kayıtlarının gürültülü olması, bağlamların ve uzamların tekrara düşmesi nedeniyle uygun görülmemekle değerlendirme dışı tutulmuştur. Çalışmada kullanılan ses kayıtları genellikle konuşmanın akıcı olduğu zamanda alınmıştır.

Tablo 2
Bütüncenin Oluşturulması Tablosu

Bağlam Sayısı	Yer (Uzam)	Bağlamlar	Konuşan Kişi Sayısı
1	Afyon	Kurban Bayramı	6
2	Ankara	Akraba sohbeti	6
3	Antalya ¹	Futbol sunumu (TV)	1
4	Artvin	Etkinlik	3
5	Aydın	Çiftçi	3
6	Balıkesir	Okul-öğrenci	3
7	Denizli	Kağıt oyunu	6
8	Denizli	Apartman sorunu	6

¹ Bu bağlam televizyon programından alınmıştır ve futbol sunumunu içermektedir. Bu bağlamı seçmemizin nedeni futbolun insanlar arasındaki iletişimde çok yer edinmesidir.

9	İstanbul/Ümraniye	Dertleşme	3
10	İstanbul/Üsküdar	İşyerinin dedikoduları	3
11	İzmir/Bornova	Hasta-doktor iletişimi	4
12	İzmir/Buca	Ders anlatımı	3
13	İzmir/Karşıyaka	Fal anlatımı	4
14	İzmir/Menemen	Toplantı anı	2
15	Kütahya	Çocuk sohbeti	3
16	Muğla	Akademik sohbet	6
17	Sivas	Esnaf sohbeti	2
18	Sivas	Olay anlatımı	2
19	Şanlıurfa	Çalışma anı (montaj)	4
20	Van	Telefon konuşması	4

Bütüncenin oluşturulmasında ses kayıtlarının farklı uzamlardan seçilmesine dikkat edilmiştir ve ülkenin yedi coğrafi bölgesinin altısına ulaşılmıştır. (Marmara Bölgesi: Balıkesir, İstanbul; Ege Bölgesi: Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Muğla; Doğu Anadolu Bölgesi: Van; İç Anadolu Bölgesi: Ankara, Sivas; Karadeniz Bölgesi: Artvin; Güneydoğu Anadolu Bölgesi: Şanlıurfa)

Ses kaydı alınan kişilerde cinsiyet, yaş, eğitim, iş ve sosyal konum gibi farklılıklar göz önünde bulundurulmuştur. Kayıtlar kişilerden habersiz alınmış ancak daha sonra kayıtlarda sesi geçen kişilerden bu kayıtların çalışmada kullanılmasına yönelik izin alınmıştır. Özel hayatın gizliliğine önem verilerek kayıtlarda yer alan kişi adları, yer adları, kurum ve kuruluş adları çözümleme aşamasında silinmiş sadece bu özel adlara eklenmiş ardıllara yer verilmiştir.

Her dilde olduğu gibi Türkçede de farklı ağızlar vardır. Bu ağızlardan biri öne çıkarak devletin resmi (ölçünlü) dilini oluşturmuştur. Türkçede de öne çıkan ağız İstanbul ağızı olmuştur. İstanbul'un uzun yıllar bilim, sanat, kültür ve yönetim merkezi olması nedeniyle bu bölgenin kullandığı dilin yapısı, söyleyiş biçimi ve sözvarlığı

Türkçenin ölçünlü dili olarak kabul görmüştür. Dilin kurallarının belirlenmesinde, özelliklerinin saptanmasında ve dil öğretiminde de ölçünlü dil kullanıldığı için ölçünlü dil dışında farklı ağızları da içeren ses kayıtları ölçünlü dile aktarılmıştır.

Bütüncenin çözümleme aşamasında öncelikle sözlü dildeki ses kayıtları metne dönüştürüldü. Bağımlı ardıllarının sıklığının incelenmesi için bu metinlerde geçen sözcükler, kök ve bağımlı ardıl olarak ayrıştırıldı. (Bakınız EK:1)

Bütüncenin oluşturulmasında ve kök-bağımlı ardılların ayrışımında aşağıdaki durumlara dikkat edilmiştir:

1) Sözcüklerin kök ve bağımlı ardıl ayrışımı yapılırken, kök olarak alınan kısımların kökenbilimsel değişimleri çalışmanın sınırları dışında tutulmuştur. (Bakınız EK:2)

2) Birleşik sözcükler, birden çok sözcüğün birleşerek yeni bir varlığın, kavramın ya da eylemin adı olurlar. Bu birleşim sırasında sözcüklerde değişik ses olayları oluşabilir ya da bazı ardıllar kullanılabilir. Bu çalışmada birleşik sözcüğü oluşturan sözcüklerin türetim ya da işletim ardılları göz önüne alınmadan birleşik sözcükler kök gibi değerlendirilmişlerdir.

3) Alıntı sözcükler kök olarak ele alınmıştır.

4) Ses kayıtlarındaki eksilteli yapılar, metne çevrilirken olduğu gibi ele alınmıştır. (3. çoğul kişi ekinin kullanımında {-lAr} ve ad soylu sözcükleri yüklem yapan ekeylemin 3. tekil kişinin kullanımında {-Dİr} ardılları eklenmemiştir.)

5) Özel adlardan kişi ve yer adlarının yapısında bulunan türetim ardılları değerlendirilmemiştir. Çünkü özel adlarda geçmişten günümüze bazı kökenbilimsel değişimler oluşmuştur. bu değişimler sonucunda türetim ardılı gibi algılanan, aslında kökenbilimsel değişim sonucundaki bir ses değişimi olan biçimlerin kesin olarak belirlenebilmesi bu çalışmanın sınırları içinde mümkün görünmemektedir. Örneğin; Yunan sözcüğü ele alındığında {-An} ardılının çok işlek bir ardıl olduğunu ve “yunma

eylemine yapan” anlamına gelebileceğini söylemek olasıdır. Ancak sözcüğün kökenbilimsel gelişimine ve değişimine bakıldığında bu sözcüğün “iyon” sözcüğünden ses değişimlerine uğrayarak bu kullanıma dönüştüğü görülür.

6) İşletim ardıllarından şimdiki zaman ardılı {-yor} ile gelecek zaman ardılı {(y)AcAK} sözlü dilde çoğu zaman sesler eksiltilerek kullanılmaktadır. Bu ses eksiltilmekri aslına uygun şekilde ele alındı. (Örnek: gel-(i)yo-m > gel-(i)yor-(u)m, gel-ce-m > gel-eceğ-(i)m.

7) Bağımlı ardılların yazımında kullanılan simgeler farklılık göstermektedir. Çalışmada bağımlı ardılların yazımı aşağıdaki gibidir. Türkçedeki bağımlı ardılların çoğu sözcüklere eklenirken ses uyumlarına uyarlar. Ünlü uyumlarında dar ünlüler (ı,i,u,ü) büyük /I/ sesiyle, geniş düz ünlüler (a,e) ise büyük /A/ sesiyle gösterilmiştir. {-tI}, {-mAn} gibi. Ünsüz uyumlarında ise; /c/,/ç/ /C/ ile /d/,/t/ /D/ ile /g/,/k/ /G/ ile gösterilmiştir. Bu harfleri seçerken uyuma giren bağımlı ardılların alfabetik sırası göz önünde bulundurulmuştur. Yardımcı ünlüler ve ünsüzler () içinde gösterilmiştir. Örnek: {(y)AcAk} Ses uyumlarına girmeyen sözcükler {-gil}, {(i)mtrak}, {-ki}, {-leyin}, {-ken}, {-yor} gibi bağımlı ardıllar ise küçük harflerle yazılmışlardır. Kimi ardılların yardımcı ünlüleri ardılın eklendiği sözcüğe göre değişkenlik gösterebilir. Örneğin; {(A)/(I)r} geniş zaman ardılında olduğu gibi. Bütün bağımlı ardılların başına kısa çizgi – konulmuştur. Bu da bağımlı ardılların yalnız başına kullanılmadığını ve kendinden önceki sözcüklere eklenerek anlam kazandığını gösterir.

Bu durumlar göz önünde bulundurularak metne dönüştürülmüş ses kaydı bütüncesinden, ayrıştırma sonucu bir alt bütünce olan sözlü dilde kullanılan bağımlı ardıllar bütüncesine ulaşılmıştır. Ancak ardılların işlevi belirlenirken, bağlamların belirleyici olduğunu düşündüğümüz durumlarda metinlere bakılarak karar verilmiştir. Metinlerin oluşturduğu ana bütünce ve ardılların oluşturduğu alt bütünce çalışma boyunca birlikte değerlendirilmiştir.

IV. KURAMSAL ÇERÇEVE

4.1. Biçimbilim ve Biçimbirim

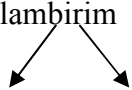
Çağdaş dilbilimde biçimbilim, “dilbilimin sözcüklerin yapısını inceleyen bir alt dalı” (Uzun, 2006:11) olarak tanımlanır. Sözcüklerin yapısı yoluyla bir dilin pek çok özelliği öğrenilebilir. Özellikle sondan eklemeli diller için sözcüklerin yapısı önemlidir. Bağımlı ardıllarla biçimlenen ve anlamlı bütünler oluşturan bir dilde biçimbilim çalışmaları dilin işleyişini ortaya koyabilmek bakımından önemli görülür. Bu yüzden sondan eklemeli bir dil olan Türkçe için biçimbilim alanında yapılan çalışmalar önemli bir yer tutar.

Dilbilimin bir alt dalı olarak belirtilen biçimbilim geleneksel dilbilgisinde biçimbilgisi olarak adlandırılır. “Biçimbilgisi, bir dilin kelimelerini kelime yapılarını, türeme yollarını, çekim biçimlerini inceleyen dilbilgisi koludur” (Ediskun, 1988: 99). Ediskun’un da tanımında belirttiği gibi biçimbilgisi dilin yapısıyla ilgilenen bir inceleme alanıdır.²

Biçimbilimin inceleme nesnesi biçimbirimlerdir. “Biçimbirim, neredeyse sloganlaşmış “anlamlı en küçük birim” tanımıyla sözcükten daha küçük parçalara ulaşmayı sağlayan ama aynı zamanda sözcükbirimi de kapsayabilen bir terimdir” (Uzun, 2006:120). Biçimbilimin inceleme nesnesi olan biçimbirimler dilde varolan anlamlı parçalardır. “Bir dilin sözlüğü içine alınmış ve gerçek dünyanın nesnelere ya da olgu durumlarını gösteren biçimbirimlere sözlüksel (lexical), yeni anlamda birimler üreten ya da dizimsel ilişkileri düzenleyen biçimbirimlere ise görevsel (grammatical) denilmektedir” (Adalı, 2004:25-26). Burada André Martinet’in çift eklemelilik olgusundan söz etmek konumuz açısından daha aydınlatıcı olabilir. Çift eklemeliğin birinci eklemesinde anlambirimleri oluşturan sözlükbirimler ve biçimbirimler yer alır, ikinci eklemelilik düzleminde ise sesbirimlerin birleşimi durumu söz konusudur.

² Bu çalışmada biçimbilim ve biçimbilgisi terimlerinden -dilin eşzamanlı ve betimleyici çalışmalarını daha iyi aktardığı düşünüldüğünden- biçimbilim kullanılmıştır.

Tablo 2
Çift Eklemlilik Tablosu
(Kıran ve Kıran, 2002:72)

Birinci ekleme	İkinci ekleme
Anlambirim Sözlükbirim Biçimbirim Gösteren ve Gösteren ve gösterilen (+) gösterilen (-)	Sesbirim Gösteren+ (gösterilen-)

Birinci eklemedeki sözlükbirimler anlambirimlerle ilgilidir. Anlambirimler sözlüklerde yer alırlar, dilbilgisel değillerdir ve gösterilenleri vardır. Birinci eklemlenin ikinci kısmı olan biçimbirimler ise “sözlüksel kesime bağlanmayan, bu nedenle de, genellikle sözlüklerde yer almayan, dilbilgisel özellikli anlambirimlerdir” (Kıran ve Kıran, 2002:71). Ancak biçimbirim kavramını Adalı “Bir dilin sözlüğü içine alınmış ve gerçek dünyanın nesnelere ya da olgu durumlarını gösteren biçimbirimlere sözlüksel (lexical), yeni anlamda birimler üreten ya da dizimsel ilişkileri düzenleyen biçimbirimlere ise görevsel (grammatical) denilmektedir” (2004:25-26) diye tanımlayarak birinci eklemlenin tamamı için kullanmıştır. Yani kullanılan terimlerin kapsamı farklıdır. Ayrıca Martinet’in birinci ekleme bölümü Türkçede öncül-ardıl sınıflamasına da denk düşmektedir. Öncül biçimbirimler sözlükbirimle ilgilidir yani sözlükseldir, ardıl biçimbirimler ise görevseldirler yani dilbilgiseldirler. Özellikle sondan eklemeli dillerde öncüllük ve ardıllık özellikleri, sözlükbirim ve biçimbirimlerin birleşerek dili oluşturmasında önemli görülür. Türkçe için de aynı durum söz konusudur. Aksan da “Bağlantılı bir dil olan Türkçenin biçimbirimlerinin ilk ve kesin ayrılığı, öncüllük –ardıllıktır. Öncül, bir birlik ya da tümcede tek başına yer alabilir; ardıl tek başına kullanılamaz” (2007:116) diyerek Türkçedeki dil yapısını anlatmıştır

Biçimbirimlerin sınıflandırılmasında André Martinet’in çift eklemlilik olgusunun birinci eklemlenin ikinci aşamasında görülen durum, Türkçede bağımlı ardıllar olarak incelenen dilbilgisel bir ulamdır. Bu ulam Türkçe açısından oldukça önemlidir.

“Türkçede dili işletmenin, kullanmanın büyük yükü eklerin üzerinedir” (Hatipoğlu, 1981:9). “Ekler, kelimenin yapısında yer alan, tek başına kullanılmayan, kökler ile birleşerek gövdeler, gövdeler ile birleşerek de yeni kelime gövdeleri oluşturan yahut da kelimeler arasında geçici anlam ilişkileri kuran görevli şekillerdir” (Korkmaz, 2003:15). Dildeki anlamlarıların büyük çoğunluğu bağımlı ardıllar yoluyla oluşmaktadır. Bu konuda Delice’nin görüşleri de şöyledir:

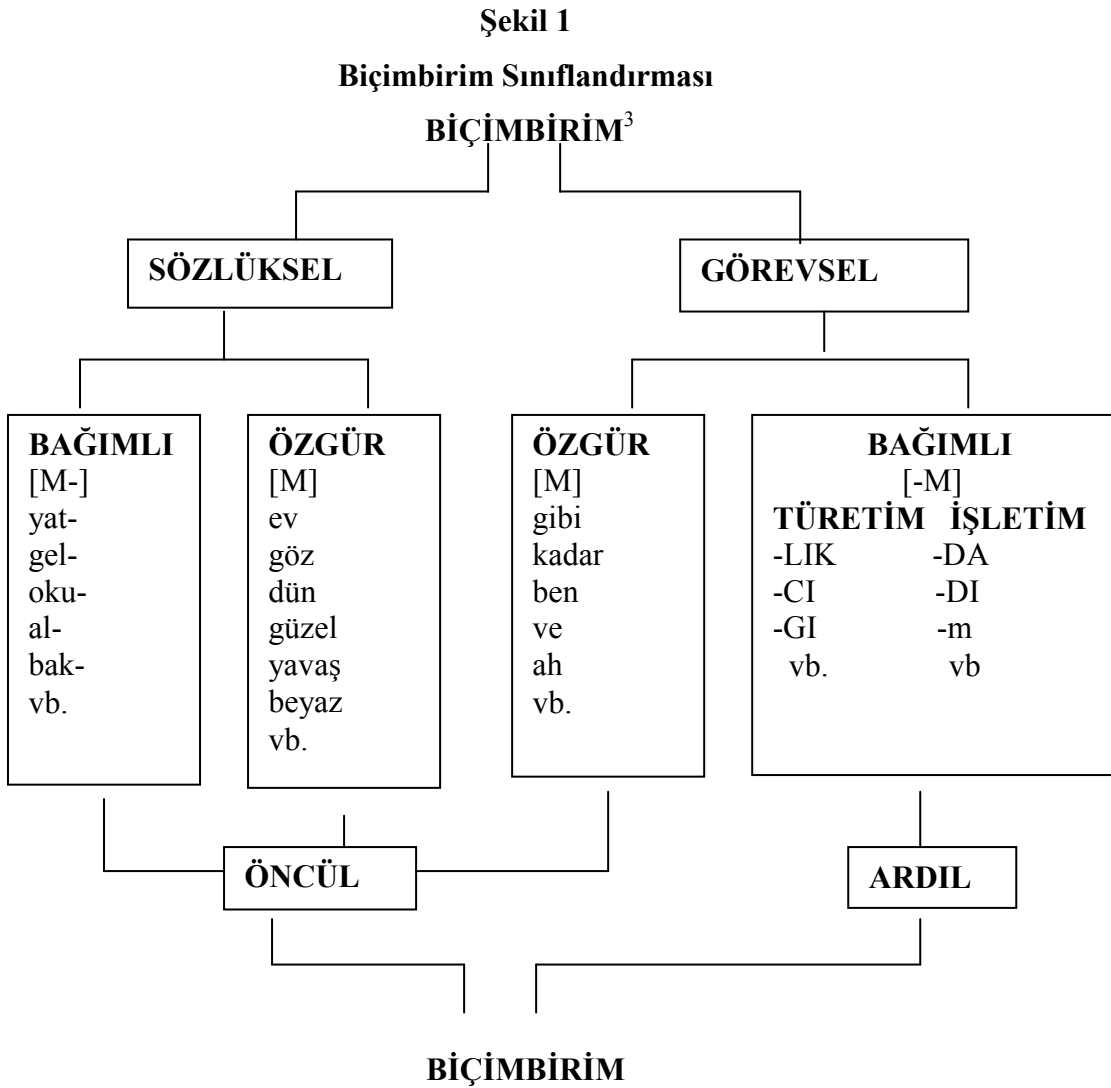
“Türkçe gramer şekillerinin tamamı, ses kırılmaları olmadığı için, eklere bağlanmış bir dildir. Kelime hazinesinin fazla olmaması da bu yüzdendir. Diğer diller olumsuz kökler için yeni kelimeler (succeed:başarmak/fail:başaramamak gibi) yapabilirken Türkçe, diğer dillerin sözlükbirimine denk düşen kelimeyi ekli şekillerle rahatlıkla karşılayabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkçenin özgün kurallarının tespitinde eklere özel bir önem verilmesi gerekmektedir” (Delice, 2000:224).

Bağımlı ardılların Türkçedeki işlevlerinin önemi, dil üzerine inceleme ve araştırma yapan kişiler tarafından yukarıdaki gibi belirtilmektedir. Ancak bağımlı ardılların sınıflandırılması söz konusu olduğunda ortak bir görüşün olmadığı görülür. Bu da farklı bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Bağımlı ardılları biçimce sınıflandıranlar olduğu gibi anlamsal boyutunu da ele alarak sınıflandırma yapanlar vardır.

“Zeynep Korkmaz’ın *Türkiye Türkçesi Grameri* adlı yapıtında addan ad yapan ek olarak 60, eylemden ad yapan ek olarak 78, addan eylem türeten ek olarak 21, eylemden eylem türeten ek olarak 27 ek vardır. Çalışmasından toplayabildiğimiz kadarı ile 186 dolayında ek bulunur. Hatipoğlu’nun kitabından saptayabildiğimiz kadarıyla Türkçede sonekin 342 dolayında olduğu ortaya çıkmaktadır. (Burada şunu da belirtelim: Hatipoğlu’nun çalışmasında, aynı biçimbirim değişik özelliklerde birkaç kez kullanılmıştır.) Doğan Aksan ise türetim ekleri konusunda daha az bir sayıdan söz eder. “Bağlantılı dil tipi ve soneklerin çeşitliliği dile çok geniş türetme olanakları sağlar” dedikten sonra “dilimizde türetme biçimbirimlerin sayısının 96 olduğunu söyler. Bir başka çalışmasında dilimizde çekimle ilgili 36, türetimle ilgili 96 biçimbirimin olduğunu belirtir” (Günay, 2007b:22-23).

Günay’ın da belirttiği gibi dil üzerine çalışan araştırmacılar, sınıflandırma konusunda bir birliktelik göstermemektedir. Oysa bir dilin bağımlı ardıllarının sayısı neredeyse hep aynıdır ya da çok zor değişime uğrar. Fakat sayıca ve biçimce değişmemelerine karşın yüklendikleri anlam ve görevler değişebilmektedir. Bu da dilin canlılığını gösteren bir durumdur.

Bağımlı ardılların biçimce birbirine benzemesi sınıflandırmayı güçleştirmektedir. Örneğin; {-mA} biçimi hem olumsuzluk ardılı hem de ad eylem ardılıdır. Buna benzer eşsesli “Ekleri sözcükler içinde ele almak, değerlendirmek beklenen sonucu vermeyebilir. Hatta bazen cümle bile, bir dil biriminin gerçek anlamına ulaşmada yetersiz kalmaktadır” (Üstünova, 2004:4). Dilsel birimlerin anlamını ve değerini ancak belirli bağlamlar içinde, bağlamın bürünsel özellikleri çerçevesinde belirlenir. Bağımlı ardılların görevlerini belirlemek için bağlam içinde ele almak gerekir. Biçimbirimleri yapısalılık görüşü içinde, ikili karşıtlıklarla sözlüksel-görevsel, öncül-ardıl olarak inceleyen Adalı, biçimbirimleri aşağıdaki şekilde göstermiştir (2004:27):

³ Bu şekilde Adalı, biçimbirimi [M] (morpheme) biçiminde göstermiştir.

Biçimbilim alanında çalışan çoğu araştırmacının da katıldığı Türkçedeki biçimbirim sınıflandırmasını yapan Adalı bu çalışmada temel alınmıştır. Yapılan sınıflandırma iki farklı açıdan incelenebilir. Yukarıdan bakıldığında sözlüksel ve görevsel ayrımının yapıldığını yani sözlükte yer alan -en az bir gösterileni olan biçimbirimler ve dili işleyen, dile yeni sözcükler türeten biçimbirimler olarak ayırmıştır. Aşağıdan incelendiğinde ise biçimbirimlerin dildeki yerine göre yapıldığını görürüz. Kısacası biçimbirimler, yukarıdan anlamına göre aşağıdan ise dildeki konumlarına göre sınıflandırılmıştır. Bu çalışmadaki sınıflandırma yapılırken temelde öncüllük- ardıllık ayrımı göz önünde bulundurulmuştur.

4.1.1. Öncül (Sözlüksel) Biçimbirimler

Öncül (sözlükbirimler) biçimbirimler sözlüklerde yer alırlar. “Dildeki anlamlı en küçük yapılar ve sözlüklerde madde başı olarak bulunan kök biçimindeki dilsel birimlerdir” (Günay, 2007b: 284). Öncül biçimbirimlerin –şekil 1’de görüldüğü gibi- bazıları sözlüksel, bazıları görevseldir. Sözlüksel olan biçimbirimler varlıkları, kavramları, eylemleri ve bunların özelliklerini karşılayan tek başına anlamları olan öncüllerdir. Sözlüksel bağımlı biçimbirimler olan eylemler tek başına –emir kipi II. tekil kişi hariç - kullanılmamaktadırlar.

Görevsel özgür biçimbirimler ise “her dilin söz varlığı içinde sayıları sınırlı, belli biçimbirimlerdir. Bu açıdan görevsel bağımlı biçimbirimlere yakındırlar” (Adalı, 2004:37). Bu biçimbirimler tek başına bir anlam belirtmezler. Tümcenin anlamsal değerine görevsel olarak bir katkıda bulunurlar. Görevsel özgür biçimbirimler anlam ve işlev olarak görevsel bağımlı biçimbirimlerle, biçimsel olarak ise sözlüksel biçimbirimlerle benzerlik gösterirler.

4.1.2. Ardıl (Dilbilgisel) Biçimbirimler

Türkçenin türetim işlevini gerçekleştiren ve sözdizimsel dizimlenmesini sağlayan ardıl biçimbirimlerdir. Oya Adalı, bağımlı ardılları görev açısından iki öbekte toplar. “1. Türetim ardılları: Yeni kavramları karşılayan birimler üreten ardıllardır. 2. İşletim ardılları: Dizimsel ilişkileri düzenleyen ardıllardır” (2004:42). Bu ayırım göreve bağlı olarak yapıldığı için ardılın kullanıldığı yerde nasıl bir işlev yüklendiğine değinilmektedir. Görev kavramını sözlüksel karşıtı olan dilbilgisel biçim anlamında kullanan ve bağımlı ardılları dilbilgisel olarak tanımlayan Günay ise iki gruba ayırır. “Dilbilgisel çekimli biçimbirimler ve dilbilgisel türetimli biçimbirimler” (2007b: 283). Burada Günay; Adalı’nın işletim ardılı kavramı yerine dilbilgisel çekimli biçimbirimler, türetim ardılı kavramı yerine ise dilbilgisel türetimli biçimbirimler kavramını kullanmıştır.

Ardıl biçimbirimler görevsel yani dilbilgiseldirler ve sözlüklerde bulunmazlar. Tek başına anlamı olmayan ancak eklendiği sözlükbirime anlam katan ya da görevler yükleyen ses ya da ses birlikleridir. “Bağılantılı dillerde hiç değışmeyen köke, hem çekimde hem de yeni sözcüklerin türetilmesinde değışik kavramların yaratılmasına yarayan birçok sonek eklenir” (Aksan, 2007:83-84). Bu ardıllar aracılığıyla dilsel öğelerin birbirleriyle ilişki kurması yeni sözlüksel öğelerin oluşturulması sağlanır. Bu ilişki kurma ve yeni sözlüksel öge oluşturmada sözcüğün köküne öncelikle türetim ardılı eklenir ve anlamsal değışim sağlanır. “ Çekim ekleri, türetim eklerinden sonra gelir: *kapı-m-cı* değil *kapı-cı*. Bu sıralanış, sözcüğün oluşması ve bir tümcede yer alması aşamalarının sıralanışı açısından doğal bir sonuç olsa da türetilimi çekimden ayırmak için güçlü bir deneysel görünümdür” (Uzun, 2006:51) Yani ardıl sıralamasında öncelikli olarak türetim ardılının eklendiği görülmektedir.

4.1.2.1. Türetim Ardılları

Türetim, dilde yeni sözcük oluşturma yöntemlerinden biridir. Bitişken diller arasında yer alan Türkçe, yeni sözcük oluşturmada genellikle türetimden yararlanır. Dil

üzerine çalışan araştırmacılar, türetim ardılı terimi yerine farklı terimler kullanmışlardır. Kullanılan bu terim adları farklılık gösterse de yapılan tanımlar benzerlik göstermektedir. Bu bakımdan önce verilen tanımları incelemek gerekir.

Tablo 4
Türetim Ardıllarının Tanımları Tablosu

Kaynak	Kullanılan Terim	Tanım
Banguoğlu .T	Üretim	Bir taban ile bir üretim ekinin belli şartlar içinde bir kavramı karşılamak üzere bitştirmek demektir (2004:155).
Göksel. A; Kerslake. C	Türetim soneki	Çağdaş dilbilgisinde türetim yeni bir sözlüksel parça yaratmaktır, yani sözcük yeni biçimiyle sözlükte bulunabilmelidir (2005:52).
Hatipoğlu. V	Yapım eki	Sözcük kök ya da gövdesine getirilerek sözcüğün yeni bir kavram kazanmasını sağlayan ve sayıları çok olan eklere ‘yapım ekleri’ denir (1981:11).
Uzun. N.E	Türetim	Türetim (derivation), mevcut sözcüklerden başka sözcükler yaratma işidir ve bu işin hangi yollarla yapıldığı, bu yollarla türetilmiş sözcüklerin dildeki konumları, bu konumlardaki değişmeler vb. türetimsel biçimbilim alanının konuları arasındadır (2006:47).

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde türetimin kök ve gövde üzerine eklemeler yapılarak yeni sözcükler oluşturma olduğu görülür.

Türetim belli koşullar altında gerçekleşir. “Türetimin gerçekleşmiş olabilmesi için, bu sürece giren ögenin sözlüksel içerik açısından, ses, biçim ya da sözcük türü açılarından değişmiş olması beklenir” (Uzun, 2006:48). Örneğin; görme organı olan “göz”den –CI türetim ardılıının eklenmesiyle “gözleme” veya “gözetleme” işini

yapan kimse anlamında “gözcü” sözcüğü hem anlamca hem de biçimce değişmiştir. Ancak türetim ardıllarıyla gerçekleşen türetmelerde gövde ile kök arasında anlamlı bir bağlantı vardır. Türetim ardılları eklendiği sözcüğün biçimsel durumunda (göstereninde) ve anlamsal durumunda (gösterileninde) değişim meydana getirerek bu sözcüklerin sözlüklerde madde başı olarak yer almasını sağlar.

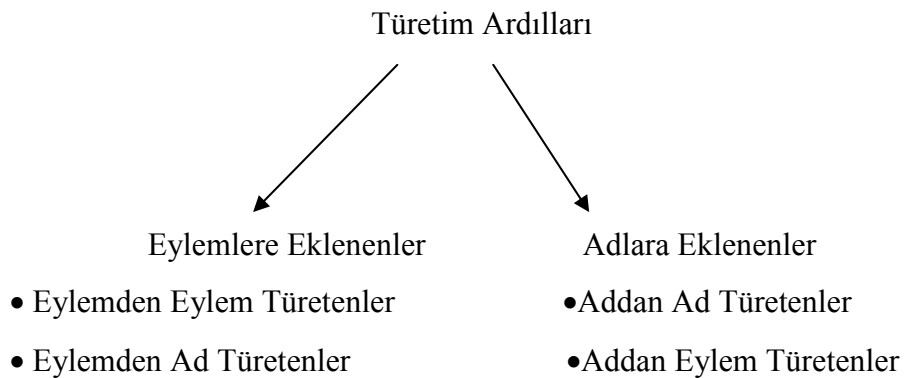
Temelde sözcükler adlar ve eylemler olarak ikiye ayrılır. Eylemler bir iş, oluş, hareket ya da durum bildirirken adlar bir varlığı ya da kavramı karşılayan sözcüklerdir. Adlar tümce içerisinde görevlerine göre önad, ilgeç, belirteç olabilirler. Sınıflandırmadaki ad sözcüğü bu doğrultuda kullanılmıştır.

“Türetim ardılları genellikle, sözlüksel öncüllerden yeni anlamlı birimler üreten ardıllardır. Türkçede bağımlı ya da özgür öncüllere eklenebilen ardıllar değişiktir. Eylem dışındaki birimlerin tümünü “ad” terimiyle karşılırsak türetim ardıllarının ad ya da eylemden yeni anlamda ad ya da eylemler türettiğini söyleyebiliriz. Ancak eylem ya da ada eklenebilen türetim ardıllarının bu niteliği işletim ardıllarınınkinden kadar kesin değildir. Aynı ardıl hem ada hem de eyleme eklenebilir” (Adalı, 2004:83).

Türetim ardıllarının sınıflandırılmasında, temel ölçüt Adalı'nın da belirttiği eylem ve ad ayırımına dayanır. Yani ardıllar eklendiği sözcüğün türüne göre ayrılırlar. Türetim ardıllarını Adalı (2004:83), Banguoğlu (2004:156), Göksel ve Kerslake 2005:53,57), Korkmaz (2003:31) eylem ve ad ayırımına dayanarak aşağıdaki gibi sınıflandırmışlardır.

Şekil 2

Türetim Ardıllarının Sınıflandırılması

Türetim ardılları ilk olarak eyleme gelen türetim ardılları ve ad soylu sözcüklere gelen türetim ardılları olarak iki ayrılırlar. Daha sonra ise bu iki grubun altında eylemden eyleme, eylemden ada; addan ada, addan eyleme geçişi sağlayan, sözcüğün türünde değişim yapan ve yapmayan türetim ardıllarına değinilmiştir.

4.1.2.2. İşletim Ardılları

Türkçede sözdizimsel ilişkileri düzenleyen *işletim ardılı*⁴ terimi yerine *çekim eki*, *çekim soneki*, *işletme eki* terimini kullananlar da vardır. Dilbilimcilerin tanımları arasında anlamca pek fark bulunmamakla birlikte ilgili kavramın adlandırılmasında farklılıklar gözlenmektedir.

Tablo 5
İşletim Ardılları Tanımları Tablosu

Kaynak	Kullanılan Terim	Tanım
Adalı. O	İşletim ardılı	Sözdizimsel ilişkiyi düzenleyen ardıllardır (2004:45).
Gencan.T.N	Çekim eki	Çekim eki, sözcüğün anlamını, çeşidini değiştirmez; tümcedeki görevini belirtir (2001:82).
Göksel.A ve Kerslake.C	Çekim soneki	Çekim sonekleri bir tümcenin kurucularının birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde olduklarını gösterir ve durum, kişi, zaman gibi işlevsel ilişkileri belirtir (2005: 68).
Korkmaz.Z	İşletme eki (Çekim eki)	Fiillerde kip, zaman, tarz, şahış, sayı; isim soylu kelimelerde çokluk, iyelik ve isimlerin birbirleriyle ilişkisini belirleyen hal kavramlarını gösterir (1992:36).

⁴ Bu çalışmada işletim ardılı teriminin kullanılmasının nedeni bu ardılların sözcükler arasındaki ilişkileri düzenleyip dilin sözdizimsel işleyişini sağlıyor olmasıdır.

Tanımlardan da görüldüğü gibi işletim ardılları sözcüklerin sözlüksel içeriğini değiştirmeden tümedeki işlevini belirler. Örneğin; *kitap* sözcüğüne iyelik ardılları eklendiğinde (kitabım, kitabın, kitabı, kitabımız, kitabınız, kitapları) sözcüğün anlamı değişmez sadece işlevi değişir. Bir sözcüğe işletim ardılları eklense bile sözcüğün göndergesinde bir değişim olmaz. Türetimde ise her ardıl eklendiği sözcüğü yeni bir göndergeye taşır.

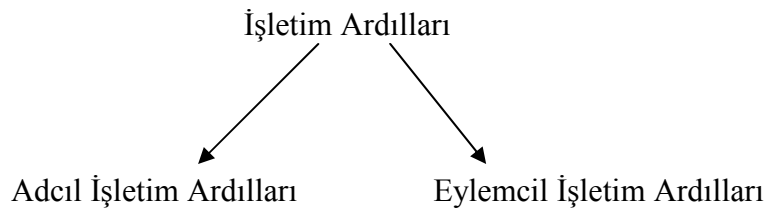
“Çekim: Sözlükbirim¹ + Biçimbirim = Sözlükbirim¹

Türetim: Sözlükbirim¹ + Biçimbirim = Sözlükbirim²” (Günay,2007b:211)

Günay’ın biçimbirim olarak belirttiği ardıl, çekimde yani işletimde yeni bir sözlükbirim yaratmazken; Türetim ardılı yeni bir sözlükbirim yaratmıştır. İşletim ardılına sözcükte sözlükbirimsel bir değişiklik yaratmadığı görülmektedir. Sonuç olarak yukarıdaki tanımlar değerlendirildiğinde ve temel özellik olan ilişki kurma işlevi göz önünde bulundurulduğunda; işletim ardılına, adların, eylemlerin kök veya gövdelerine eklenerek sözcüklerin sözdizimi bağlamı içerisinde birbirleriyle ilişki kurmasını sağladığı söylenebilir.

İşletim ardıllarını Adalı, Banguoğlu, Korkmaz, Göksel ve Kerlake eyleme ve ada eklenen ardıllar ayrımına dayanarak temel sınıflandırmayı yapmışlardır.

Şekil 3 İşletim Ardıllarının Sınıflandırılması

Adcıl işletim ardılları ada eklenen işletim ardıllarını, eylemcil işletim ardılları ise eyleme eklenen işletim ardıllarını içermektedir.

V. BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde, yöntemde belirlenen ilkeler doğrultusunda ve kuramsal çerçevedeki bilgiler ışığında türetim ve işletim ardılları ile ilgili elde edilen bulgular sunulmaktadır. Ayrıca tartışmalı durumlara yönelik tartışmalara ve çalışmanın yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki yerine de değinilmiştir.

5.1. Türetim Ardıllarına Yönelik Bulgular

Türetim ardıllarına yönelik bulguların sunulduğu tablo dört bölümden oluşmaktadır. Eylemden ad yapan türetim ardılları, eylemden eylem yapan türetim ardılları, addan eylem yapan türetim ardılları, addan ad yapan türetim ardılları. Ardıllar her bölümde alfabetik bir sırada verilmiştir.

İkinci sütunda ardılın anlamsal ve işlevsel değerlerine değinilmiştir. Her ardıl üç sözcükle örneklendirilmiştir. Ancak bazı ardıllar çok işlek olamadığından az sözcük türetmişlerdir. Bu nedenle bu ardıllar için üçten az örnek verilmiştir.

Üçüncü sütunda verilen rakamlar, ardılların işlevleri hakkındaki bilgileri içeren temel kaynakların numaralarıdır. Bu numaralarla belirtilen yazarlar ve yapıtları;

1: Adalı O. (2004). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*. İstanbul: Papatya Yayınları.

2: Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

3: Göksel A. ve Kerslake C. (2005). *Turkish A Comprehensive Grammar*. London & New York: Routledge.

4: Kormaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları. gibidir. Ancak bazı ardıllarla ilgili bu kaynaklarda yeterli bilgiye ulaşamadığımda farklı kaynaklara da yer verilmiştir.

Dördüncü sütunda ise ilgili ardılın oluşturulan bütünce içindeki sayısı belirtilmektedir.

Son sütunda ise ilgili ardılın bütün türetim ardılları içerisindeki kullanım oranı verilmiştir.

Tablo 6
Türetim Ardıllarına Yönelik Bulguların Tablosu

5.1.1. Türetim Ardılları				
5.1.1.1. Eyleme Eklenen Türetim Ardılları				
5.1.1.1.1. Eylemden Ad Yapan Türetim Ardılları				
Ardılların Biçimleri	Türetim Ardıllarının İşlevleri	Temel Kaynaklar	Kullanım Sıklığı	Sıklık Oranları
-A	Adlar oluşturur. <i>süre, yara, dize</i>	1,3		
	Çok az belirteç oluşturur. <i>geçe, kala,</i>	1,3		
-(A)C ⁵	Türkçe dilbilim terimlerinin Türkçeleşmesi başta olmak üzere birçok alanda terimler türetmiştir. <i>tümleç, bağlaç, büyüteç</i> Bu terimlerinden bazıları araç-gereç adlarını oluşturur. <i>sayaç, kaldıraç, üreteç</i>	1,2,3,4		
	Az sayıda sıfat yapmıştır. <i>güleç</i>	2		
-(A)cAn	Sıfatlar oluşturur. <i>sevecen</i>	1,3		
-AgAn/ -AğAn	Sıfatlar oluşturur. /ğ/ içeren biçimi daha yaygın kullanılır. <i>olağan, durağan, gezezen</i>	1,2,3,4		
-(A)K	Bir işin yapıldığı yeri gösteren adlar türetir. <i>barınak, sığınak, tapınak</i>	1,2,3,4		

⁵Bu ardılın biçimi kaynaklarda {-(A)C} şeklinde gösterilmektedir. Çekiç sözcüğünde bu ardılın {-IC } biçiminde kullanıldığı da görülmektedir.

	Bazı araç-gereç adları türetir. <i>bıçak, saçak, uçak</i>	2,4	2	0,002
	Genellikle bir alışkanlığı, bir duyguyu ve eylemin bildirdiği işi çokça yapanı gösteren sıfatlar türetir. <i>ürkek, korkak, döneke</i>	1,2,3,4	2	0,002
-(A)l	Adlar oluşturur. <i>okul, kural, çatal</i>	1,2,3,4	2	0,002
	Sıfatlar oluşturur. <i>sanal, şaşal</i>	1,2,3,4		
-AlAK	Tek heceli geçişsiz eylemlerden sıfat ve ad türeten –AlAk ardılı, tekrarlama eylemleri yapan {-AlA-} ardılının, eylemden sıfat türeten {-k} ardılıyla kaynaşmasıyla oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. Adlar türetir. <i>çökelek, gezelek,</i>	2,4		
	Sıfatlar türetir. <i>asalak, yatalak</i>	2,4		
-(A)lgA ⁶	Az sayıda ad türetmiştir. <i>çizelge</i>	3,4		
-(A)m	Adlar türetir. <i>dönem, anlam, tutam</i>	1,2,3,4	7	0,009
-(A)mAC	Adlar türetir. <i>bulamaç, dönemeç, yırtmaç</i>	1,2,3		
-(A)mAK	Eylemden eylem türeten {-A} ardılıyla {-mAk} ad-eylem ardılıyla kaynaşmasıyla oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. Adlar türetir. <i>basamak, kaçamak, tutanak</i>	1,2,3,4		
-(A)nAK	Adlar türetir. <i>tutanak, ödenek, görenek</i>	1,2,3,4		
-(A/I)r	Bu ardilla kurulan sıfat tamlamalarındaki adların atılması ve sıfatların yalnız başına adların yerini tutmasıyla kalıcı adlar oluşmuştur. <i>keser, yatur, yazar</i>	1,2,3,4	4	0,005
	Sıfatlar türetir. <i>çalar saat, döner sermaye, taşınır mal</i>	1,2,3,4	1	0,001
	İkileme şeklinde sıfatlar türetir. <i>açılır kapanır köprü, yanar döner renk,</i>	2,4		

⁶Korkmaz, (2003:79); Göksel ve Kerslake, (2005:54) bu ardılı eylemden ad yapan {-gA} ardılıyla birlikte değerlendirmişlerdir.

	Sıfat öbeği türetir. <i>farkedilebilir renk</i>	3		
-ArI	Eylemin gösterdiği işi çokça yapanı bildiren sıfat ve adlar türetmiş ölü bir ardıldır. <i>göçeri, uçarı, soytarı</i>	2,4		
-(A)v	Adlar türetir. <i>sınav, görev, işlev</i>	1,3,4	3	0,004
-(A)y	Adlar türetir. <i>olay, deney</i>	1,3	7	0,009
	Sıfatlar türetir. <i>yapay, düşey, yatay</i>	1,3		
-baC'	Adların yapılış biçimini ve tarzını gösteren bir ardıldır. <i>saklanbaç, dolanbaç</i>	2,4		
-C ⁸ / -InC	Bu ardıl eklendiği sözcüğe, sözcüğün kökteki anlamını üzerinde bulundurma, içermeye anlamlarını katar. Bu ardıl çifti adlar türetir. ({-n} ile biten eylemlere {-ç} ardılıyla ya da {-Inç} şeklinde eklenir) <i>direnç, basınç, inanç</i>	1,2,3,4	4	0,005
	Sıfatlar türetir. <i>gülünç, iğrenç, korkunç</i>	1,2,3,4		
-cA	Dönüştürülen eylemlerden bir hareketin sonucu olan soyut adlar türetir. <i>düşünce, eğlence, sakınca</i>	1,2,4	4	0,005
-cAK	Eylemden ad yapan {-gAC} ardılı <i>salıncak</i> örneğinde {-cAK} biçimine dönüşmüştür.	2,4		
-DI	Adlar türetir. <i>uydu, alındı, çıktı</i>	1,3	1	0,001
-DIK	Sıfat eylem ardılı olan {-DIK} kimi sözcüklerle kalıplaşarak türetim görevini üstlenmiştir. Cümlede kullanıldığı yere göre adlar ya da sıfatlar türetir. <i>bildik, tanıdık</i>	1,2,3,4	1	0,001
-GA	Adlar türetir. <i>dizge, süpürge, bölge</i>	1,2,3,4	4	0,005
-GAC	Araç- gereç adları türetir. <i>süzgeç, kıskaç, yüzgeç</i>	1,2,3,4		

⁷“ ‘-baç’ ekinin başındaki ‘b-’ sesi, aslında ‘m-’ biçimindedir. Dönüştürülen çatı eki ‘-n-’ sesinden sonra gelen ‘maç-’/ ‘meç-’ eki, benzeşmezlik kuralına göre ‘-baç’ olmuştur” (Hatipoğlu, 1981:35).

⁸Korkmaz, bu ardılın dönüştürülen ardıl üzerine geldiğini belirterek ardılın {-C} biçiminde ele alınmasının gerekliliğini vurgulamıştır (2003:76).

	Huy bildiren sıfatlar türetir. <i>utangaç, üşengeç, alingaç</i>	1,2,3,4		
-GAn	Eklendiği bazı sıfatlar kalıplaşarak ad olmuşlardır. <i>yelken, ısırğan, sürüngen</i>	1,2,3,4		
	Daha çok birden fazla heceli eylem köklerine ve {-l}, {-n}, {-r}, {-ş} ardıllarıyla kurulmuş eylem çatılarına getirilerek alışkanlık ve huy gösteren abartmalı sıfatlar türetir. <i>konuşkan, alingan, somurtkan</i>	1,2,3,4		
-GI	Çeşitli araç-gereç adları türetir. <i>askı, bıçkı, süngü</i>	1,2,3,4		
	Başta ad soylu yabancı sözcüklerin Türkçeleştirmede olmak üzere birçok ad türetmiştir. <i>etki (tesir), övgü (methiye), bitki (nebat)</i> ; ayrıca <i>sevgi, bilgi, kaygı</i> gibi başka adlar da türetmiştir.	1,2,3,4	12	0,015
-gIC	Eylemin gösterdiği işi yapanı veya yapılan işten etkileneni gösteren adlar türetir. <i>dalgıç, başlangıç, yargıç</i>	1,2,3,4		
	Sıfatlar türetir. <i>bilgiç</i>	2		
-GIn	Adlar türetir. <i>baskın, sürgün, yangın</i>	1,2,3,4		
	Sıfatlar türetir. <i>etkin, durgun, bezgin</i>	1,2,3,4	7	0,009
-I	Eski Türkçe'de eylemden ad türeten {- (I)g} ardılı Güney-Batı Türk lehçelerine uzanan sürecinde eriyip kaybolunca eylemin son ses ünsüzü ile ardılı kaynaştıran {- (I)} bağlantı ünlüsü {-g} ardılının yerini almış, böylece eylemden ad türeten bir türetim ardılı niteliği kazanmıştır. <i>Yaz-(ı)g > yazı, kap-(ı)g > kapu > kapı</i> Adlar türetir. <i>yazı, güldürü, batı, sürü</i>	1,2,3,4	11	0,014
	Sıfatlar türetir. <i>dolu, sıkı, şaşu</i>	1,2,3,4	3	0,004
-(I)K	Adlar türetir. <i>konuk, kayık, oyuk</i>	1,2,3,4	1	0,001
	Sıfatlar ve belirteçler türetir. <i>soluk, artık, ıslak</i>	1,2,3,4	27	0,033

-(I)l	Adlar türetir. <i>kurul, çakıl, koşul</i>	2,4	13	0,016
-(I)II	{-I} ve {-II} ardılılarının birleşmesiyle oluşmuş bir türetim ardılıdır. Sıfatlar türetir. <i>yazılı, ekili, serili</i>	1,2,3	2	0,002
-(I)mII	Eylemden {-(I)m} ardılıyla türetilmiş bazı adlar yalnız başlarına kullanılmayarak ve {-II} sıfat ardılıyla genişletilerek, {-I} birleşik ardıl şekline dönüşmüştür. Bu türetmelerde nitelik ve özellik taşıma işlevi vardır. <i>alımlı, sorumlu, olumlu</i>	4		
-(I)n	Bu ardıl türetmelerde eylemin gösterdiği işin sonucu veya ürünü olma görevini üstlenen adlar türetir. <i>basın, ekin, yayın</i>	1,2,3,4	5	0,006
	Birkaç sıfat ve belirteç türetmiştir. <i>uzun, sayın, kesin</i>	2,4	3	0,004
-(I)ntI	Adlar türetir. <i>söylenti, sıkıntı, toplantı</i>	1,2,3	19	0,023
-(I)t	Adlar türetir. <i>geçit, yazıt, umut, anıt</i>	1,2,3,4		
-mA	Yemek adları ve araç gereç adları başta olmak üzere birçok ad türetir. <i>dolma, kazma, okuma</i>	1,2,3,4	15	0,018
	{-mA} ardılıyla türetilmiş adlar sıfat olarak da kullanılır. <i>Közleme patlıcan, kabartma resim, süzme bal</i>	1,3,4		
-mAca	{-mA} eylemden ad türetme ardılıyla, {-CA} addan ad türetme ardılına birleşmesiyle oluşan birleşik bir türetim ardılıdır. Adlar türetir. <i>bulmaca, koşmaca, çekmece</i>	1,2,3,4		
	Bir işin yapılış tarzını ve biçimini anlatan sıfatlar türetir. <i>yutturmaca taktik, kesmece karpuz, aldatmaca sözler</i>	2,4		
	Bir işin yapılış tarzını ve biçimini anlatan belirteçler türetir. <i>kandırmaca davran-, ölmece vur-</i>	2,4		
-mAdIK	Sıfatlar türetir. Olumsuzluk ardılı {-mA} ile {-DIK} ardılına birleşmesiyle oluşmuştur.	3		

	Etken ya da edilgen eylemlere eklenir. <i>görmedik, görülmedik, kırmadık</i>			
-mAK	Ad eylem ardılı olan {-mAK} eklendiği kimi sözcüklerle kalıplaşarak kalıcı adlar türetmiştir. <i>ekmek, çakmak, yemek</i>	1,2,3,4	3	0,004
-mAll	Eylemden ad türeten {-mA} ardılıyla, {-II} sıfat ardılıının kaynaşmasından oluşan birleşik bir türetim ardılıdır. Eylemin gösterdiği işi üzerinde nitelik olarak taşıyan anlamında sıfatlar türetir. <i>uzatmalı sevgili, üflemeli çalgı, çözümlemeli yöntem</i>	4		
-mAn	Başta meslek belirten adlar olmak üzere bir çok türetmiştir. <i>öğretmen, danışman, göçmen</i>	1,3,4	5	0,006
	Sıfatlar türetir. <i>şişman, kocaman, azman</i>	1,3,4		
-mAz	Bu ardıl, {-r}, {-Ar}, {-Ir} sıfat-eylem ardılıının olumsuzudur. Her eylemin kök ve gövdesine gelebilen ve eklendiği eyleme olumsuzluk ve süreklilik anlamı katan sıfatlar türetir. <i>bilinmez sır, çıkmaz sokak, kaçırılmaz fırsat</i>	1,2,3,4	1	0,001
	İki {-mAz}'lı anlatımın tekrarlanmasından sıfatlar oluşturur. <i>bitmez tükenmez iş, yenmez yutulmaz söz, düşmez kalkmaz bir Allah</i>	2,4		
	Kalıplaşma yoluyla adlar türetmiştir. <i>açmaz, tükenmez, kuşkonmaz</i>	1,2,3,4	2	0,002
	{-mAz} ardılıının aynı eylemde kendinden öncesine eklenen {-r, {-Ar}, {-Ir} geniş zaman sıfat-eylem ardılııyla yan yana getirilmesinden çabukluk gösteren bağ-eylem kullanımından şekiller ortaya çıkmıştır. <i>Bakar bakmaz anla-, görür görmez tanı-, yatar yazmaz uyu-</i>	2,4		
	Sıfat öbeği türetir. <i>gözle görülmez</i>	3		

-mAzLIK	{-mAz} sıfat-eylem ardılıının soyut adlar türeten {-LIK} ardılıyla kaynaşmasından oluşan birleşik bir türetim ardılıdır. Genellikle olumsuzluk bildiren adlar türetir. <i>utanmazlık, uyuşmazlık, görmezlik</i>	2,4		
-mIK	Adlar türetir. <i>kıymık, kusmuk, cırmık,</i>	1,2,3,4		
-mİş	Bitmiş ve tamamlanmış işleri gösteren, kesinlik bildiren sıfatlar türetir. <i>okumuş adam, pişmiş yemek, yıkılmış ev</i>	2,4		
	Bu ardilla türetilmiş sıfatların bazılarında zaman gösterme işlevi gittikçe zayıflayarak daha geniş kullanımlı kalıcı sıfatlar oluşmuştur: <i>boşanmış kimse, kızarmış patlıcan, türemiş ad</i>	2,4		
	{-mİş} ardılıyla kurulmuş sıfat tamlamalarındaki ad ögesinin atılması ve sıfattaki geçmiş zaman gösterme işlevinin aşınması ile kalıcı bazı adlar oluşmuştur. <i>geçmiş, dolmuş, ermiş, yemiş</i>	1,2,3,4		
-mur	Eylemden sınırlı sayıda ad türetmiştir. <i>yağmur</i>	4	1	0,001
-nAz	Sıfatlar türetir. <i>kurnaz, tıknaz</i>	2		
-sAK	Adlar türetir. <i>tutsak</i>	1,3,4		
-sAl	Sıfatlar türetir. <i>görsel, işitsel, eğitsel</i>	1,3,4		
-sI	Adlar türetir. <i>tütsü, yatsı, giysi</i>	1,3,4		
-tay	Kurumların adlarını belirtir. <i>danıştay, çalıştay, sayıştay</i> . Zülfikar'a göre "Bu ek Moğolcadan Türkçeye geçmiştir" (1991:144).	1,3		
-tI	{-I} ya da {-r} ile biten iki seslemlilik gövdelerden adlar türetir: <i>doğrultu, belirti, kıskırtı</i>	1,2,3,4	1	0,001
-(y)AcAK	Sıfat eylem ardılı olan {- (y)AcAK}, sıfat tamlamalarındaki adların kullanımdan düşmeleriyle sıfatlar kalıplaşarak adlara	1,2,3,4	2	0,002

	dönüşmüşlerdir. <i>yiyecek, içecek, açacak</i>			
	Bu ardilla kurulan gelecek zaman sıfat-eylemleri adlar önünde niteleme sıfatı görevindedir. <i>duracak yer, ödenecek borç, yatacak yer</i>	2,4		
-(y)An	Eylemden sıfatlar türeten ve bir işi yapanı gösteren bir sıfat-eylem türetim ardılıdır. <i>Biçen, çalan, oynayan</i>	1,4		
	Kalıplaşma yoluyla kalıcı adlar da türetmiştir. <i>çağlayan, bakan, kalkan, kapan</i>	1,3,4	1	0,001
	Matematik, felsefe, dil, fizik vb alanlarda terimler türetir. <i>çarpan, tamlanan, birleşen</i>	1,4		
-(y)AsI	Değer anlamında sıfatlar türetir fakat bu kullanım yerini {-(y)AsIcA} ve {-(y)AsIyA} biçimlerine bırakmıştır. {-(y)AsI} ve {-(y)AsIcA} ardılları sıfatlar türetir. <i>kahrolası, lanet olası</i>	3		
	{-(y)AsIyA} biçimi yapılan işin derecesini belirten belirteçler üretir: <i>ölesiye, doyasıya</i>	1,3		
-(y)(I)cI	Belirli işleri ya da meslekleri yapan kişileri belirtir. <i>öğrenci, dilenci, koruyucu</i>	1,2,3,4	3	0,004
	Kişilerin ya da nesnelere doğal özelliklerini belirten sıfatlar türetir. <i>yapıcı, üzücü, yorucu.</i>	1,2,3,4		
	Alet, makine ya da bazı cisimlerin işlevini belirten adlar türetir. <i>yazıcı, yatıştırıcı, ısıtıcı</i>	1,2,3,4	1	0,001
	Varlıkların özellikleri olarak kabul edilen sıfat tümcecikleri, isim tarafından sıfat yapılarına özellik yükleyen nitelemelerdir. <i>yanıci madde, bulaşıcı hastalık, önleyici ilaç</i>	3		
-(y)(I)m	Ad türetir. <i>bölüm, seçim, deyim</i>	1,2,3,4	17	0,021
	Eylemin nasıl gerçekleştiğini betimleyen ikilemeli belirteçler yapar. <i>yudum yudum iç-, adım adım izle-, kıvrım kıvrım kıvrın-</i>	2		

	İkilemeli niteleyici sıfatlar yapar. <i>büklüm</i> <i>büklüm saçlar, dilim dilim peynirler</i>	2		
	{-(I)l} ya da {-n} ekiyle türemiş eylemlerden ad türetir. <i>gerilim, devinim</i>	1,3,4	1	0,001
-(y)İş	Yapılan işin adını bildirir. <i>direnış, yürüyüş, dikiş</i>	1,2,3,4	7	0,009
5.1.1.1.2. Eylemden Eylem Yapan Türetim Ardılları				
Ardılların Biçimleri	Türetim Ardıllarının İşlevleri	Temel Kaynaklar	Kullanım Sıklığı	Sıklık Oranları
-A	Eski Türkçede eylem köklerine gelen {-gA} ardılının damak sesinin düşmesiyle oluşmuş bir pekiştirme türetim ardılıdır. <i>dola-, tıka-, kapa-</i>	2,4	3	0,004
-(A/I)klA	Yinelenen ya da aralıklarla süren eylemleri belirtir. <i>uyukla-, dürtükle-, sürükle-</i>	2,3	1	0,001
-AIA	Aniden başlayan eylemleri belirtir. <i>şaşala-, itele-, kakala-</i>	3,2,4		
-DAr	Ettirgenlik ardılı olan bu ardıl zamanla türetim ardılına dönüşmüştür. <i>dönder-, aktar-</i>	2,4	1	0,001
-Dir	Bu ardılla yapılmış bazı eylemlerde ettirgenlik işlevi kökle kaynaşarak kalıplaşmış yeni anlamda eylemler oluşturmuştur. <i>andır-</i> (benzemek), <i>kaptır-</i> (kendisini fazlasıyla bir işe vermek), <i>tuttur-</i> (bir şeyi ısrarla istemek)	2,4	2	0,002
-GIn	Eylem yapan {-Ik} ile dönüşlülük ardılı {-In}'nın birleşmesiyle oluşmuş bir türetim ardılıdır. <i>yutkun-, taşkın-</i>	2		
-I	Eylemden eylem yapan bu ardıl eklendiği kimi sözcüklerle kaynaşmıştır. <i>sürü-, yürü-kazı-</i>	2,4		
-(I)K	Eylemden eylem yapar. <i>burk-, görük-, silk-</i>	2,4		

-IktIr	{-Ik} ve {-tIr} ardıllarından oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. <i>çiziktir-</i>	2		
-(I)l	Genellikle eylem gövdelerine ettirgenlik ardılından sonra gelmiştir. <i>baktırl-, götürül-, yazdırıl-</i>	4		
-ImsA	Birleşik bir türetim ardılıdır. <i>gülümse-</i>	2		
-(I)n	Bu ardıl çoğunlukla refleks tepkisel durumları belirtir. Geçişsiz eylemler üretir. <i>sevin-, görün-, kaçın-</i>	3	4	0,005
	Bazen geçişli eylemler de türetir. <i>edin-, düşün-</i>	3	1	0,001
	Sonu ünlüyle biten bazı eylemlere eklendiğinde, kendisindeki dönüşlülük işlevini sürdürmesine karşılık, kökle iyiden iyiye kaynaşarak onun ayrılmaz bir parçası durumuna gelmiştir. Bu köklerin yalın biçimleri artık kullanımdan düşmüşlerdir. <i>avun-, kazan, ısın-</i>	2,4		
-(I)r	Bazı türetmelerde bu ardıl ettirgenlik işlevini yitirerek eklendiği köke yeni bir sözlük anlamı kazandırmıştır. <i>doğur-, kaçır-, pişir-</i> Burada geçişsiz eylemler geçişli duruma gelmişlerdir. Ettirgenlik biçimleri yeni ettirgenlik ardılının eklenmesiyle olabilmektedir. <i>doğurt-, kaçirt-, pişirt-</i>	2,4		
-(I)ş	İşteşlik ardılıyla aynı biçimde olan bu ardıl, kök eylemin düzensizleştiği durumları bildirir. <i>koşuş-, uçuş- yetiş-</i>	3,2,4	6	0,007
	Paylaşım işini belirtir. <i>bölüş-, kırış-, fısıldaş-</i>	3		
-(I)ştIr	{-(I)ş} işteşlik ardılıyla, {-tIr} ettirgenlik ardılından kaynaşmasından oluşan birleşik bir ardıldır. Eylemin gösterdiği işin sık sık ya da sürekli yapıldığını bildiren eylemler türetir. <i>araştır-, itıştır-, soruştur-</i>	2,3,4	7	0,009

-{I)t	{-(I)t} ettirgenlik ardılı anlam kaymasına uğrayarak eklendiği bazı eylemlere ettirgenlik dışında farklı anlamlar katmıştır. <i>eğit-,kırıt-, sürt-</i>	2,4	8	0,010
-mAIA	Eylemden ad yapan {-mA} ardılıyla, addan eylem yapan {-IA} ardılıının birleşmesinden oluşmuş, genellikle pekiştirme ve yineleme işlevlerini gören birleşik bir türetim ardılıdır. <i>sarmala-, saçmala-, sürmele-</i>	2,4		
-mAş	Eylemden ad türeten {-m}, addan eylem türeten {-A}, ve eylemden eylem türeten {-ş} ardıllarının kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. <i>sarmaş-</i> (birbirine sarılmak iç içe girmek), <i>karmaş-</i> (birbirine karışmak),	2,4		
5.1.1.2. Ada Eklenen Türetim Ardılları				
5.1.1.2.1. Addan Eylem Yapan Türetim Ardılları				
Ardılların Biçimleri	Türetim Ardıllarının İşlevleri	Temel Kaynaklar	Kullanım Sıklığı	Sıklık Oranları
-A	Adlara eklenir. <i>kana-, türe-, oyna-</i>	1,2,3	33	0,041
	Sıfatlara eklenir. <i>boşa-, yaşa-</i>	1,2,3		
-(A)l	Sıfatlara eklenerek geçişsiz eylemler türetir. {-k} ünsüzü ile biten sözcüklere eklendiğinde bu ünsüz düşer. <i>seyrel-, kısal-, körel-</i>	1,2,3,4	10	0,012
-(A)r	Sıfatlara eklenerek bir rengi, durumu ya da kazanma sürecini ifade eden eylemler yaratır. <i>karar-, delir-, başar-</i>	1,2,3,4	1	0,001
-(A)rIA	Addan az sayıda eylem yapar. <i>toparla-, yuvarla-</i>	2	2	0,002
-(A)ş	Addan eylem yapan {-A} ardılıyla, işteşlik ardılı {-ş} ile kaynaşmasıyla oluşmuş	2,3,4	1	0,001

	birleşik bir türetim ardılıdır. Adlara eklenir. <i>yanaş-, uğraş-</i>			
-(A)t	Addan eylem yapan {-A} ardılıyla, eylemden ettirgen eylemler türeten {-t} ardılının kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. Adlara eklenir. <i>gözet-, yönet-</i>	2,3,4	1	0,001
-dA	Yansıma sözcüklere gelerek geçişli eylemler yapar. Genellikle kendinden önce {-Il} ya da {-Ir} ardıllarını alır. <i>cıvılda-, gıcırda-, güürülde-</i>	1,2,3,4	1	0,001
-dAn	Yansıma sözcüklere eklenir. {-n}'li biçimi ise eylemin öznesi insan olduğunda kullanılır. <i>kıpırdan-, mırıldan-, homurdan-</i>	3		
-I	Ad soylu sözcüklere gelerek onları eylem yapar. <i>ağrı-, şakı-</i>	4		
-(I)k	Sıfatlardan ve adlardan geçişsiz eylemler yapar. <i>gecik-, gözük-, acık-</i>	1,2,3,4		
-(I)msA	Sıfatlara eklenerek geçişli eylemler yapar. <i>azımsa-, özümse-, küçümse-</i>	1,2,3,4		
	Ben adıyla da birleşebilir. <i>benimse-</i>	1,2,3,4		
-kIr	Yansıma sözcük gövdelerinde bulunur. <i>fışkır-, püskür-, hıçkır-</i>	1,2,3,4		
-IA	Adlara eklenir. <i>tuzla-, taşla-, ilaçla</i>	1,2,3,4	39	0,048
	Adın karşıladığı nesnenin ortaya çıkmasını, oluşmasını sağlayan ve “yapma” bildiren geçişli eylemler bildirir. <i>yavrula-, enikle-, paketle-</i>	2,4		
	Adın gösterdiği nesneyi araç olarak kullanma yoluyla o nesne ile yapılan işi gösteren eylemler türetir. <i>ütüle- aşıla-, sabunla-</i>	2,4		
	Zaman gösteren adlardan, o zamanı içine alan ve zaman geçirmeyi bildiren eylemler türetir. <i>akşamla-, gecele-, sabahla-</i>	4		

	Sıfatlara ve yön gösteren bazı adlara eklenerek genellikle o niteliği üzerinde bulunduran ve “olma” bildiren eylemler türetir. <i>serinle-</i> , <i>gerile-</i> , <i>kötüle-</i>	2,4		
	Adın gösterdiği nesneyi veya niteliği bir şeye kazandırmayı, katmayı, eklemeyi gösteren eylemler türetir. <i>tuzla-</i> , <i>dağla-</i> , <i>düzenle-</i>	2,4		
	Eklendiği adın gösterdiği nesne veya niteliği başka bir nesneye yönelten, o nesneden etkilenen eylemler türetir. <i>bağışla-</i> , <i>gözle-</i> , <i>parçala-</i>	4		
	Dar ünlüyle biten iki heceli bazı adlara {-lA} ardılı eklendiğinde ikinci hecenin dar ünlüsü düşer. <i>besile-</i> > <i>besle-</i> , <i>kokula-</i> > <i>kokla-</i> , <i>sızıla-</i> > <i>sızla-</i>	2,4		
	Sıfatlara eklenir. <i>akla-</i> , <i>kurula-</i> , <i>temizle-</i>	1,2,3	7	0,009
	Hayvanlar tarafından üretilen sesleri belirtir. <i>havla-</i> , <i>miyavla-</i> , <i>mele-</i>	1,3		
	Kök halindeki yansıma sözcüklere gelerek eylemler türetir. <i>çıtla-</i> , <i>patla-</i> , <i>üfle-</i>	2,4	2	0,002
	Ünlemlere eklenir. <i>ahla-</i> , <i>ofla-</i> , <i>zırla-</i>	1,3		
	Adlara ve sıfatlara eklendiğinde çoğunlukla geçişli eylemler türetirken bazı durumlarda geçişsiz eylem türettikleri de görülür. <i>çabala-</i> , <i>zayıfla-</i> , <i>genişle-</i>	1,2,3	1	0,001
-lAn	Addan eylem yapan {-lA} ile dönüşlülük ardılı {-n}'nin birleşmesiyle oluşmuştur. Adlara eklenir. <i>güneşlen-</i> , <i>hırslan-</i> , <i>evlen-</i> {-lAn} ardılı, ettirgenlik ardılı olan {-Dir} ile birleşip adlara eklenebilir. <i>evlendir-</i> , <i>hırslandır-</i>	1,2,3,4	13	0,016
	Sıfatlara eklenir. <i>yeşillen-</i>	3		

-IAş	{-IA} ardılıyla, dönüşlülük veya işteşlik ardılı {-ş}'nin kaynaşmasıyla oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. Sıfatlara eklenerek dönüşme, kendi kendine oluşma anlamı veren eylemler türetir. <i>sertleş-, katılaş-, güzelleş-</i>	2,4	4	0,005
	En az iki öznenin karşılıklı olarak yaptığı işi bildiren eylemler türetir. <i>kucaklaş-, mektuplaş-, sözleş-</i>			
	Birden fazla kişinin ortaklaşa yaptığı işi bildiren eylemler türetir. <i>dertleş-,birleş-, toplaş-</i>			
-IAt	Sıfatlara eklenerek geçişli eylemler türetir. <i>kirlet-, serinlet-, temizlet-</i>	3		
-sA	Kök ve gövdelerine eklendiği addan, istek ve ihtiyaç bildiren eylemler türetir: <i>duraksa-, önemse-, susa-</i> .	1,2,3,4		
	Genellikle sıfatlara –kısmen de adlara eklenerek gibi “görmek”, “gibi saymak” anlamında eylemler türetir. <i>garipse-, hafifse-, önemse-</i>	1,2,3,4		
5.1.1.2.2. Addan Ad Yapan Türetim Ardılları				
Ardılların Biçimleri	Türetim Ardıllarının İşlevleri	Temel Kaynaklar	Kullanım Sıklığı	Sıklık Oranları
-A	Eklendiği sözcüğe “ilgili olma, dayanma” kavramı katan terim niteliğinde sözcükler türetir. <i>göze, komuta, ilke</i>	4	1	0,001
-(A)/(I)C	Eklendiği sözcüğe “büyütme ve küçültme” işlevi katar. Adlar türetir. <i>ataç, topaç, sonuç</i>	1,2,3,4	5	0,006
	Sıfatlar türetir. <i>anaç, kıraç</i>	4		
-Acan	Adlara eklenerek sıfatlar oluşturur. <i>babacan</i>	1		
-(A/I)cIK	Sıfatlara eklenerek küçültmenin daha yoğun olarak anlatıldığı durumları belirtir. <i>daracık, azıcık, küçücük</i>	1,3,4		

-AdAk	Yansımali sözcüklere {-DA} addan eylem ve eylemden sıfat türeten {-k} ardılıyla oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. Eklendiği sözcüğün hareket tarzını belirten belirteçler türetir. <i>cumbadak, gümbedek, fossadak</i>	4		
-(A)K	Genellikle tek heceli sözcüklere gelerek sözcüğe benzetme ve küçültme işlevi katar. Sıfatlar türetir. <i>kurak, solak, topak</i>	1,3,4	1	0,001
	Adlar türetir. <i>başak, yanak, benek</i>	2,4		
-(A)l	Adlara eklenerek sıfatlar türetir. Bu ardıl dil reform hareketinden sonra {-sAl} biçimine dönüşmüştür ve iki ardıl aynı işlevi görür. <i>yemel, yasal, sözel</i>	1,3	2	0,002
-(A)/(I)m ⁹	Sıfatlara gelerek adlar türetir. <i>önem, ortam, birim</i>	2,4	8	0,010
-(A)n	Adlara ya da sıfatlara eklenerek adlar türetir. <i>köken, düzen, sapan</i>	1,2,3,4	2	0,002
-ane	Farsça kökenli olan bu ardıl, Arapça ve Farsça'dan alıntı sözcüklerle birleşerek sıfatlar türetir. Yerini zamanla addan ad yapan {-CA} türetim ardılına bırakmıştır. <i>dostane › dostça, cahilane › cahilce, rezilane › rezilce</i>	2,3		
-(A)rl	Uzamlı ilgili ad soylu iç ve dış sözcükleri yalın biçimiyle sıfat olarak kullanılırlar. İyelik olarak da <i>evin içi</i> biçiminde kullanılır. {- (A)rI} türetim ardılına aldığı zaman sözcüğün belirtili durumu oluşur. <i>dışarı, içeri</i>	2,3	13	0,016
-(A)ş	Adlar ve sıfatlar türetir. <i>adaş, güneş, maviş</i>	2	2	0,002
-(A)/(I)t	Adlara ya da sıfatlara eklenerek adlar ya da sıfatlar türetir. <i>özet, eşit, karşıt</i>	1,2,3,4	6	0,007

⁹Eylemden ad yapan bir ardıl olmasına karşın Türkçeleştirme çalışmaları sırasında addan adlar da yapmıştır. Ayrıca bu konuyla ilgili Banguoğlu, 2004:255; Korkmaz, 2003:91; Zülfikar, 1991:114 bu kullanımı bir galatimeşhur olarak kabul etmektedirler.

-(A)y	Addan eylem türeten {-A} ardılıyla, eylemden ad türeten {-gI} ardılıının kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. Zamanla yerini {-(A)y} ardılına bırakmıştır. <i>kuzacağı } kuzay }kuzey</i> , Adlara eklenerek sıfatlar türetir. <i>güney, kuzey, dikey</i>	1,2,3,4		
	Adlar türetir. <i>birey, yüzey, düzey</i>	2,4	10	0,012
-baz	Farsça kökenli olan bu ardıl addan ad türetir. <i>cambaz, düzenbaz, hilebaz</i>	3		
-CA	Sayı adlarına eklenerek kesin olmayan çoğul durumları bildiren sıfatlar türetir. “kadar” ilgecine koşuttur. Genellikle kendinden önce {-IAr} çoğul ardılıını alır. <i>onlarca, binlerce, yüzlerce</i>	1,3,4	3	0,004
	Miktar belirten ölçülere eklenir. Genellikle kendinden önce {-IAr} çoğul ardılıını alır. <i>kilolarca, metrelerce, yıllarca</i>	3		
	Ulus adlarına eklenerek o ulusun dilini bildiren sözcükler oluşturur. <i>Türkçe, Japonca, İsveççe</i>	1,2,3,4	2	0,002
	Nitelikte eşitlik ve benzerlik ilişkisi kurarak, tutum ve davranışların karakteristik özelliklerini belirten anlamlarda sıfatlar türetir. “gibi” ilgeciyle aynı işlevdedir. <i>çocukça, aptalca, erkekçe</i>	1,2,3,4		
	Karşılaştırma görevi yapar. “Bakımından yönünden vb.” sözcüklerle aynı anlamdadır: Ahmet bey <i>malca</i> benden zengindir. Ayşe <i>yaşça</i> küçüktür. <i>Boyca</i> daha uzunsun.	4		
	Sözcüğe “olarak” anlamı katan pekiştirme işlevinde durum belirteçleri yapar. <i>iyice, rahatça, önce</i>	1,3,4	27	0,033

	Eklendiği sözcüğe “yoğunluk” ya da “küçültme” anlamı katar. {-CA} ardılı burada sıfat ve belirteç türetirken “oldukça” sözcüğüyle aynı işlevdedir. <i>ilçe, küçükçe, hızlıca</i>	1,2,3,4	7	0,009
	Adlara gelerek görelık hali belirten belirteçler türetir. “{-A} göre” ilgecine karşılıktır. <i>sence, Ahmetçe, gönlünce</i>	2,4	3	0,004
	Sıfatlara gelerek çeşitli adlar türetir. <i>karaca, ılıca, yakarca</i>	2		
	Bazı hastalık adları da bu ardilla yapılmıştır. <i>sivilce, boğmaca, doluca</i>	2		
	“Eklendiği sözcüğe “tarafından” anlamı katar” (Zülfıkar, 1991:63). <i>dernekçe, yönetimce, kurumca</i>			
-cAğIz	{-Cak} ardılıının pekiştirme ardılı olan {-Az}/{-Iz} ile kaynaşmasından oluşan birleşik bir türetim ardılıdır. Acıma, küçültme, sevgi anlamı katmak için kullanılır. <i>çocukcağız, kuşcağız, kediceğiz</i>	3,4		
-cAK	{-CA} ardılıının pekiştirme ardılı {-ok} ile kaynaşmasından oluşan birleşik bir türetim ardılıdır. Sıfattan sıfat türetir. ({-CA} ardılı ile eşdeğerdir.) <i>büyücek, soğucak</i>	1,2,3,4		
	Addan ya da eylemden ad türetir. <i>oyuncak, yavrucak</i>	1,2,3,4		
	Addan belirteç türetir. <i>evcek, mahallecek, okulcak</i>	1,3,4		
	Acele, telaş bildiren belirteçlerden, belirteç türetir. <i>çabucak, demincek, tezcek</i>	1,2,3,4		
-CAnA	Konuşma diline özgü bir biçimdir. <i>güzeltcene, yavaşçana, kolaycana</i>	2,3,4		
-CAsl	{-CA}+ {-(-s)I} (3. kişi iyelik) Kiplik belirteçleri oluşturur. Çok işlek değildir. <i>Erkekçesi</i>	3		

-CI	Kişilerin mesleklerini belirten adlar türetir. <i>işçi, lokantacı, badanacı</i>	1,2,3,4	9	0,011
	Bir ideolojiye bağlılığı belirten adlar ya da sıfatlar türetir. <i>devrimci, gerici, milliyetçi</i>	1,2,3,4	1	0,001
	Belirli bir etkinlikle meşgul olan ve belirli bir durumla ilgili bulunan kişileri belirten adlar türetir. <i>yolcu, konuşmacı, yabancı</i>	1,2,3,4	7	0,009
	Alışkanlıkları olan ya da bazı yiyecek ve içecekleri severek tüketen kişiler belirten adlar türetir. <i>içkici, tatlıcı</i>	1,2,3,4		
	Bazı kişilik özelliklerini belirten sıfatlar türetir. <i>şüpheci, palavracı, inatçı</i>	1,2,3,4	1	0,001
-CIK	Adlara ve sıfatlara gelerek, küçültme, pekiştirme, sevgi ve acıma anlamlarını katar. <i>kısacık, kedicik, yavrucuk</i>	1,2,3,4	3	0,004
	{-CA} ardılıyla birleşerek işlek olmayan belirteçler türetir. <i>yakıncacık, hemencecik, şuncacık</i>	3		
	Terim anlamlı adlar türetir. <i>bademcik, maymuncuk, dipçik</i>	2,4		
-CII	Adlara eklenerek ad ya da sıfat türetir. Kökte belirtileni sevme ya da ondan hoşlanma durumunu anlatır. <i>insancıl, evcil, bencil</i>	1,2,3		
	Bir takım avcı kuşları, yırtıcı hayvanları yedikleri hayvanın ya da nesnenin adıyla adlandıran sözcükler türetmiştir. <i>balıkçıl, tavşancıl, yılançıl</i>	2		
-dA	Adlara eklenerek ad ya da sıfat türetir. <i>gözde, payda, yüzde</i> Zülfikar'a göre "Yapım eki olmayan ve isimle fiil arasındaki bağı kuran bu ek, bazı mecburiyetler karşısında "bulundurma" özelliğinden yararlanılarak yapım eki gibi kullanılmıştır" (1991:77).	1,3		
-dAK	Yansıma sözcüklerden eylem türeten {-DA} ardılına, eylemden ad türeten {-k} ardılının gelmesiyle oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. <i>kıkırdak, bingıldak, fırıldak</i>	2,4		

-DAm	Eski Türkçede seyrek olan bu ardıl Türkçeleştirme çalışmaları sırasında tekrar işlek bir duruma getirilmiştir. Eklendiği sözcüğe o sözcüğün köküne bağlı olarak “nitelik bulundurma” anlamı katar. Adlardan ad türetir. <i>gündem, yöntem, erdem</i>	1,2,3,4	1	0,001
-DAn	Ad ya da sıfattan yine ad ve sıfat türetir. <i>sıradan, içten, toptan</i> Burada sıfat olarak kullanılmasının yanında belirteç olarak da kullanılabilir. Zülfikar’a göre “Bir yapım eki olmamakla birlikte ‘fitri’ karşılığı doğuştan, ‘samimi veya deruni’ yerine <i>içten</i> , ‘kalbi’ için <i>yürekten</i> gibi kelimelerde yapım eki görevini almıştır” (1991:77).	1,3	1	0,001
-dan	Farsça kökenli bu ardıl addan ad türetir. <i>şamdan, cüzdan</i>	3		
-Dar	Farsça kökenli bu ardıl adlara eklenerek ad ya da sıfat türetir. Addan ad yapan {-CI} türetim ardılı çoğu durumda bu ardılın görevlerini karşılamaktadır. <i>emektar › emekçi, kindar › kinci, kafadar</i>	3,4		
-DAş	Adlara eklenerek ortaklığı, beraberliği ve aynı durumun paylaşıldığını belirten adlar türetir. <i>adaş, arkadaş, yurttaş</i>	1,2,3,4	17	0,021
	Adlara eklenerek ortaklığı, beraberliği ve aynı durumun paylaşıldığını belirten sıfatlar türetir. <i>yoldaş, sınırdaş, yandaş</i>	2,4		
-dIrIK	/n/ ve /l/ ünsüzleriyle biten insan ve hayvan organ adlarına gelerek tutan, durduran anlamında işin yapılmasını sağlayan araç, gereç vb. adlar türetir. <i>boyunduruk, dişindirik, burunduruk</i>	2,4		
-dIz	Addan ad yapar. <i>çuvaldız, gündüz</i>	4	1	0,001
-en	Arapça kökenli olan bu ardıl adlara eklenerek belirteç türetir. Türkçeleştirme çalışmalarında yerini addan ad yapan {-CA} türetim ardılına bırakmıştır. <i>ferden › fertçe, hukuken › hukukça, şeklen › şekilce</i>	2,3	5	0,006

-engiz	Farsça kökenli olan bu ardıl adlara eklenerek sıfatlar türetir. <i>esrarengiz</i>	3		
-gen	Sayı belirten adlara eklenerek geometrik şekil adları türetir. <i>üçgen, dörtgen</i>	3		
-gil	Bir gruba üyeliğin anlatılmasını sağlayan adlar türetir. Özellikle hayvan ve bitki adlarının çoğul durumlarına eklenerek tür adı belirtir. <i>baklagil, turunçgil, kedigil</i>	3,4		
	Özel adlara eklenerek insan gruplarını belirtir. <i>Aligil, Fatmagil, Haticegil</i>	3,4	3	0,004
	Akrabalık belirten adlara eklenerek insan gruplarını belirtir. (iyelik ardılından sonra da eklenir.) <i>amcamgil, teyzemgil, eniştemgil</i> İnsan gruplarını belirtirken bu ardılın yerine – {1Ar} çokluk ardılı da kullanılır.	3,4	1	0,001
	Ünvanlara eklenerek İnsan gruplarını belirtir. <i>savcıgil, doktorgil, hocagil</i>	3,4		
-(ha)ne ¹⁰	Farsça'da ev anlamındaki bu sözcük sözcüklere ardıl olarak eklenir. <i>rasathane, pastane, eczane</i>	3	1	0,001
-I	Adların çoğul durumlarından belirteçler türetir. <i>sabahları, önceleri</i>	1,3		
-II	Ses yansımali köklere gelerek ikincil biçimler oluştururlar. <i>şırıl, pırıl, zırıl</i>	4		
	İkileme biçimiyle belirteçler de oluştur. <i>horul horul, gürül gürül, şırıl şırıl</i>	4	1	0,001
	Addan ad soylu sözcükler türetir. <i>dişil, çoğul, doğal</i>	2		
-(I)msAr	Sıfattan sıfat türetir. <i>iyimser, karamsar, kötümser</i>	2, 3		
-(I)msI	Adlara ya da sıfatlara eklenerek varlığın kök sözcüğe olan benzerliğini anlatır. <i>barakamsı, meyvemsi, ormanımsı</i>	1,2,3		

¹⁰ Genellikle ünsüz ile biten sözcüklere –ne biçiminde eklenir.

-{I}mtraK	Tat ya da renk bildiren sıfatlardan sıfat türetir. <i>mavimtrak, ekşimtrak, morumtrak</i>	1,2,3,4		
-{I}nç ¹¹	Eylemden ad yapan bir türetim ardılı olmasına rağmen burada, <i>ilgi</i> adından <i>ilginç</i> sözcüğünü türetmiştir.		2	0,002
-{I}ncI	Sayılar eklenip sıra sayıları oluşturur. <i>ikinci, onuncu, yüzüncü</i>	1,3,4	8	0,010
	Bazı soru sözcüklerine eklenerek, sıra soran soru sözcükleri türetir. <i>kaçıncı</i>	1,3		
-{I}z	Sayı adlarına eklenerek tek seferde birden çok kardeşin doğduğunu belirten adlar ve sıfatlar türetir. <i>ikiz, üçüz, dördüz</i>	1,2,3,4		
	Organ adlarının türetiminde ikilik görevi üstlenmişlerdir. Ancak bu ardıl zamanla eklendiği sözcüklerle bütünleşmiştir. <i>diz, beniz, omuz</i> gibi. Bunlardan <i>boynuz</i> sözcüğü daha tam bütünleşmemiştir.	4		
	Adlara eklenerek “olma durumu” anlamı katar. <i>yalnız</i>		1	0,001
-{I}stan	Farsça olan bu ardıl ülke ya da bölge adları belirtir. <i>Macaristan, Arabistan, Yunanistan</i>	3		
-{I}ye	Arapça olan bu ardıl adlar türetir. <i>maliye, harbiye, dahiliye</i>	3		
-{I}yet	Arapça olan bu ardıl adlar türetir. <i>maliyet, medeniyet, cumhuriyet</i>	3	6	0,007
-{K}Ar	Farsça kökenli olan bu ardıl adlara eklenerek kişilerin mesleklerini belirtir. Meslek adı yapan {-CI} ardılına eşdeğerdedir. {-KAr} ardılı Türkçeleştirme çalışmalarında yerini {-CI}'ya bırakmıştır. <i>sanatkar</i> › <i>sanatçı, hizmetkar</i> › <i>hizmetçi, kimyager</i> › <i>kimyacı</i>	2,3		

¹¹Bu çalışmanın temel kaynaklarından Banguoğlu (2004:257) ile Korkmaz (2003:77) bu türetimin yanlış yapıldığını belirtmişlerdir. Banguoğlu bu türetim için *ilgi çekici* sözcüğünü önermiştir. Adalı ile Göksel ve Kerlake bu konuya değinmemişlerdir. “... *enteresan* karşılığı önerilmiş olan *ilginç* kelimesine itirazlar vardır. *İlgi* biçiminin fiil kökü olmayışı –inç ekinin ise, fiilden isim yapma eki olması itirazların sebeplerini oluşturur” (Zülfikar, 1991: 133).

-ken ¹²	Bağ eylem olan {-ken} ile kökenbilimsel olarak aynıdır. Ama zamanla bu görevinden sıyrılarak addan ad yapan türetim ardılı görevini üstlenmiştir. <i>erken</i>		1	0,001
-IA	Addan eylem yapan {-IA} ardılıyla eylemden ad türeten eski Türkçedeki -g ardılıının kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine uzanan ses değişimleriyle son sesteki {-g} eriyip kaybolunca ardıl {-IA}'ya dönüşmüştür. Adlara eklenerek kök ile ilgili yer adları türetir. Vurgu köktedir. <i>tuzla, kışla</i>	1,3,4	1	0,001
-IAK	Addan eylem türeten {-IA} ardılıyla eylemden sıfat yapan {-K} ardılıının kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. Çeşitli adlar ve sıfatlar türetir. <i>gırtlak, çaylak</i>	2,4		
	Çeşitli insan tiplerini belirten aşağılayıcı anlamda sıfatlar türetir. Bu sıfatların bazıları da yansımali köklerden yapılmıştır. <i>dişlek, çatlak, hortlak</i>	2,4		
	Eklendiği sözcüğe, kökteki adın bildirdiği anlamda yer, yöre veya çokça bulunma işlevi katar. <i>avlak, otlak, sulak</i>	2,4		
-IAm	Addan ad türetir. Zülfikar'a göre "Addan eylem türeten {-IA} ardılıyla eylemden ad yapan {m}'nin birleşmesinden oluşmuştur" (1991:102) <i>denklem, önlem, boylam</i>	3	1	0,001
-IAmA	Addan eylem türeten {-IA} türetim ardılıyla eylemden ad türeten {-mA} türetim ardılıının birleşmesinden oluşmuş birleşik bir ardıldır. Adlardan ad türetir. <i>bütünleme, karalama, kaplama</i>	2,3,4	4	0,005
	Kalıplaşma yoluyla bazı yemek ve yiyecek adları oluşmuştur. <i>haşlama, közleme, gözleme</i>	3,4		

¹²Sevan Nişanyan' a göre bu ardıl "iken sözcüğünün etimolojik ikizidir" (<http://www.nisanyansozluk.com/?k=erken>).

	Belirteçler türetir. <i>balıklama, kurbağalama, tepeleme</i>	2,3,4		
-IAr	İşletim ardılı olan bu ardıl sınıf değiştirerek eklendiği sözcüklere yeni anlamlar katarak türetim görevinde de bulunur. Kişi bildiren özel adlardan ve akrabalık adlarından topluluk ve aile anlamı verir. Burada {-gil} türetim ardılı görevindedir. (Akrabalık adlarına gelirken kendinden önce 1. ve 2. tekil iyelik ardıklarını alır.) <i>Ayşeler, Ferzan Beyler, Ünallar, dayım-lar, Ahmet-ler, halam-lar</i>	2,4	11	0,014
	Meslek adlarını, aynı düşüncede olan topluluk adlarını, bir dine bir tarıkata bağlı olanları gösteren adları, ayrıca {-IAr} türetim ardılı, yalın veya {-II} sıfat yapan türetim ardılıyla birlikte ulus, kavim, devlet adları vb. türetir. Topluluk ve genelleme anlamlarını da katar. <i>eczacılar, baharatçılar, Atatürkçüler, devrimciler, Nurcular, Budistler, Müslümanlar, Aleviler, Nakşibendiler, Japonlar, Oğuzlar, Çinliler</i>	2,4		
	Özel adlarla kullanılarak çoğul kavramıyla birlikte saygı ve benzerlik anlamlarını belirtir. <i>Atatürkler, Yaşar Kemaller, Bakiler</i>	2,4		
	“Adlara eklenerek genelleme kavramı katar” (Zülfikar,1991:107). <i>liseliler, köylüler, böyleler</i>			
	3. tekil iyelik ekiyle birlikte zaman, mevsim adlarına belirsizlik kavramı katar” (Zülfikar,1991:107). Belirteçler türetir. <i>geceleri, yazları, sabahları</i>			
	“Sayı adlarına eklenerek matematikte basamak adları bildirir” (Zülfikar,1991:107). <i>birler, onlar, binler</i>			
	“Sayı adlarına gelir, “bir siyasi meseleyi görüşmek üzere bir araya gelme, grup kurma” kavramı katar” (Zülfikar,1991:107). <i>beşler, altmışsekizler, seksenler</i>		1	0,001

	Biyoloji, botanik ve zooloji ile ilgili takım ve aile adları kuran terimler türetir. <i>sürüngeçler, memeliler</i> {-gil} ardılıyla {-ler} ardılın kaynaşmasıyla oluşan {-giller} türetim ardılının türetmeleri de vardır. <i>aslangiller, baklagiller</i>	2,4		
-IAz	Yansımalı sözcüklere gelerek addan eylem yapan {-IA} türetim ardılıyla eylemden ad yapan {-z} türetim ardılının kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir ardıldır. Aşağılama anlamı veren sıfatlar türetir: <i>haylaz, üflez</i>	2,4		
-leyin	Günün belirli bir zamanını bildiren belirteçler türetir. <i>akşamleyin, sabahleyin, geceleyin</i>	1,2,3	2	0,002
-II	Adlardan ve kısmen sıfatlardan, sahip olma, üzerinde bulundurma, o özelliği taşıma, ilgili ve yetkili olma anlamlarında adlar ve sıfatlar türetir. <i>sevgili, mavili, değerli,</i>	1,2,3,4	51	0,063
	Bazı soru sözcüklerine de eklenir. <i>neli</i>	3		
	Pekiştirilmiş ikileme sıfatları oluşturur. <i>analı babalı, allı pullu, içli dışlı</i>	2,4	2	0,002
	Kişilerin nereli olduklarını, nereden geldiklerini ve hangi topluluğa ait oldukları (ulus, okul, kavim kuruluş vb) belirten yer adlarına ya da yer adlarına eklenerek adlar türetir. <i>köylü, buralı, Londralı, sendikalı, Egeli</i>	1,2,3,4	6	0,007
	Bir grubun içerdiği nesnelere sayısını gösterir. <i>üçlü, altılı, onlu</i>	1,3,4		
	Ad öbeğine eklenerek sıfat öbeği türetir. <i>kısa saçlı, dört çocuklu, mavi elbiseli</i>	1,3		
	Bu ekin ikili kullanımı belirteçler türetir. <i>kızıl oğlanlı, geceli gündüzlü,</i>	1,3		
-IIK	Genel kavramlar türetir. <i>krallık, iyilik, çabukluk</i>	1,3	43	0,053

Söz konusu genel kavramların kurumlaşmasını, genelleşmesini belirtir. <i>güzellik, dürüstlük</i>	1,3	6	0,007
Vücutta kullanılan nesne ya da giysi adlarını türetir. <i>gözlük, başlık, gecelik</i>	1,3		
Araç gereç adları türetir. <i>biberlik, tuzluk, suluk</i>	2,4		
Nesnelerin kaplarını, depolandıkları yerleri vb. belirten adlar türetir. <i>odunluk, kitaplık, samanlık</i>	1,3,4	3	0,004
Kök sözcükte belirtilen varlığın toplu olarak bulunduğu yerleri gösteren adlar türetir. <i>çamlık, zeytinlik, mezarlık</i>	1,3,4		
Kan bağı olmayan akrabalık durumlarını belirtir. <i>analık, evlatlık, babalık</i>	1,3,4		
Adlara gelerek yapılan iş karşılığında alınan ücreti belirtir. <i>günlük, haftalık, aylık</i>	4		
Meslek adlarına eklenerek uğraş anlamında adlar türetir. <i>berberlik, kasaplık, doktorluk</i>	4		
Banknotları belirtir. <i>onluk, yüzlük, binlik</i>	1,3		
Kök tarafından belirtilen varlığın tip olarak uygunluğunu belirten sıfatlar türetir. <i>dolmalık, elbiselik,</i>	1,3	5	0,006
Belirli zaman aralıklarıyla yinelenen olayları belirten sıfatlar türetir. <i>günlük, aylık, mevsimlik</i>	1,3,4	2	0,002
Sayı adlarına eklenerek kişilerin yaklaşık olarak yaşlarını belirten sıfatlar türetir. <i>ellilik, altmışlık, seksenlik</i>	1,3,4		
Sayı ve adın birleşmesiyle oluşan nicel anlatım belirten(ağırlık, uzunluk, kapasite, süre, önem ve değer) <i>beş kiloluk, üç saatlik, beş litrelik</i>	1,3,4		

-mAn	Adlardan ve sıfatlardan kişisel özellik belirten sözcükler türetir. Eklendiği sığata abartma ve aşırılık işlevi katar. <i>delişmen, evcimen, kocaman</i>	1,2,3,4		
	Batı dillerindeki “kişî ve yapıcı kişî” anlamındaki man sözcüğüne özentî yoluyla Türkçe türetimler yapılmıştır. <i>uzman, sayman, danışman</i>	2		
	Eklendiği ada “topluluk” kavramını katan yeni adlar oluşturur. <i>Türkmen, kölemen</i>	4		
	Eklendiği sözcüğe “olarak, bakımından” anlamı katar. TDK Türkçe Sözlüğünde “ moralman : Fr. moralement <i>zf. (l ince okunur)</i> Moral bakımından” şeklinde açıklanmaktadır. Sözlü dilde <i>moralmen</i> şeklinde sesletilmektedir		2	0,002
-mAr	Hatipoğlu’na göre bu ardıl “Ad ya da eylem köklerine gelerek ad kurar” (1981:117). Sınırlı sayıda sözcük türetmiştir. <i>kuşmar, katmer</i> . Bu sözcüklerden <i>katmer</i> daha çok kullanılmaktadır.		1	0,001
-rA	İşaret ve yer adlarına eklenen vurgusuz bir ardıldır. <i>bura, ora, şura</i> Bazı lehçelerde bu biçimiyle kullanılır ama ölçünlü Türkçede işletim ardıllarıyla birlikte kullanılır. <i>burada, nereye, şurası</i>	1,3	108	0,133
	Zaman bildirir ¹³ . <i>sonra</i>	2	14	0,017
-rAk	Adlara eklenerek benzerlik, azlık gibilik, anlamları oluşturur. <i>acıarak, ufarak, küçürek</i>	1,2,4		
-sAK	Addan istek bildiren eylem yapma ardılıyla, eylemden ad ve sıfat türeten {-k} türetim ardılının kaynaşmasıyla oluşmuş birleşik bir ardıldır. Adlar türetir. <i>tümsek, bağırşak</i>	1,2,3,4		

¹³İsimden yer ve zaman zarfları yapar. Edat olarak da kullanılır. Türkiye Türkçesinde getirildiği kelimelerle kalıplaşmıştır. sonra, taşra, içre, üzere” (Zülfikar, 1991:136). Biçiminde açıklama olmasına karşın çalışmamızda -son sıfatından sonra belirteci türeten- bu ardıl, addan ad yapan türetim ardılı olarak ele alınmıştır. Çünkü ardılın kalıplaşmasını tamamlamadığı düşünülmektedir.

-sAl	Bu ek dil reformu sırasında, Arapça bir ek olan {-v)i} yerine önerilmiştir. Adlara eklenerek kök sözcüğün belirttiği kavramın ilişkili olduğu sıfatlar türetir. <i>tarihsel, küresel, bireysel</i>	1,3,4	11	0,014
	Çok az durumda ad türetmiştir. <i>kumsal.</i>	1,3,4		
-sİ	{-(I)msI} ve {-(I)mtrak} eklerine benzer. Bu ardıl adlara eklenerek belirli özelliklerin yaklaşık olarak anlatılmasını sağlar. <i>kadınsı, çocuksu, maymunsu</i>	1,2,3,4		
-sIk	Addan eylem türeten ve benzerlik gösteren {-sI} ardılıyla, eylemden sıfat türeten {-k} ardılının kaynaşmasıyla oluşmuş ölü bir birleşik türetim ardılıdır. Adlar ve sıfatlar türetir. <i>yüksük, sümsük</i>	2,4		
-sIl	Addan benzerlik eylemi türeten {-sI} ardılıyla, eylemden ad türeten {-I} türetim ardılının kaynaşmasından oluşan birleşik bir ardıldır. Sıfatlar türetir. <i>yoksul, varsıl, dudaksıl</i>	3,4		
-sIz	Eklendiği sözcüğe 'yokluk, eksiklik' anlamı katan bir türetim ardılıdır. Sahip olma, kendinde bulundurma görevindeki {-II} türetim ardılının karşıtıdır. Adlara ve adillara eklenerek kökte belirtilen varlığın eksikliğini ya da yokluğunu belirtir. <i>parasız, güçsüz, sensiz</i>	1,2,3,4	6	0,007
	İkilemeler oluşturur. <i>dertsiz tasasız, ipsiz sapsız, tatsız tuzsuz</i>	2,4		
	Sıfattan yokluk sıfatı türetir. <i>hoşnutsuz, uygunsuz</i>	2,4	3	0,004
	Eklendiği bazı sözcüklerle kalıplaşarak {-II} türetim ardılının karşıtı olmaktan çıkıp yeni adlar ve sıfatlar türetmiştir. <i>aynasız, telsiz, tabansız</i>	1,3		

-sIzIn	{-sIz} yokluk ardılıyla {-In} vasıta durumu ardılının kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir türetim ardılıdır. Addan belirteç türetir. <i>ansızın</i> Özellikle eylemden hareket adı (master) yapan {-mAk} ardılından sonra gelerek {-mAdAn} ulaç ardılına koşut belirteçler türetir. <i>bilmeksizin, durmaksızın, kalmaksızın</i>	4		
-sIzIIK	{-sIz} yokluk ardılıyla {-IIK} soyut ad türetme ardılının birleşmesinden oluşan bir türetim ardılıdır. Addan yokluk görevinde soyut adlar türetir. <i>başarısızlık, ilgisizlik, şanssızlık, yolsuzluk</i>	4		
-(ş)Ar	Üleştirme ardılı olarak sayılara eklenerek sıfat türetir. <i>üçer, ikişer, onar</i>	1,3,4	1	0,001
	Soru sözcüğü olan kaç ile de birleşir. <i>kaçar</i>	3		
	Yarım sözcüğü ile birleştiğinde, sözcüğün son sesi ünsüz olmasına rağmen ekin ilk ünsüzü kullanılır. <i>yarımşar</i>	3,4		
-şIn	Renk adlarında benzerlik gösteren birkaç sıfat türetmiş bir ardıldır. <i>sarışın, mavişin</i>	4		
-tay	Adlara eklenerek kuruluş adları türetir. <i>yargıtay, kurultay</i>	1,3	1	0,001
-tI	İki seslemlili, ({-Ir} ve {-Il} ardılını almış) yansıma sözcüklere eklenerek adlar türetir. <i>gıcirtı, takırtı, gürültü</i>	1,2,3		
-vari	Farsça kökenli bir ardıldır. Eklendiği sözcüğe 'onun gibi olma ve onu gibi düşünme' anlamları katar. Ardılın iki ünlüsü de uzun söylenir. <i>Amerikanvari, düşmanvari, kuklavari</i>	3		
-(v)i	Arapça kökenli olan bu ardıl sıfatlar türetir. <i>resmi, hukuki, ananevi</i>	2,3	7	0,009
-(y)A	Arapça olan bu ardıl, eklendiği sözcüğe dişil özellik katar. <i>müdire</i>	3		

-(y)at	Arapça olan bu ardıl adlar türetir. <i>ihracat, maddiyat</i>	3	3	0,004
-(y)(I)n	Zaman anlamı taşıyan adlardan belirteçler türetir. <i>öğleyin (öğlen), yazın, güzün</i>	2,3,4	3	0,004
	Eski Türkçede addan sıfat yapan bir ardıldır. Türettiği kimi sıfatların -“uzun, yakın, yoğun” gibi- kökleri Türkiye Türkçesinde neredeyse hiç kullanılmaktadır. Çünkü ardıl kök kaynaşması söz konusudur. Ancak eklendiği bazı sözcüklerle kalıplaşmayarak adlar ve sıfatlar türetmiştir. <i>boyun, üstün</i>	2	1	0,001
-zede	Farsça kökenli olan bu ardıl adlara eklenerek bir felaketten etkilenen kişileri belirtir. <i>depremzede, felaketzede, kazazede</i>	3		

5.2. İşletim Ardıllarına Yönelik Bulgular

İşletim ardıllarına yönelik bulguları sunduğumuz bu tablo, adıl işletim ardılları ve eylemcil işletim ardılları olmak üzere iki ana başlıktan oluşmaktadır.

İlk sütunda, ardılların biçimleri alfabetik sıraya göre verilmiştir. Ancak kimi bölümlerde farklı sıralamalar da yapılmıştır. Kişi ardıllarında 1. tekilden 3. çoğula, zaman ardıllarında geçmiş zamandan geniş zamana doğru bir sıralama izlenmiştir.

İkinci sütunda, *adıl işletim* ardıllarının anlamsal ve işlevsel değerlerine değinilmiştir. *Eylemcil işletim* ardıllarının anlamsal değerlerinin çok geniş olması nedeniyle bu ardılların işlevleri çalışmanın sınırları dışında tutulmuştur. Fakat çatı ve eylemsi ardıllarının türetim özelliklerinin olması nedeniyle bu ardıllarla ilgili bazı açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca genelleştirici kiplik belirticisi ve kurallı birleşik eylemlerle ilgili kimi tartışmalı durumların da olması nedeniyle bu ardıllara yönelik bazı bilgiler sunulmuştur. Ayrıca işletim ardılları üçer örnekle örneklendirilmiştir.

Üçüncü sütundaki rakamlar aynı satırda bulunan ardıl için temel kaynakların numaralarıdır. Bu numaralarla belirtilen yazarlar ve yapıtları;

1: Adalı O. (2004). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*. İstanbul: Papatya Yayınları.

2: Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

3: Göksel A. ve Kerslake C. (2005). *Turkish A Comprehensive Grammar*. London & New York: Routledge.

4: Kormaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları. gibidir. Ancak bazı ardıllarla ilgili bu kaynaklarda yeterli bilgiye ulaşılamadığında farklı kaynaklara da yer verilmiştir.

Dördüncü sütunda ise ilgili ardılın kendi ardıl grubu içindeki kullanım sıklığı verilmiştir. Türetim ardılları kendi içinde, işletim ardılları kendi içinde sayılarak değerlendirilmiştir.

Beşinci sütunda da ardılların yine kendi grupları içindeki kullanım oranları belirtilmiştir. Türetim ardılları kendi içinde, işletim ardılları kendi içinde oranlanarak değerlendirilmişlerdir.

Tablo 7
İşletim Ardıllarına Yönelik Bulguların Tablosu

5.2.1. İşletim Ardılları				
5.2.1.1. Adcıl İşletim Ardılları				
5.2.1.1.1. Ad Durum Ardılları				
Ardılların Biçimleri	İşletim Ardıllarının İşlevleri	Temel Kaynaklar	Kullanım Sıklığı	Sıklık Oranları
-(n)DA	Bulunma durumu belirticisi: <i>dolapta, evde, bunda</i>	1,2,3,4	316	0,0599
-(n)DAn	Çıkma durumu belirticisi. <i>okuldan, sonuçtan, ondan</i>	1,2,3,4	75	0,0142
	Ad soylu sözcüklere gelerek “neden” bildirir. <i>üzüntüden, sevinçten, gürültüden</i>	4	12	0,0023
	Bazı zaman ve sıra bildiren ad soylu sözcüklere gelerek “daha” ve “en” anlamlarını verir. Eklendiği eylemi belirteç ilişkisiyle bağlar. <i>önceden, baştan, birden</i>	4	7	0,0013
	Ad tamlamalarında {-(n)In} tamlayan ardılının yerini tutar. Bütün parça ilişkisi kurar. <i>dallardan her biri, kitaplardan hangisi, çocuklardan hiçbiri</i>	4	2	0,0004
	Yön gösteren sözcüklere gelerek yön belirtir. <i>sağdan, şuradan, önden</i> . Bazen de yer-yön bildiren sözlerde ad tamlamasının tamlanan ögesi olarak yer-yön bildirir. <i>evin önünden, ova tarafından, bıyık altından</i>	4	12	0,0023

	Aynı sözcüğün art arda çıkma ve yönelme durumlarına girmiş biçimleriyle belirteç görevinde eş veya zıt anlamlı ikileme kurar. <i>baştan başa, boydan boya, karşıdan karşıya</i>	4		
	Eklendiği sözcüğe “göre” ve “karşılaştırma” anlamı katar. <i>açımızdan, benden yaşlı, sudan ucuz</i>	4	12	0,0023
	Zaman anlamı katar: <i>biraz-dan,</i>	4	2	0,0004
	İlgeçlerle birlikte kullanılarak ilgeç öbeği oluştururlar. <i>iki günden beri, senden başka, olaydan ötürü</i>	4		
	Eklendiği adı eyleme belirteç ilişkisiyle bağlar: <i>gerçekten, hafiften, içten</i>	4	14	0,0027
	Nesnenin hangi maddeden yapıldığını veya oluştuğunu belirtir. <i>çilekten, demirden, kağıttan</i>	4	3	0,0006
-(n)/(y)A	Yönelme durumu belirticisi: <i>Kars’a, dereye, şuna</i>	1,2,3,4	289	0,0548
-(n)/(y)I	Belirtme durumu belirticisi: <i>sarayı, suyu, onu</i>	2,3,4	274	0,0520
5.2.1.1.2. İyelik Ardılları				
-(I)m	1. tekil kişi: <i>evim, masam, kitabım</i>	1,2,3,4	77	0,0146
	Konuşucu, karşısındaki kişinin yerine geçip onun iyeliğini kendi üzerine alır. <i>halam, annem, ablam</i>		3	0,0006
	Seslenmede ve hitapta kullanılır. <i>oğlum, arkadaşım, hemşerilerim</i>		24	0,0046
-(I)n	2. tekil kişi, samimi: <i>evin, masan, kitabın</i>	1,2,3,4	28	0,0053
-(I)nIz	2. tekil kişi, resmi: <i>eviniz, masanız, kitabınız</i>	3	5	0,0009
-(s)I ¹⁴	3. tekil kişi: <i>evi, masası, kitabı</i>	1,2,3	412	0,781

¹⁴Su ve ne gibi bazı sözcükler iyelik eklerini alırken yardımcı ünsüz “y” olur.

-(I)mIz	1. çoğul kişi: <i>evimiz, masamız, kitabımız</i>	1,2,3,4	28	0,0053
-(I)nIz	2. çoğul kişi: <i>eviniz, masanız, kitabınız</i>	1,2,3,4	2	0,0004
-lArI	3. çoğul kişi: <i>evleri, masaları, kitapları</i>	1,2,3,4	35	0,0066
5.2.1.1.3. Çoğul Ardılı				
-(n)lAr	Aynı türden birden çok varlık ve kavramı bildirir. <i>çiçekler, bunlar, hayaller</i>	1,2,3,4	224	0,0425
	“Belirli insan topluluklarına seslenmede kullanılır” (Hatipoğlu, 1981:96). <i>Gençler!, Arkadaşlar!, Bayanlar ve Baylar!</i>		9	0,0017
	Eklendiği sözcüğe “abartma” anlamı katar. <i>Dünyalar</i> kadar iş var. <i>Ateşler</i> içinde yandı.	1,2,4		
	Anlatıma “saygı” ve “nezaket” anlamı katar. Tümcede bu anlam ekin yükleme getirilmesiyle de sağlanır. Kaymakam <i>Beyler</i> eşiyile teşrif ettiler. Hanımefendi <i>evdeler</i> mi?	4		
	Sayı sıfatları çokluk belirttiği için Türkçede sayı sıfatı almış adlar çoğul ardılı almazlar ancak bazen bilinen kişiler veya nesnelere topluluğuna ad olmak ve özel ad oluşturmak üzere doğrudan sayı sıfatlarına ya da onların belirttikleri adlara çoğul ardılı eklenir. <i>Dört büyükler, Kırk haramiler, Yediler</i>	2,4		
5.2.1.1.4. Yüklem Yapan Ekeylem Ardılları (Ekeylem)				
-(y)DI	Belirli geçmiş zaman ardılı: <i>güzeldi, mutluydu, çocuktu</i>	2,3,4	36	0,0068
-(y)mIş	Belirsiz geçmiş zaman ardılı: <i>güzelmış, mutluymuş, çocukmuş</i>	2,3,4	10	0,0019
-(y)sA	Dilek- şart kipi ardılı: <i>güzelse, mutluysa, çocuksa</i>	2,3,4	15	0,028
-(y)Im	1.tekil kişi ekeylem geniş zaman ardılı: <i>güzelim, mutluyum, çocuğum</i>	2,3,4	5	0,0009

-sIn	2.tekil kişi ekeylem geniş zaman ardılı: <i>güzelsin, mutlusun, çocuksun</i>	2,3,4	7	0,0013
-Dir	3.tekil kişi ekeylem geniş zaman ardılı: <i>güzeldir, mutludur, çocuktur</i>	2,3,4	21	0,0040
-(y)Iz	1.çoğul kişi ekeylem geniş zaman ardılı: <i>güzeliz, mutluyuz, çocuğuz</i>	2,3,4	9	0,0017
-sInIz	2.çoğul kişi ekeylem geniş zaman ardılı: <i>güzelsiniz, mutlusunuz, çocuksunuz</i>	2,3,4		
-Dir(lAr) ¹⁵	3.çoğul kişi ekeylem geniş zaman ardılı: <i>güzeldirler, mutludurlar, çocukturlar</i>	2,3,4		
5.2.1.1.5. Diğer Adcıl İşletim Ardılları				
-Dir	Zaman gösteren adlara gelen bu ardıl “bir zamandan beri” anlamıyla belirteçler oluşturur. <i>birkaç gündür, çoktandır, bunca zamandır</i>	3,4	6	0,0011
-im	Tamlayan durumu belirticisi: 1. tekil-çoğul adılı ile kullanılır. İyelik ardılının gösterdiği iyeyi (sahibi) belirten birime eklenen, onu belirli kılan bir ardıldır: <i>benim, bizim</i>	1,2,3,4	38	0,0072
-(n)In	Tamlayan durumu belirticisi: 1. tekil-çoğul adılından başka diğer bütün kişi ve gösterme adlarıyla ya da başka sözcüklerle kullanılabilir. İyelik ardılının gösterdiği iyeyi (sahibi) belirten birime eklenen, onu belirli kılan bir ardıldır. <i>senin, şunun, evin</i>	1,2,3,4	154	0,0292
-ki	Adların yerlerini, zamanlarını ve aitliklerini bildiren niteleme sıfatları oluşturur. Adlara ve ilgeç öbeklerine çoğu zaman bulunma durum ardılından ({-DA}+{-ki}) sonra gelir. <i>bahçedeki çiçek, yarınki söyleşi, evdeki hesap</i>	3	23	0,0044

¹⁵ Ekeylemin 3.çoğul kişi geniş zaman ardılının {-lAr} parçası kullanılmayabilir.

	Belirtili ad tamlamalarında tamlananın yerine kullanılarak ilgi adılı oluşturur. Tamlayanın varlığını, ne/kim olduğunu belirtmeden gösterir ve onun ilişkilerini üstlenir. Tamlayanın ne/kim olduğu ancak bağlamdan çıkarılabilir. <i>senin kitabın</i> ⇒ <i>seninki</i> , <i>Ali'nin defteri</i> ⇒ <i>Ali'ninki</i> , <i>arabanın camı</i> ⇒ <i>arabanınki</i> , <i>benim çantam</i> ⇒ <i>benimki</i>	1,3	8	0,0015
-(y)ken	{-ken} eki Adlara, zamirlere, sıfatlara ve zarflara gelip onları daima bir zarf işleyişine sokar” (Banguoğlu, 2004:481). Biçimsel olarak {-ken} şeklinde ele alınan bu ardıl, ünlü sesle biten sözcüklere {-(y)ken} biçiminde eklenir. Adcıl olan {-(y)ken} kişi ardılları almazlar, ikincil zaman ardıllarına da eklenmezler. <i>hastayken</i> , <i>evliyken</i> , <i>uçaktayken</i>			
-(y)IA	Adı eyleme “birliktelik” anlam ilişkisiyle bağlar. <i>okulla</i> , <i>Ayşe'yle</i> , <i>annemle</i>	1,2,3,4	52	0,0099
	Eylemin hangi araçla gerçekleştiğini bildirir. <i>trenle</i> , <i>maşayla</i> , <i>elle</i>	1,2,3,4	2	0,0004
	Sözcükler arasındaki bağlama görevini üstlenir, burada “ve” bağlacıyla görevce eşdeğerdedir. <i>kediyle köpek</i> , <i>öğretmenlerle öğrenciler</i> , <i>babanneyle dede</i>	3,4	8	0,0015
5.2.1.2. Eylemcil İşletim Ardılları				
Eylemcil işletim ardıllarının anlamsal değerlerinin çok geniş olması nedeniyle bu ardılların işlevleri çalışmanın sınırları dışında tutulmuştur. Fakat çatı ve eylemsi ardıllarının türetim özelliklerinin olması nedeniyle bu ardıllarla ilgili bazı açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca genelleştirici kiplik belirticisi ve kurallı birleşik eylemlerle ilgili kimi tartışmalı durumların da olması nedeniyle bu ardıllara yönelik bazı bilgiler sunulmuştur.				
5.2.1.2.1. Zaman ve Kip Ardılları				
5.2.1.2.1.1 Bildirme (zaman) Ardılları				

Ardılların Biçimleri	İşletim Ardıllarının İşlevleri	Temel Kaynaklar	Kullanım Sıklığı	Sıklık Oranları
-DI	Belirli geçmiş zaman ardılı: <i>okudu, yazdı, yaptı</i>	1,2,3,4	187	0,0355
-miş	Belirsiz geçmiş zaman ardılı: <i>okumuş, yazmış, yapmış</i>	1,2,3,4	64	0,0121
-(I)yor	Şimdiki zaman ardılı: <i>okuyor, yazıyor, yapıyor</i>	1,2,3,4	393	0,0745
-mAaA	Şimdiki zaman ardılı: {-mA} ad eylemine {-DA} bulunma ardılıının eklenmesiyle oluşmuştur. Başlanmış ve sürmekte olan bir oluşu ve kılışı anlatır: <i>okumada, yazmada, yapmada</i>	4		
-mAktA	Şimdiki zaman ardılı: {-mAk} ad eylemine {-DA} bulunma ardılıının eklenmesiyle oluşmuştur. Başlanmış ve sürmekte olan bir oluşu ve kılışı anlatır. Çoğunlukla resmi bağlamlarda kullanılır: <i>okumakta, yazmakta, yapmakta</i>	3,4		
(y)AcAk	Gelecek zaman ardılı: <i>okuyacak, yazacak, yapacak</i>	1,2,3,4	87	0,0165
-(A)/(I)r	Geniş zaman ardılı: <i>okur, yazar, yapar</i>	1,2,3,4	113	0,0214
5.2.1.2.1.2. Tasarlama Kipleri				
-mAII	Gereklilik kipi ardılı: <i>okumalı, düşünmeli, yapmalı</i>	1,2,3,4		
-sA	Dilek-şart kipi ardılı: <i>okusa, düşünse, yapsa</i>	1,2,3,4	22	0,0042

-(y)A	İstek kipi ardılı: <i>okuya, düşün, yap</i>	1,3,2	48	0,0091
∅	Emir kipi ardılı: ¹⁶ 2. tekil kişi: <i>oku, düşün, yap</i>	1,2,4	53	0,0101
-sAnA	Emir kipi ardılı: 2. tekil kişi (samimi): <i>okusana, düşünsene, yapsana</i>	3	3	0,0006
-sAnIzA	Emir kipi ardılı: 2.tekil kişi ardılı (resmi): <i>okusanıza, düşünsenize, yapsanıza</i>	3		
-(y)In	Emir kipi ardılı: 2. tekil kişi ardılı (resmi): <i>okuyun, düşünün, yapın</i>	3	1	0,0002
-(y)InIz	Emir kipi ardılı: 2.tekil kişi ardılı (resmi): <i>okuyunuz, düşününüz, yapınız</i>	3		
-sIn	Emir kipi ardılı: 3. tekil kişi: <i>okusun, düşünsün, yapsın</i>	1,2,3,4	28	0,0053
-sAnIzA	Emir kipi ardılı: 2. çoğul kişi: <i>okusanıza, düşünsenize, yapsanıza</i>	3		
-(y)In	Emir kipi ardılı: 2. çoğul kişi: <i>okuyun, düşünün, yapın</i>	1,3,2,4	19	0,0036
-(y)InIz	Emir kipi ardılı: 2. çoğul kişi: <i>okuyunuz, düşününüz, yapınız</i>	1,2,3,4		
-sIn(IAr)	Emir kipi ardılı: 3. çoğul kişi: <i>okusunlar, düşünsünler, yapsınlar</i>	1,2,3,4	1	0,0002
5.2.1.2.2. Kişi Ardılları¹⁷				
-(y)(I)m	1. tekil kişi ardılı: <i>okudum, düşüneyim, yapacağım</i>	1,2,4	259	0,0491

¹⁶ Emir kipi 1 tekil ve çoğul çekimi yoktur. Ayrıca emir kipine ait bir ardıl da yoktur. Emir kipi varlığını kişi ardıllarında bulur. Emir kipinin çekimindeki kişi ardılları sadece burada sayılmıştır.

¹⁷ Bu çalışmada yüklem yapan ekeylem ardıllarından sonra gelen kişi ardılları da burada gösterilmiştir.

-n	2. tekil kişi ardılı (samimi): <i>okudun, düşündün, yaptın</i>	1,2,3,4	39	0,0074
-nIz	2. tekil kişi ardılı (resmi): <i>okudunuz, düşündünüz, yaptınız</i>	3	3	0,0006
-sIn	2. tekil kişi ardılı (samimi): <i>okuyacaksın, düşüneceksin yapacak-sın</i>	1,2,3,4	67	0,0127
-sInIz	2. tekil kişi ardılı (resmi): <i>okuyacaksınız, düşüneceksiniz, yaparsınız</i>	3	10	0,0019
-Ø	3. tekil kişi ardılı: ¹⁸ <i>okudu Ø, düşündü Ø, yaptı Ø</i>	1,2,3,4	659	0,1250
-k	1. çoğul kişi ardılı: <i>okuduk, düşündük, yaptık</i>	1,2,3,4	41	0,0078
-(y)Iz	1. çoğul kişi ardılı: <i>okumalıyız, düşünmeliyiz, yapacağız</i>	1,2,3,4	54	0,0102
-IIm	1. çoğul kişi ardılı: <i>okuyalım, düşünelim, yapalım</i>	1,2,3	17	0,0032
-nIz	2. çoğul kişi ardılı: <i>okudunuz, düşündünüz, yaptınız</i>	1,2,3,4	5	0,0009
-sInIz	2. çoğul kişi ardılı: <i>okuyacaksınız, düşüneceksiniz, yaparsınız</i>	1,2,3,4	5	0,0009
-lAr	3. çoğul kişi ardılı: <i>okumuşlar, düşünecekler, yaparlar</i>	2,3,4	56	0,0106

¹⁸Türkçede bütün varlıklar ve nesnelere için “o” ardılı kullanılmaktadır. Avrupa dillerinin çoğunda bu ayırım üç şekildedir. Erkekler için ayrı bir biçim, kadınlar için ayrı bir biçim, insanlar dışındaki diğer unsurlar için de ayrı bir biçim vardır. Türkçede bu ayırım olmadığından insanlar için olan kullanım bağlamdan belirlenmiştir.

5.2.1.2.3. Birleşik Kipli Eylemler Yapan Ekeylem Ardılları (İkincil Zaman Ardılları)¹⁹				
5.2.1.2.3.1. Birleşik Kipli Eylemlerin Hikayesi				
-DI+(y)DI	Belirli geçmiş zaman kipinin hikayesi: <i>okuydu, düşündü, yaptı</i>	1,2,3,4		
-mİş+DI	Belirsiz geçmiş zaman kipinin hikayesi: <i>okumuşt, düşünmüştü, yapmıştı</i>	1,2,3,4	16	0,0030
-(I)yor+DI	Şimdiki zaman kipinin hikayesi: <i>okuyordu, düşünüyordu, yapıyordu</i>	1,2,3,4	28	0,0053
-mAktA+(y)DI	Şimdiki zaman kipinin hikayesi: <i>okumaktaydı, düşünmekteydi, yapmaktaydı</i>	3,4		
-(y)AcAk+DI	Gelecek zaman kipinin hikayesi: <i>okuyacaktı, düşünecekti, yapacaktı</i>	1,2,3,4	12	0,0023
-(A)/(I)r+DI	Geniş zaman kipinin hikayesi: <i>okurdu, düşünürdü, yapardı</i>	1,2,3,4	14	0,0027
-mAII+(y)DI	Gereklilik kipinin hikayesi: <i>okumalıydı, düşünmeliydi, yapmalıydı</i>	1,2,3,4		
-sA+(y)DI	Şart kipinin hikayesi: <i>okusaydı, düşünseydi, yapsaydı</i>	1,2,3,4	2	0,0004
-(y)A+(y)DI	İstek kipinin hikayesi: <i>okuyaydı, düşünüydi, yapaydı</i>	1,2,3,4		

¹⁹Birleşik zaman bildiren ardılları biçimsel olarak Adalı ve Banguoğlu ayrı ayrı ele alırken, Göksel ve Kerslake ile Korkmaz bir bütün olarak ele almışlardır. Bu çalışmada da tek bir ardıl gibi değerlendirilmelerine karşın yine de aralarına “+” işareti konularak bu ardılların daha kalıplaşmadığı belirtilmiştir. Çünkü bu ardıllar ayrı ayrı kullanıldıklarında farklı zamanları bildirirken; birleşik kullanıldıklarında genellikle görünüş bildirirler ve üçüncü bir anlam oluştururlar. Ayrıca birincil ve ikincil zaman ardılları arasına 3. çoğul kişi eki {-IAr} girebilir.

5.2.1.2.3.2. Birleşik Kipli Eylemlerin Rivayeti				
-mİş+mİş	Belirsiz geçmiş zaman kipinin rivayeti: <i>okumuşmuş, düşünmüşmüş, yapmışmış</i>	1,2,3,4		
-(I)yor+mİş	Şimdiki zaman kipinin rivayeti: <i>okuyormuş, düşünüyormuş, yapıyormuş</i>	1,2,3,4	7	0,0013
-mAktA+(y)mİş	Şimdiki zaman kipinin rivayeti: <i>okumaktaymış, düşünmekteymiş, yapmaktaymış</i>	3,4		
-(y)AcAk+mİş	Gelecek zaman kipinin rivayeti: <i>okuyacakmış, düşünecekmiş, yapacakmış</i>	1,2,3,4	1	0,0002
-(A)/(I)r+mİş	Geniş zaman kipinin rivayeti: <i>okurmuş, düşünürmüş, yaparmış</i>	1,2,3,4	3	0,0006
-mAII+(y)mİş	Gereklilik kipinin rivayeti: <i>okumalıymış, düşünmeliymiş, yapmalıymış</i>	1,2,3,4		
-sA+(y)mİş	Şart kipinin rivayeti: <i>okusaymış, düşünseymiş, yapsaymış</i>	1,2,3,4		
-(y)A+(y)mİş	İstek kipinin rivayeti: <i>okuyaymış, düşüneymiş, yapaymış</i>	1,2,3,4		
5.2.1.2.3.3. Birleşik Kipli Eylemlerin Şartı				
-DI+(y)sA	Belirli geçmiş zaman kipinin şartı: <i>okuduysa, düşündüyse, yaptıysa</i>	1,2,3,4		
-mİş+sA	Belirsiz geçmiş zaman kipinin şartı: <i>okumuşsa, düşünmüşse, yapmışsa</i>	1,2,3,4		
-(I)yor+sA	Şimdiki zaman kipinin şartı: <i>okuyorsa, düşünüyorsa, yapıyorsa</i>	1,2,3,4	3	0,0006
-(y)AcAk+sA	Gelecek zaman kipinin şartı: <i>okuyacaksa, düşünecekse, yapacaksa</i>	1,2,3,4	2	0,0004

- (A)/(I)r+sA	Geniş zaman kipinin şartı: <i>okursa, düşünürse, yaparsa</i>	1,2,3,4	18	0,0034
-mAll+(y)sA	Gereklik kipinin şartı: <i>okumalıysa, düşünmeliyse, yapmalıysa</i>	1,2,3,4		
5.2.1.2.3.4. Genelleştirici Kiplik Belirticisi (Durum Birleşik Zaman)				
<p>{-DIr} ardılı diğer zaman ardıllarıyla birlikte kullanıldığında bağlama ve tümcede kullanılan diğer kipsel sözcüklere göre çeşitli anlamlar yüklenir. Bu anlamlar tahmin, kesinlik, olasılık, beklenti, öneri anlamları olup aşağıdaki beş biçimde kullanılırlar. Bu ardıl ile zaman ve kip ardılları arasına kişi ardılları girebilmektedir.</p>				
-mİş+DIr	Kesinlik, beklenti, tahmin ve olasılık bildirir. <i>Türkiye Cumhuriyetini Atatürk kumuştur. Ayşe ödevlerini yapmıştır. Ali uyumuştur.</i>	2,3,4	3	0,0006
-(I)yor+DIr	Tahmin ve beklenti bildirir. <i>Kız dağlarda geziyordu</i>	2,3,4	1	0,0002
-(y)AcAk+DIr	Kesinlik beklenti bildirir. <i>Toplantı yarın yapılacaktır.</i>	2,3,4	2	0,0004
-mAktA+DIr	Kesinlik, pekiştirme bildirir. <i>Onlar, köylüyü suçlamaktadır.</i>	2,3,4		
-mAll+DIr	Öneri bildirir. <i>Herkes okula gitmelidir.</i>	2,3,4		
5.2.1.2.4. Çatı ardılları				
<p>“Eyleme katılanlardan yapan / etkilenen / yaptıran ile yüklem arasındaki ilişkileri belirleyen biçimlenmeye ya da eklenmeye çatı denir” (Demircan, 2003:11).</p>				
5.2.1.2.4.1. Edilgenlik Ardılı				
-II	Eylemlere eklenerek eylemin gizil bir özne tarafından yapıldığını belirtir. Bu edilgenlik ardılına, /I/ dışında sessizle biten eylemlere {-II} şeklinde eklenir. <i>yapıl-, yazıl-, basıl-</i>	1,2,3,4	41	0,0078
-(I)n	Bu edilgenlik ardılı ise sesliyle ya da /I/ sessizle biten eylemlere eklenir. <i>silin-, delin-, isten-</i>	1,2,3,4	14	0,0027

5.2.1.2.4.2. Dönüştürülük Ardılı				
-(I)l	Öznenin yaptığı eylemden yine kendisinin etkilenmesini sağlayan ardıldır. Geçişli eylemlere eklenerek onları geçişsiz kılar. Çünkü nesne ile özne aynı ögedir. <i>üzül-, irkil-, yorul-</i>	1,2,4	5	0,0009
-(I)n	İşlevce {-(I)l} dönüşlü ardılı gibidir. <i>taran-, giyin-, silkin-</i>	1,2,3,4	9	0,0017
-(I)ş	Eklendiği eylemin kendiliğinden gerçekleştiğini, öznenin durum ve nitelik değiştirdiğini belirtir. <i>kokuş-, eriş-, yatış-</i>	2,3,4	2	0,0004
5.2.1.2.4.3. İşteşlik Ardılı				
-(A)/(I)ş	Geçişli eylem kök ve gövdelerinden eylemin gösterdiği işi, en az iki öznenin karşılıklı olarak yaptığını bildirir. <i>bakış-, yazış-, dalaş-</i>	1,2,3,4	11	0,0021
	Genellikle geçişsiz eylemlere gelerek, eylemin gösterdiği işi birden fazla kişinin birlikte yaptığını bildirir. <i>bağrış-, koşuş-, uçuş-</i>	1,2,4	1	0,0002
5.2.1.2.4.4. Ettirgenlik Ardılı				
“Öznenin, eylemin belirttiği işi yaptırdığını gösteren çatıdır. Türkçede ettirgen eylemler nesneyle kullanıldıkları için geçişli eylem özelliği taşır” (Vardar, 2002:96,97).				
-Art	Geçişsiz eylemleri geçişli eylem yapan ettirgenlik ardılıdır. <i>çökert-, çıkart-, kopart-</i>	3	2	0,0004
-(A)/(I)r	Sessiz ile biten geçişli ve geçişsiz eylem köklerine ettirgen anlamı verir. <i>aşır-, düşür-, gider-</i>	1,2,3,4	20	0,0038
-Dir	Ettirgenlik ardılı olan {-(I)t} ve {-(I)r}'ın birleşmesinden oluşmuş birleşik ardıldır. Sessiz ile biten geçişli ve geçişsiz eylem kök ve gövdelerine gelerek oldurma, yaptırma ve sebep olma olanak sağlama anlamı katar. <i>koydur-, açtır-, çaldır-</i>	1,2,3,4	32	0,0061

- (I)t	Bu ettirgenlik ardılı ise /l/, /r/ akıcı ünsüzlerden biriyle biten eylem kök ve gövdelerine araya bir yardımcı ünlü almadan eklenir. <i>azalt-, getirt-, korkut-</i>	1,2,3,4	4	0,0008
	Ünlü sesle biten en az iki heceli eylemlere eklenir ve eylemin taşıdığı kavramı bir nesneye aktarabilen ettirgen çatı kurar. <i>boyat-, titret-, oynat-</i>	2,4	8	0,0015
5.2.1.2.5. Kurallı Birleşik Eylemler²⁰				
5.2.1.2.5.1. Yeterlilik Eylemi				
-(y)Abil- ²¹	Eylemin yapılışına gücü yetme / yetmeme ve olasılık anlamı katar. <i>açabil-, bırakabil-, sevebil-</i>	2,3,4	53	0,0101
5.2.1.2.5.2. Tezlik eylemi				
-(y)Iver-	Eylemin gerçekleşmesine kolaylık, çabukluk, anılık anlamlarını katar. <i>çekiver-, kazıver-, okuyuver-</i>	2,3,4	2	0,0004
5.2.1.2.5.3. Sürerlilik Eylemleri				
-(y)A/Idur-, gel-, kal-, gör-, koy-	Eylemin yapılışına devam etme ve süreklilik anlamı katar. <i>bekleyedur-, alıkoy-, oturakal-</i>	2,3,4		
5.2.1.2.5.4. Yaklaşma Eylemi				
-(y)Ayaz-	Eylemin anlamına az kalsın gerçekleşecek olma, gerçekleşmeye çok yaklaşmış olma anlamı katar. <i>düşeyaz-, öleyaz-, kırılaz-</i>	2,3,4		

²⁰Bayraktar, “zarf- fiillerin birleşik fiil kurma göreviyle kullanımı” başlığı adı altında bu konuya değinerek, zarf fiil eklerinin fiillerle birleşerek kurallı birleşik fiiller oluşturduğunu belirtir (2004:265). Ardıllar, tek başlarına anlam taşımazlar, sözcüklerle birleşerek çeşitli görevler üstlenirler. Dolayısıyla kurallı birleşik eylemler de ardıl olarak kabul edilebilir.

²¹Yeterlilik eyleminin olumsuzunda –bil parçası düşer.

5.2.1.2.6. Olumsuzluk Ardılı				
“Eylemle kullanılan olumsuzluk ardılı, yüklemi eylem olan tümcenin olumsuz dönüşümünü gerçekleştirir. Olumsuzluk ardılı vurgusuzdur” (Adalı, 2003:43).				
-mA/mI ²²	<i>yapma, gelme, içme</i>	1,3	161	0,0305
-mAz	<i>koşmaz, gelmez, dönmez</i>	1,3	32	0,0061
5.2.1.2.7. Eylemsi Ardılları²³				
5.2.1.2.7.1. Ad Eylem Ardılları				
“Fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır. Fiildeki oluş, kılış ve durumların adlarını bildirirler” (Korkmaz, 2003:864).				
-mA	<i>kalma, okuma, çalışma</i>	1,2,3,4,B	53	0,0101
-mAK	<i>bakmak, özlemek, yaşamak</i>	1,2,3,4,B	19	0,0036
-(y)Iş	<i>yürüyüş, yükseliş, duruş</i>	1,2,3,4,B	2	0,0004
5.2.1.2.7.2. Sıfat Eylem Ardılları				
Eyleme gelerek adları niteleyen eylemsi türüdür.				
Geçmiş zaman kavramı taşıyan sıfat eylemler				
-Dık	<i>bilindik yer, iştirilmedik sözler</i>	1,2,3,4,B	29	0,0055
-mİş	<i>bozulmuş bağ, açılmış çiçekler, okunmuş kitap</i>	1,2,3,4,B	3	0,0006

²²{-(I)yor} ardılı kendinden önceki düz- geniş ünlüleri daraltır.

²³Bayraktar'ın *Türkçede Fiilimsiler* adlı kitabı sadece eylemsileri konu edindiği için bu kitap bu bölümde temel kaynakların gösterildiği sütunda “B” biçiminde gösterilmiştir. Ayrıca eylemsi ardıllarından ad eylem ile sıfat eylem ardılları hem türetim hem işletim görevlerini üstlenebilmektedirler. Bu nedenle bu ardılların görevleri belirlenirken içinde buldukları bağlam belirleyici olmuştur. Çalışmamızdaki sayım buna göre yapılmıştır.

Gelecek zaman kavramı taşıyan sıfat eylemler				
-(y)AcAk	<i>gelecek hafta, görülecek hesap, okuyacak adam</i>	1,2,3,4,B	8	0,0015
-(y)AsI	<i>öpülesi el, yıkılası ev, ağlayası anlar</i>	1,2,4,B		
Geniş zaman kavramı taşıyan sıfat eylemler				
-(A)/(I)r	<i>sağılır inek, çekilir dert,</i>	1,2,4,B	1	0,0002
-mAz	<i>gelmez gün, bitmez çile, unutulmaz an</i>	2,4,B	4	0,0008
-(y)An	<i>uyuyan dev, bağırان satıcı, gelen kişi</i>	1,3,4,B	54	0,0102
-(y)IcI	<i>koruyucu melek</i>	2,3,4,B		
5.2.1.2.7.3. Ulaç (Bağ Eylem) Ardılları				
<p>“Anlatım içinde, buldukları cümledeki yüklemın anlamını çeşitli yönlerden etkileyip sınırlandırarak zarf görevi yapan fiilimsilere bağ fiil ya da ulaç denir” (Kahraman, 2001:121). Oluşturdukları yan tümceyi ya da tümceleri temel tümcenin yüklemine bağlarlar. Eylemi durum, nicelik, zaman ve yer-yön bakımından etkilerler.</p>				
-(A/I)r / -(y)AcAk / -(y)mIş / -(I)yor gibi	<i>kazanır gibi, dövecek gibi, geliyor gibi, kıskanacak gibi, yapmış gibi</i>	2,3		
-(A/I)rcAsInA, -mIşcAsInA, -(I)yorcAsInA, -(y)AcAkcAsInA	<i>hissedercesine, koşarcasına, öldürürcesine</i>	2,3,4		
-(A/I)r...-mAz	<i>gelir gelmez, koşar koşmaz, okur okumaz</i>	3,4,B		
-DI...-(y)AlI	<i>gitti gideli, sevdi seveli, okudu okuyalı</i>	3		

-DIğI (İçin, zaman, sırada, anda, halde, kadarıyla, takdirde, gibi, sürece, nispette)	<i>sevdiği için, geldiği zaman, yaptığı halde</i>	2,3	23	0,0044
-DIğI/-(y)AcAğI kadar	<i>istediği kadar, alacağı kadar, yiyeceği kadar</i>	3		
-DIğInA (göre)	<i>istemediğine göre, sevdiğine göre, okuyacağına göre</i>	3		
-DIğInDA	<i>yazdığında, gittiğinde, yaptığında</i>	2,3,B	2	0,0006
-DIğInDAn (beri, dolayı, ötürü)	<i>yaptığından ötürü, sevdiğinden dolayı, unuttuğundan ötürü</i>	2,3,B	4	0,0008
-DIkçA	<i>kazandıkça, yedikçe, uzadıkça</i>	2,3,4,B	1	0,0002
-DIklArI oranda	<i>yaptıkları oranda, çalıştıkları oranda, sattıkları oranda</i>	3		
-DIktAn (sonra, başka,beri)	<i>aldıktan sonra, bit-tikten sonra, düşün-dükten sonra</i>	2,3,4,B	5	0,0009
-ken	<i>çalışırken, düşünürken, gelmişken</i>	1,2,3,B	16	0,0030
-mAdAn (önce/evvel)	<i>ağlamadan (evvel), sevmeden (önce), okumadan</i>	1,2,3,4	4	0,0008
-mAk (üzere, için, yerine, suretiyle, şartıyla)	<i>vermek için, koşmak şartıyla, varmak üzere</i>	3	1	0,0002
-mAklA (birlikte)	<i>okuyabilmekle birlikte, anlamakla birlikte, bağarmakla</i>	2,3,4		
-mAksIzIn	<i>aldırmaksızın, durmaksızın, yapmaksızın</i>	2,3,4,B		
-mAktAn (öte, başka, gayrı)	<i>satmaktan öte, beklemekten başka, yaşamaktan gayrı</i>	3		

-mAktAnsA	<i>bitirmektense, oturmaktansa, yemektense</i>	3	1	0,0002
-mAsI (için, halinde, üzere durumunda, yüzünden)	<i>üşümemesi için, öksürmesi halinde, yapması durumunda, içmesi yüzünden</i>	3		
-mAsInA (rağmen, karşın)	<i>yapmasına rağmen, sevmesine rağmen, çalışmasına karşın</i>	3		
-mAsIndAn (itibaren, önce, sonra, ötürü, başka, dolayı)	<i>başlamasından itibaren, seçilmesinden önce, okumasından dolayı</i>	3,4		
-mAsIylA	<i>gelmesiyle, katılmasıyla, konuşmasıyla</i>	4		
-mAzdAn (önce /evvel)	<i>yıkılmazdan önce, tanımazdan önce, gelmezden evvel</i>	3		
-mİşçAsInA	<i>konuşmuşçasına, söylenmişçesine, sartlanmışçasına</i>	2,3,4		
-(y)A...-(y)A	<i>baka baka, okuya okuya, seke seke</i>	1,2,3,4, B		
-(y)AcAğI (için, zaman, sırada, halde, anda, gibi)	<i>konuşacağı zaman, oturmayacağı için, geleceği anda</i>	2,3		
(y)AcAğInA (göre)	<i>içmeyeceğine göre, ödeyeceğine göre, çalışmayacağına göre</i>	3,4		
-(y)AcAğIndAn (dolayı, ötürü)	<i>satmayacağından dolayı, başlayacağından ötürü, yüzeceğinden dolayı</i>	2,3		
-(y)AcAk (kadar, derecede)	<i>uyutmayacak kadar, yırtılacak derecede, bayıltacak kadar</i>	3		
-(y)AlI (beri)	<i>başlayalı beri, geleli, olalı</i>	1,2,3,4, B	1	0,0002
-(y)AnA (kadar)	<i>oturana kadar, gelene kadar, varana kadar</i>	2,3		
-(y)ArAk	<i>arzulayarak, severek, isteyerek</i>	1,2,3,4, B	14	0,0027

-(y)ArAktAn	<i>sevmeyerekten, isteyerekten, düşünerekten</i>	4		
-(y)AsIyA (kadar)	<i>öldüresiye kadar, yapasıya kadar, gelesiye kadar</i>	2		
-(y)IncA	<i>görünce, yürüyünce, yapınca</i>	1,2,3,4, B	8	0,0015
-(y)IncAyA (kadar, değin, dek)	<i>gidinceye kadar, okuyuncaya dek, görünceye değin</i>	2,3		
-(y)İp	<i>yiyip, anlatıp, sürüp</i>	1,2,3,4, B	17	0,0032

5.3. Bağımlı Ardıllara Yönelik Bulguların Genel Değerlendirilmesi

Bu çalışmada bağımlı ardılların kullanım sıklığı belirlenmeye çalışılmıştır ve bağımlı ardıl alan sözcükler incelenmiştir. Bunun yanında bağlamlarda yer alan ad soylu bağımlı ardıl almamış sözcüklerin de sayımı yapılmıştır. Bu sayım her bağlamda bağımlı ardıl alan ve almayan ad soylu sözcüklerin oranını göstermesi bakımından önemsenmiştir. Bu sözcüklerin içinde yalın durum da bağımlı ardıl almayan adlarla ya da ad soylu sözcüklerle bir tutulmuştur. Her bağlamda toplam sözcük sayısı, bağımlı ardıl almış sözcük sayısı ve bağımlı ardıl almamış ad soylu sözcüklerin sayısı aşağıdaki gibidir. Eylemler bağımlı öncüller oldukları için -emir kipi 2. tekil kişi dışında- ardıl almadan kullanılmaları mümkün değildir.

Bütünceleri oluşturan bağlamlar, sözcük boyutunda değerlendirildiğinde kullanılan sözcük sayısı, bağımlı ardıl almış ve almamış sözcük sayısı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Tablodaki sıralama ölçütü bağımlı ardılların en çok kullanıldığı bağlamdan en az kullanıldığı bağlama göre yapılmıştır.

Tablo 8
Bütüncede Bağımlı Ardıl Almış Sözcüklerin Sıralaması

Bağlamlar	Toplam Sözcük Sayısı	Bağımlı Ardıl Almış Sözcük Sayısı	Bağımlı Ardıl Almamış Sözcük Sayısı	Konuşan Kişi Sayısı
Toplantı anı	406	254	152	2
Akademik sohbet	409	217	192	6
Kurban Bayramı	360	209	151	6
Apartman sorunu	369	204	165	6
Dertleşme	411	204	207	3
Kağıt oyunu	403	203	200	6
İşyeri dedikoduları	391	187	204	3
Esnaf sohbeti	363	183	180	2
Çiftçi sohbeti	352	179	175	3
Okul-öğrenci	346	174	172	3
Akraba sohbeti	313	173	140	6
Etkinlik	340	166	174	3
Ders anlatımı	302	164	138	3
Telefon konuşması	350	163	187	4
Hasta-doktor iletişimi	316	159	157	4
Olay anlatımı	264	158	106	2
Çocuk sohbeti	241	132	109	3
Futbol sunumu (TV)	255	129	126	1
Fal anlatımı	286	122	164	4
Çalışma anı (montaj)	236	115	121	4
Toplam	6715	3495	3220	74

Bağımlı ardıl almış ve almamış sözcüklerin bağlamlardaki sıklığına bakıldığında oranların birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Sözlü dilde verici iletişimi sadece dilsel öğeleri kullanarak şekillendirmediğinden, dil dışı unsurları (ses, beden dili,

bürünsel öğeler vb.) da kullandığından bu oranın yazılı dilde bağımlı ardılların daha fazla kullanılmasıyla değişebileceğini de söyleyebiliriz. Ama sonuçta bağımlı ardıl alan sözcüklerin almayan sözcüklerden fazla olması Türkçenin bağımlı ardıllarla kurulan yapısını ve bağımlı ardılların önemini yeniden göstermiştir.

Bağımlı ardıllar üzerine yazılı dilde yapılacak sıklık çalışmaları ile bu çalışmada yapılan sözlü dildeki bağımlı ardılların sıklığının karşılaştırılmasının yeni sonuçlar vermesi olasıdır. Çünkü yazılı dil ile sözlü dil arasında farklılıklar vardır. “Yazılı anlatımda vericinin bedensel davranışını katarak bildiriye anlatma şansı yoktur” (Günay, 2007a:40). Günay’ın belirttiği gibi yazılı anlatımda verici ile alıcı arasında doğrudan bir iletişim olmadığından yazılı dil dilbilgisi kurallarına göre oluşmaktadır. “Yazı dilinde yazarın metnini oluşturmak için yeterli zamanı vardır. Düzeltilebilir, ekleme ve çıkarma yapabilir. Hatta yeniden yazabilir” (Günay, 2007a:37). Dolayısıyla sözlü dilde kullanılan bağımlı ardılların sıklığı ve türü ile yazılı dilde kullanılan bağımlı ardılların sıklığı ve türünün birbirinden farklı olması beklenebilir.

Bu çalışmanın bütüncesi kapsamında sözlü dilden alınan yirmi ses kaydında da hiç kullanılmayan bağımlı ardıllar *türetim ardılları* ve *işletim ardılları* olarak aşağıda gösterilmiştir.

Çalışmanın bütününde kullanılan türetim ve işletim ardıllarının sayıları ve yüzdeleri aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 9

Türetim ve İşletim Ardıllarının Sayısal Bulguları Tablosu

	Türetim Ardılları					İşletim Ardılları		
	Eylemden ad	Eylemden eylem	Addan eylem	Addan ad	Toplam	Adcıl	Eylemcil	Toplam
Sayı	205	33	115	461	814	2259	3013	5272
Yüzde	%25	%4	%14	%57	%100	%43	%57	%100

Aşağıdaki tablo türetim ardıllarıyla işletim ardıllarının sözlü dildeki kullanımının birbirine olan oranlarını içermektedir.

Tablo 10
Türetim ve İşletim Ardıllarının Sayısal Bulgularının Karşılaştırılması Tablosu

	Sayı	Yüzde
Türetim Ardılları	814	%13
İşletim Ardılları	5272	%87
Toplam	6086	%100

İşletim ardılları sözcüklerin sözdizimi içerisinde birbirleriyle ilişki kurmasını sağladıkları için türetim ardıllarına oranla daha fazla kullanılmışlardır. Bir tümcenin yargı belirtmesi genellikle eylemlerle ya da adıl yüklerle gerçekleşir ve bu durumda yüklem ardıl almaması söz konusu değildir. Bu nedenle işletim ardıllarının oranının daha fazla olması beklenen bir durumdur.

Türkçede bağımlı ardılların genel sayıları ile bütüncede kullanılmış ve kullanılmamış ardılların sayısı aşağıda verilmiştir.

Tablo 11
Türkçedeki Türetim ve İşletim Ardıllarının Sayısal Tablosu

		Bütüncede kullanılmış ardıl sayısı	Bütüncede kullanılmamış ardıl sayısı	Toplam
Türetim Ardılları	Eylemden ad	30	29	59
	Eylemden eylem	8	10	18
	Addan eylem	10	7	17
	Addan ad	43	39	82
	Türetim Toplamı	91	85	176
İşletim Ardılları	Adcıl	24	3	27
	Eylemcil	77	55	132
	İşletim Toplamı	101	58	159
Genel Toplam		192	143	335

Bu çalışmada türetim ve işletim ardıllarına yönelik olarak belirli kaynaklar çerçevesinde yapılan ardıl sınıflandırmasındaki belirlenimlere göre Türkçede 176 türetim ardılı, 159 tane de işletim ardılı olmak üzere toplam 335 ardıl bulunmaktadır.

Sözlü dil üzerine bir inceleme olan bu çalışmada Türkçedeki türetim ardıllarından 91 tanesi kullanılırken 85 tanesi kullanılmamıştır. İşletim ardıllarından ise 101 tanesi kullanılırken 58 tanesi hiç kullanılmamıştır.

5.3.1. Bütüncede Kullanılmış Olan Ardıllar

Aşağıda, bütüncede yer alan ardılların bölümlere göre listesi sunulmuştur. Ardıllara ilişkin ayrıntılı bilgiler bulguların sunulduğu tablolarda incelenebilir. (Türetim ardıllarına yönelik bulgular 5.1. başlıkta, işletim ardıllarına yönelik bulgular 5.2. başlıkta sunulmuştur).

Türetim Ardılları

Eylemden Ad Yapan Türetim Ardılları

- (A)K	-GA	-mAK
- (A)l	-GI	-mAn
- (A)m	-GIn	-mAz
- (A/I)r	-I	-mur
- (A)v	- (I)K	-tl
- (A)y	- (I)l	- (y)AcAK
-C/-InC	- (I)II	- (y)An
-CA	- (I)n	- (y)(I)cI
-DI	- (I)ntI	- (y)Im
-DIK	-mA	- (y)Iş

Eylemden Eylem Yapan Türetim Ardılları

-A	-DIr	- (I)ştIr
- (A/I)klA	- (I)n	- (I)t
-DAr	- (I)ş	

Addan Eylem Yapan Türetim Ardılları

-A	- (A)ş	-lAn
- (A)l	- (A)t	-lAş
- (A)r	-dA	
- (A)rlA	-lA	

Addan Ad Yapan Türetim Ardılları

-A	-DAş	-leyin
- (A)/(I)C	-dlz	-II
- (A)K	-en	-Ilk
- (A)l	-gil	-mAn
- (A)/(I)m	- (ha)ne	-mAr
- (A)n	-II	-rA
- (A)rI	- (I)nC	-sAl
- (A)ş	- (I)ncI	-sIz
- (A)/(I)t	- (I)z	- (ş)Ar
- (A)y	-iyet	-tay
-CA	-ken	- (v)i
-CI	-lA	- (y)at
-CIK	-lAm	- (y)(I)n
-DAm	-lAmA	
-DAn	-lAr	

İşletim Ardıkları**Ad Durum Ardıkları**

-(n)DA		-(n)/(y)A
-(n)DA _n		-(n)/(y)I

İyelik Ardıkları

-(I)m		-(s)I		-lArI
-(I)n		-(I)mIz		
-(I)nIz		-(I)nIz		

Çoğul ardılı

-lAr

Yüklem Yapan Ekeylem Ardıkları

-(y)DI		-(y)Im		-(y)Iz
-(y)mIş		-sIn		
-(y)sA		-DIr		

Diğer Adcıl İşletim Ardıkları

-DIr		-ki		-(y)lA
-im		-(n)In		

Bildirme (zaman) Ardıkları

-(A)/(I)r		-(I)yor		-(y)AcAK
-DI		-mIş		

Tasarlama Kipleri

Dilek-şart kipi		Emir kipi		-sIn
-sA		-∅		-(y)In
İstek kipi		-sAnA		-sIn(lAr)
-(y)A		-(y)In		

Kişi Ardıkları

-(y)(I)m		-∅		-nIz
-n		-k		-sInIz
-nIz		-(y)Iz		-lAr
-sIn		-lIm		
-sInIz				

Birleşik Kipli Eylemlerin Hikayesi

-mIş+DI		-(y)AcAk+DI		-sA+(y)DI
-(I)yor+DI		-(A)/(I)r+DI		

Birleşik Kipli Eylemlerin Rivayeti

-(I)yor+mIş		-(y)AcAk+mIş		-(A)/(I)r+mIş
-------------	--	--------------	--	---------------

Birleşik Kipli Eylemlerin Şartı

-(I)yor+sA	-(y)AcAk+sA	-(A)/(I)r+sA
------------	-------------	--------------

Genelleştirici Kiplik Belirticisi (Durum Birleşik Zaman)

-mİş+DIr	-(I)yor+DIr	-(y)AcAk-DIr
----------	-------------	--------------

Edilgenlik Ardılı

-II	-(I)n	
-----	-------	--

Dönüşlülük Ardılı

-(I)I	-(I)n	-(I)ş
-------	-------	-------

İşteşlik Ardılı

-(A)/(I)ş		
-----------	--	--

Ettirgenlik Ardılı

-Art	-DIr	
-(A)/(I)r	-(I)t	

Yeterlik Eylemi Ardılı

-(y)Abil-		
-----------	--	--

Tezlik Eylemi Ardılı

-(y)Iver-		
-----------	--	--

Olumsuzluk Ardılı

-mA/mI	-mAz	
--------	------	--

Ad Eylem Ardılları

-mA	-mAK	-(y)Iş
-----	------	--------

Sıfat Eylem Ardılları

-DIk	-(y)AsI	-(y)An
- mİş	-(A)/(I)r	-(y)IcI
-(y)AcAk	-mAz	

Ulaç Ardılları (Bağ Eylem)

-DIği (İçin, zaman, sırada, anda, halde, kadarıyla, takdirde, gibi, sürece, nispette)	-DIktAn (sonra, başka,beri)	-(y)ArAk
-DIğIndA	-ken	-(y)IncA
-DIğInDAn (beri, dolayı, ötürü)	-mAdAn (önce/evvel)	-(y)Ip
-DIkçA	-mAk (üzere, için, yerine, suretiyle, şartıyla)	
	-mAktAnsA	
	-(y)AlI (beri)	

Türkçenin ardıllarının sözlü dildeki kullanımlarının eşzamanlı betimlenmesi Türkçenin ardıllar ile ilgili durumunu ortaya koyması açısından önemlidir. Ayrıca bu ardılların dil öğretiminde öncelikle öğretilmeleri iletişimsel becerinin daha erken kazanılmasını sağlayabilir.

5.3.2. Bütüncede Kullanılmamış Olan Ardıllar

Aşağıda, bütüncede hiç kullanılmayan ardılların bölümlere göre listesi sunulmuştur. Ardıllara ilişkin ayrıntılı bilgiler bulguların sunulduğu tablolarda incelenebilir. (Türetim ardıllarına yönelik bulgular 5.1. başlıkta, işletim ardıllarına yönelik bulgular 5.2. başlıkta sunulmuştur).

Türetim Ardılları

Eylemden Ad Yapan Türetim Ardılları

-A	-caK	-mAzLIK
-(A)C	-(A)lgA	-mIK
-(A)cAn	-GAC	-mIş
-(A)gAn/-(A)ğAn	-GAn	-nAz
-AlAK	-gIC	-sAK
-(A)mAC	-(I)mII	-sAl
-(A)mAK	-(I)t	-sI
-(A)nAK	-mAcA	-tay
-ArI	-mAdIk	-(y)AsI
-baC	-mAlI	

Eylemden Eylem Yapan Türetim Ardılları

-AlA	-IktIr	-mAlA
-GIn	-(I)l	-mAş
-I	-ImsA	
-(I)K	-(I)r	

Addan Eylem Yapan Türetim Ardılları

-DAn	-(I)msA	-sA
-I	-kIr	
-(I)K	-lAt	

Addan Ad Yapan Türetim Ardılları

-Acan	-dan	-lAz
-(A/I)cIK	-Dar	-rAK
-AdAK	-dIrIK	-sAK
-ane	-engiz	-sI
-Az	-gen	-sIK
-baz	-I	-sII
-cAğIz	-(I)msAr	-sIzIn
-cAK	-(I)msI	-sIzIIK
-CAnA	-(I)mtraK	-şIn
-CAsI	-istan	-tI
-CII	-iye	-vari
-dA	-KAr	-(y)A
-dAK	-lAK	-zede

İşletim Ardılları

Yüklem Yapan Ekeylem Ardılları

-sInIz	-DIrIAr
--------	---------

Diğer Adcıl İşletim Ardılları

-(y)ken

Bildirme (zaman) Ardılları

-mAAdA	-mAktA
--------	--------

Tasarlama Kipleri Ardılları

Emir kipi	-sAnIzA 2.tekil (resmi)	Gereklilik
-(y)InIz 2. tekil (resmi)	-sAnIzA 2.çoğul	-mAll
-(y)InIz 2. çoğul		

Birleşik Kipli Eylemlerin Hikayesi

-DI+(y)DI	-(y)A+(y)DI
-mAktA+(y)DI	-mAll+(y)DI

Birleşik Kipli Eylemlerin Rivayeti

-mIş+mIş	-sA+(y)mIş	-mAll+(y)mIş
-mAktA+(y)mIş	(y)A+(y)mIş	

Birleşik Kipli Eylemlerin Şartı

-DI+(y)sA	-mAll+(y)sA
-mIş+sA	

Genelleştirici Kiplik Belirticisi Ardılı

-mAktA+DIr	-mAll
------------	-------

Sürerlik Eylemi Ardılı

-(y)A/Idur-, gel-, kal-,
gör-,koy-

Yaklaşma Eylemi Ardılı

-(y)Ayaz- yaklaşma

Sıfat Eylem Ardılları

-(y)IcI

Ulaç (Bağ Eylem) Ardılları

-(A/I)r /

-(y)AcAk /

-(y)mİş /

-(I)yor gibi

-(A/I)rcAsInA,

-mİşçAsInA,

-(I)yorçAsInA,

-(y)AcAkçAsInA

-(A/I)r...-mAz

-DI...-(y)AlI

-DIğI/-(y)AcAğI kadar

-DIğInA (göre)

-DIklArI oranda

-mAklA (birlikte)

-mAksIzIn

-mAktAn (öte, başka,
gayrı)

-mAsI (için, halinde,
üzere durumunda,
yüzünden)

-mAsInA (rağmen,
karşın)

-mAsIndAn (itibaren,
önce, sonra, ötürü,
başka, dolayı)

-mAsIylA

-mAzdAn (önce /evvel)

-mİşçAsInA

-(y)A...-(y)A

-(y)AcAğI (için,
zaman, sırada, halde,
anda, gibi)

(y)AcAğInA (göre)

-(y)AcAğIndAn
(dolayı, ötürü)

-(y)AcAk (kadar,
derecede)

-(y)AnA (kadar)

-(y)ArAktAn

-(y)AsIyA (kadar)

-(y)IncAyA (kadar,
değın, dek)

Bu ardılların hiç kullanılmamış olması onların sözlü dilde çok işlek olmadıklarının göstergesidir. Ancak; türetim ardılları işletim ardılları kadar işlek olmayabilir. Türetim ardıllarına dile yeni bir sözcük kazandırma gereksinimi ortaya çıktığında başvurulur. İşletim ardılları ise türetim ardıllarına göre daha işlektirler. Çünkü dildeki sözdizimsel ilişkileri sağlarlar. Ancak bu ardıllardan yukarıda belirtilenlerin kullanılmamış olması sözlü dilde pek çok durumun dil dışı unsurlarla da (ses, beden dili, bürünsel öğeler vb.) desteklenmesinden kaynaklanmaktadır.

5.4. Tartışmalar

Çalışmanın kuramsal çerçevesindeki bilgiler doğrultusunda ardıllara yönelik olarak bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırma temel kaynakların ardıllar ile ilgili belirttikleriyle oluşturulmuştur. Ancak temel kaynaklarda bazı konularda görüş ayrılıklarının olduğu görüldüğünden bu görüş ayrılıklarının çalışmanın bütününe nasıl yansıtıldığına açıklanması, çalışmanın güvenilirliği açısından daha aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir.

Öncelikle kaynaklarda farklılık gösteren tartışmalı konuları aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Günümüzde bazı yapıların bağımlı ardıl biçimleriyle beraber sözcük biçimlerinin de kullanılıp aynı işlevde kabul edilmelerinden dolayı ilgili ardılla aynı bölümde belirtilmişlerdir.

Bu tartışma konusu özellikle ekeylemin ardıl olan ve olmayan durumları ve “ile” ilgecidir. Ekeylem ardılları eski Türkçede sözcük sınıfının üyesiydiler ve zamanla kendinden önceki sözcükle bütünleşerek bağımlı ardıl durumuna gelmişlerdir. Ekeylemin kökenbilgisine bakıldığında “*ermek* mastarı Batı Türkçesine geçerken /r/ düşmüş, /e/ de /i/ olmuş; böylece *imek* biçimini almıştır. Bu duruma göre bu mastarın kökü *i-* dir” (Ediskun, 1988:187). Ekeylem adlarla ve eylemlerle birlikte kullanılırken “sözcüğün sonu ünsüz ise /i/ düşer, sözcüğün sonu ünlü ise /i/, /y/ olur” (Gencan, 2001:376). Ekeylemin geniş zaman ardılının kökü ise “tur-ur › dur-ur › dir” (Banguoğlu, 2004:474) şeklindedir.

Bu çalışmada ekeylemin {- (y)DI}, {- (y)mİŞ}, {- (y)sA} ve {-DİR} bağımlı ardılına dönüşen biçimleri ele alınmıştır. Ekeylemin bağımlı ardıl özelliği taşıyan yani kendinden önceki sözcüğe eklenen biçimin sayımı göz önünde bulundurulmuştur. Temelde bu bağımlı ardıl-sözcük sınıfının iki işlevi vardır. “Dildeki görevi, ad soylu kelimeleri fiil durumuna getirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler

oluşturmaktır” (Korkmaz, 2003:702). Yani birinci görevi ad soylu sözcükleri yüklem yapması, ikincisi de çekimli eylemlere gelerek onları birleşik zamanlı yapmasıdır.

Yukarıda belirtilen durum ile aynı biçimsel özelliğe sahip diğer bir konu ise “ile” nin kullanımınıdır. “ile” sözcüğü ve {-ylA} işletim ardılı aynı anlamsal değerleri belirtmektedirler. Ancak çalışmanın sınırlarını bağımlı ardılların sözlü dildeki kullanım sıklığı çizdiği için bu biçimin {-(y)lA} biçimi sınıflandırmanın içine alındı ve sayımlarda göz önünde tutuldu.

- Yalın durumu kimi kaynaklarda ad durum ardılları bölümünde ele alınırken kimi kaynaklarda da hiç ardıl almamış sözcükler olarak kabul görmektedir.

Yalın durumunu; Korkmaz, “Adın hiçbir çekim eki almamış ve nesne görevi yüklenmemiş olan durumudur”(2003:23) diye tanımlar. Bu tanımdan hareketle türetim ardılı almış adlar da yalın durumda olabilirler. Vardar ise yalın durumu şöyle açıklar: “Tümcede özne işlevini yerine getiren ve adın temel biçimi sayılan durum. Türkçede yalın durumdaki ad, sıfır durum ekiyle belirlenir” (2002:215). Bu çalışmada da yalın durumu, hiç ardıl almamış sözcükler olarak kabul edildiğinden bağımlı ardıl sayımında yer almamıştır. Fakat bağımlı ardılların sözlü dildeki oranının belirlenimi için hiç ardıl almamış sözcüklerin sayımı yapılmıştır.

- {-CA} ardılının, bağımlı ardıllardan hangi sınıfta değerlendirilmesi gerektiği konusu incelenen kaynaklarda farklılık göstermektedir. Aynı anlam ve işlevdeki {-CA} ardılıni hem türetim hem işletim ardılları içinde değerlendirenler ya da sadece türetim ardılları içinde değerlendirenler olmuştur.

Tablo 12
{-CA} Ardılı'nın Sınıfsal Değerlendirilmesi

Kaynaklar	İşletim Ardılı	Türetim Ardılı
Adalı, 2004:70,86	+	+
Banguoğlu, 2004:330,158	+	+
Göksel ve Kerslake, 2005:60	-	+
Korkmaz, 2003:324,36	+	+

Banguoğlu işletimde ad durum ekleri başlığında ele aldığı {-CA} ardılı'nın “lügat değeri kazanmaya çok yatkın” (2004:330) olduğunu belirtmiş ve bazı anlamlarını türetim (üretim) bölümünde değerlendirmiştir. Korkmaz da aynı biçimde bir açıklama yaptıktan sonra “Aslında eşitlik, benzerlik ve karşılaştırma görevinde bir ad çekimi eki olan -CA eki, kalıplaşma yoluyla sınıf değiştirerek zamanla bir yapım ekine de dönüşmüştür” (Korkmaz, 2003:36) diyerek hem işletim hem de türetimde ele almıştır.

Kaynaklarda belirtildiği gibi {-CA} ardılı işletim özelliğini yitirerek türetim ardılına dönüştüğü söylenebilir. Yukarıda belirtilen kaynaklarda işletim ardılı olarak kabul edilen aşağıdaki sözcükler TDK'nın erişim ağındaki *Büyük Türkçe Sözlüğünde*; madde başı olarak yer almaktadır.

Delice: *sf.* 1. Davranışları aşırı, deli gibi olan.

Yaşça: *zf.* (*ya'sçça*) Yaş bakımından.

Çocukça: *sf.* 1. Çocuğa yakışan, çocuk gibi.

Bu nedenle bu çalışmada {-CA} ardılı türetim ardılı olarak değerlendirilmiştir.

- {-lAr} ardılı çokluk anlamının dışındaki kullanımlarında kimi kaynaklarda işletim kimilerinde türetim ardılı olarak kullanılmıştır.

Tablo 13
{-lAr} Ardılı'nın Sınıfsal Değerlendirilmesi

Kaynaklar	İşletim Ardılı	Türetim Ardılı
Adalı, 2004:66	+	-
Banguoğlu,2004: 322,188	+	+
Göksel ve Kerslake, 2005:68	+	-
Korkmaz, 2003:257,51	+	+

Bu çalışmanın temel kaynaklarından Adalı, Göksel ve Kerslake {-lAr} ardılı'nın türetim işlevlerine hiç değinmemişlerdir. Banguoğlu ve Korkmaz ise ardılın hem işletim hem de türetim ardılı olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca işletim ardılı olarak verilen kimi örnek sözcükler TDK'nın erişim ağındaki *Büyük Türkçe Sözlüğünde*; madde başı oldukları belirlenmiştir.

Memeliler: *ç. a. hay. b.* Doğurarak üreyen, memeleri olan, sıcakkanlı, iki akciğerli, kalbinde dört boşluğu olan, vücutları genellikle tüylerle örtülü omurgalı hayvanlar sınıfı.

Etçiller: *ç. a. hay. b.* Etoburlar.

Kemirgenler: *ç. a. hay. b.* Tavşan, kobay, kirpi, sıçan ve kunduz gibi köpek dişleri olmayan ve kesici dişleri iyi gelişmiş memeliler takımı, kemiriciler.

Bu çalışmada yukarıdaki kaynaklarda verilen bilgiler ve örnekler doğrultusunda {-lAr} ardılı sınıflandırılmıştır.

- Türkçede soru biçimi olarak işlev gören “mI” nın bazı kaynaklarda bağımlı ardıl sınıfına, bazı kaynaklarda ise sözcük ve bağımlı ardıl arasında bir görevinin olduğu bu nedenle parçacık (clitic) sınıfına alındığı görülmüştür.

Tartışmalı olarak görülen diğer bir durum Türkçedeki soru biçimi olan “mI” dır. Temel olarak kullandığımız kaynaklardan Adalı, Banguoğlu, ve Kormaz mI biçimine soru eki, Göksel ve Kerslake ise parçacık (*clitic*) demektirler. “mI” biçimi bağımlı

ardıl olmanın gerekliliği olan kendinden önceki sözcüğe bağlanma koşulunu yerine getirmediği için bu çalışmada bağımlı ardıl olarak sınıflandırmanın içine alınmadı. Bu biçim daha çok sözcük gibi kendi üzerine ardıl almaktadır.

- Özne ile eylem, nesne ile eylem arasındaki ilişkiyi belirten çatı ardılları bazı kaynaklarda türetim, bazı kaynaklarda işletim ardılları sınıfında gösterilmiştir.

Tablo 14
Çatı Ardıllarının Sınıfsal Değerlendirilmesi

Kaynaklar	İşletim Ardılı	Türetim Ardılı
Adalı, 2004:52	+	-
Banguoğlu, 2004:281,411	+	+
Göksel ve Kerslake, 2005:57,75	+	+
Korkmaz, 2003:127-134	-	+

Çatı ardılları, özne ile eylem; nesne ile eylem arasındaki ilişkiyi belirten ardıllardır. Temel kaynaklarımızdan Adalı, işletim ardılı olarak; Banguoğlu, Göksel ve Kerslake, hem türetim hem işletim ardılı olarak; Korkmaz, ise türetim ardılı olarak ele almışlardır. Bu ardılların hangi ardıl sınıfında ele alınacağı konusunda bir görüş birliği görülmemektedir.

Çalışmanın kuramsal incelemeler bölümünde ardılların dizilişi ile ilgili olarak türetim ardıllarının işletim ardıllarından önce geldiği söylenmişti. Ancak bulgular kısmında karşılaşılan “teyzemler ve dayımlar” örnekleri incelendiğinde önce işletim ardılının daha sonra “aile” anlamı veren {-gil} türetim ardılına işlevce denk olan {-lar} çoğul ardılının türetim ardılına dönüşmüş biçiminin kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun ardılların dizilişiyle mi ilgili olduğu yoksa ardılların sınıfsal değişiminden mi kaynaklandığı tartışmalıdır.

Bu çalışmada, kalıplaşarak yeni sözcükler türeten kullanımları türetim ardılı; yalnızca özne ile eylem arasındaki ilişkiyi sağlayan ardıllar da işletim ardılı olarak değerlendirildi.

5.5. Çalışmanın Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimindeki Yeri

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlere bütün bağımlı ardılları kısa zamanda öğretmek oldukça zor bir iştir. Ayrıca dili yalnızca temel düzeyde –iletişim kurmayı sağlayacak düzeyde- öğrenmek isteyenlere ardılların tamamı öğretilemez.

İletişim sırasında en sık kullanılan ardılların öğretilmesi, öğrenenin dili iletişimde kullanma becerisini olumlu yönde etkileyebilir. Bu nedenle çalışma sonucunda ortaya çıkan bazı sayısal bilgiler Türkçenin öğretiminde hangi ardılın hangi öncelik sırasında öğretilmesini belirleyebilir. Aşağıdaki tabloda sözlü dilde kullanım sıklığı en yüksek türetim ardıllarından üçer tane gösterilmiştir.

Tablo 15
En Sık Kullanılan Türetim Ardılları Tablosu

Türetim Ardılları			
Ardıl Ardılları	Biçimleri	Sayı	Yüzdeler
Eylemden ad yapan türetim ardılları	-(I)K	28	%3
	-(I)ntı	19	%2
	(I)m	18	%2
Eylemden eylem yapan türetim ardılları	-(I)t	8	%1
	-(I)ştır	7	%1
	-(I)ş	6	%1
Addan eylem yapan türetim ardılları	-lA	49	%6
	-A	33	%4
	-lAn	13	%2
Addan ad yapan türetim ardılları	-rA	122	%15
	-II ve -IIk	59	%7
	-CA	42	%5

İşletim ardıllarının türetim ardıllarına göre alt başlıklarının daha çok olması nedeniyle sadece adlı işletim ardılları ve eylemcil işletim ardılları şeklinde bir tablolama yapılarak sözlü dilde kullanım sıklığı en yüksek beşer ardıl verilmiştir.

Tablo 16
En Sık Kullanılan İşletim Ardılları Tablosu

İşletim Ardılları			
Adcıl İşletim Ardılları			
Ardıl Adları	Biçimleri	Sayı	Yüzdeler
3. tekil İyelik	-(s)I	412	%8
Bulunma durumu	-DA	316	%6
Yönelme durumu	-(n)/(y)A	289	%5
Belirtme durumu	-(n)/(y)I	274	%5
Çoğul ardılı	-(n)lAr	229	%4
Eylemcil İşletim Ardılları			
3. tekil kişi ardılı	-Ø	659	%13
Şimdiki zaman	-(I)yor	393	%7
1. tekil kişi ardılı	-(I)m / (y)Im	259	%5
Belirli geçmiş zaman	-DI	187	%4
Olumsuzluk ardılı	-mA/ -mI	161	%3

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin ardıl sıralamasının bu bulgular doğrultusunda gerçekleşmesi olasıdır. Özellikle işletim ardıllarının öğretiminde bu sıralamanın göz önünde bulundurulması hem ders malzemesi geliştirenler için hem de öğretmenler açısından önemlidir. Böylece dili öğrenen kişiler toplumda en çok kullanılan yapıları çabuk öğrenerek daha iyi başarılar elde edebilirler.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma bağımlı ardılların sözlü dildeki kullanım sıklığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu amaca yönelik olarak giriş bölümünde çalışmanın amacı, problem durumu, sayıtlar ve çalışmanın sınırları belirtilmiştir. İkinci bölümde çalışma alanıyla ilgili temel sayılabilecek yayın ve araştırmalar hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi (Bütüncü Temelli Çözümleme Yöntemi ve Sıklık İncelemesi) hakkında bilgi verilmiştir. Sıklık üzerine yapılan çalışmaların yabancı dil öğretimindeki yerine ve önemine değinildikten sonra çalışma bütüncesinin nasıl oluşturulduğu ile ilgili gerekli bilgiler sunulmuştur.

Çalışmanın kuramsal dayanaklarına değinilen dördüncü bölümde Türkçede biçimbirim kavramına ve özellikle bağımlı (türetim ve işletim) ardıllara temel kaynaklardaki bilgiler göz önünde tutularak değinilmiştir. Biçimbirim ve biçimbirim kavramları tanımlandıktan sonra biçimlerin sınıflandırması öncül (sözlüksel) ve ardıl (dilbilgisel) biçimbirimler başlıkları altında açıklamalarıyla verilmiştir. Ardıl biçimbirim sınıfının alt başlıkları, türetim ve işletim ardılları konusunda kaynaklarda verilen bilgiler bu bölümde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Bulgu ve yorumlar kısmında ise bağımlı ardıllar için yeni bir sınıflandırma sunulmuştur. Bu sınıflandırma için bağımlı ardıllarla ilgili kaynaklar incelendiğinde, kaynaklarda bazı görüş ayrılıklarının olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle tek bir kaynaktaki sınıflandırmaya bağlı kalmak yerine alanla ilgili temel sayılabilecek olan; Oya Adalı (2004) *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Tahsin Banguoğlu (2004) *Türkçenin Grameri*, Aslı Göksel ve Celia Kerslake (2005) *Turkish A Comprehensive Grammar*, Zeynep Korkmaz (2003) *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* kaynaklarındaki bilgiler bir araya getirilerek yeni ve bütüncül bir sınıflandırma oluşturulmuştur. Bu sınıflandırma ile birlikte aynı tabloda, sözlü dilden alınan kayıtlar üzerinde yapılan çözümleme sonuçları hem sayı olarak hem de yüzdelik oranlarıyla verilmiştir. Ayrıca kaynaklarda farklılık gösteren bazı bağımlı ardıllara ve kimi

kaynaklarda bağımlı ardıl olarak kabul gören parçacıklarla ilgili tartışmalı durumlara da bulgu ve yorumlar kısmında yer verilmiştir. Ardından en sık kullanılan türetim ve işletim ardılları sayısal sonuçlarıyla değerlendirilmiş ve yeni kabul edebileceğimiz sınıflandırmalar ya da ardıl birleşimleri de bu bölümde verilmiştir. Bulgular ve yorumlar bölümünün son kısmında çalışma bulgularının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde nasıl değerlendirilebileceğine ve sözlü dilde en sık kullanılan ardıllarla ilgili bilgilere yer verilmiştir

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre Türkçenin öğretimi ile ilgilenen -gerek yabancı dil olarak öğretimi gerekse anadil olarak öğretimi- çalışmacılara, Türkçenin ardıllarıyla ilgili çalışmalar yapan araştırmacılara bazı öneriler sunulabilir.

1)Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimiyle ilgili hazırlanacak ders kitaplarının ve bağımlı ardılların öğretim sırasının bu çalışmanın bulguları doğrultusunda şekillenmesi olasıdır.

2) Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için bağımlı ardılların kullanım sıklıkları göz önünde bulundurularak hazırlanan öğretim malzemeleri ile öğretilecek dil ile gerçek dünyada kullanılan dilin örtüşmesi sağlanabilir.

3) Ayrıca bu çalışma anadil öğreticileri için de önemli bir kaynak niteliğindedir. Türkçedeki türetim ve işletim ardıllarının sınıflandırılması, işlevsellikleri ve de sıklığı dilbilimi için gerekli bilgilerdir.

KAYNAKÇA

- Adalı, O. (2004). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*. İstanbul: Papatya Yayınları.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Sözvarlığı*. Ankara: Engin yayınları.
- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aşık, U. (2007). *Yabancılar İçin Temel Türkçe Sözlük Varlığının Oluşturulması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bayraktar, N. (2004). *Türkçede Fiilimsiler*. Ankara: TDK Yayınları.
- Delice, İ. (2000). Türk Dilinde İşlevsel Ek Tasnifi Denemesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 24, 221-235.
- Demircan, Ö. (2005). *Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Bileşmeleri*. İstanbul: Papatya Yayınları.
- Ediskun, Haydar. (1988). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Eyupoğlu, İ. Z. (1989). *Türkçede Kökler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eyupoğlu, İ. Z. (1991). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Göksel A. ve Kerslake C. (2005). *Turkish A Comprehensive Grammar*. London & New York: Routledge.

Günay, V. D. (2007a). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Günay, V. D. (2007b). *Sözcükbilime Giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Hatipoğlu, V. (1981). *Türkçenin Ekleri*. Ankara: TDK Yayınları.

Kahraman, T. (2001). *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*. Ankara: Dumat Yayınları.

Kocaman, A. ve diğerleri. (2006). *Dilbilim Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.

Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.

Kıran Z. ve Kıran A. (2002). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları

Özel, A. (2003). *Türkçede Eklerin Tasnifi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sargın, M. (2010). *Türkçede Tanıtlama Belirticilerinin İşlevleri*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilim Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi.

Tezcan Aksu, B.; Tariktaroğlu, A. ve Gemalmaz E. (2004). *Türkçe Sözlük'ün Ters Dizimi*. Ankara: TDK Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2005). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.

Uzun, N. E. (2006). *Biçimbilim Temel Kavramlar*. İstanbul: Papatya Yayınları.

Uzun, N.E., Uzun, L.S., Aksan, Y.K., Aksan, M. (1992), *Türkiye Türkçesinin Türetim Ekleri Bir Döküm Denemesi*. Ankara: Şirin Kırtasiye.

Üstünova, K. (2004). Eklerin Öğretimi Üzerine Bir İki Söz. http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/kerime_ustunova_eklerin_ogretimi.pdf (29 Aralık 2009)

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Zülfikar, H. (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: TDK Yayınları.

<http://tdkterim.gov.tr/bts>. (Son erişim: 13 Ocak 2010)

<http://www.nisanyansozluk.com>. (Son erişim: 26 Mayıs 2010)

EK:1

Akraba Sohbeti Bağlamı

Hurdacılara bakır tencereler tavalar ne bileyim. Ya şimdi o apartmanda hiç kimse kalmadı değil mi? Önce şöyleydi. Biz oturuyorduk. Üstümüzde daha doğrusu biz oturmuyorduk, babaannem ile dedem oturuyorlardı. Üç numarada amcalar oturuyordu. Onun karşısında teyzem oturuyordu, dört numarada. Teyzemlerin üstünde dayımlar oturuyordu, dayımların üstünde de kayınvalide kayınvalidesi oturuyordu. Beş kapı mı? Başka kimse var mı? Şey karşıda da teyzemler vardı. Sonra oraya gitti. Üç numarada oturuyordu sonra karşıya taşındı. ÖA yengenin ailesi oturuyordu. Teyzemlerde karşı apartmanda oturuyordu. Sizin üç numarada oturuyordu. Sonra karşıya taşındı. Ne yapıyorsun orada sen. ÖA yengelerde ÖA hanımın evine taşındı. Yine değişiklik oldu. Anam sessiz sessiz hatırlıyorsun ÖA hanımların evine o yukarıya şey yaptı. Her neyse. Sessiz film sessiz oyun buldu. Hakikaten öyle bir babaanneler şey böyle şey oynuyor çocuklarla değil mi? Efendim. Patik çeyizlikten herhalde, değil mi? çeyizlikten. Başkasının çocuğu olsa annem getirmiş görmüyorsun yani kırsın, döksün, hiç zıplasin indirsın her yeri. Onlara onların eğitimine ihtiyacı yok, sadece sevgisi lazım. Hiç boş ver ama başkası gelecek yapacak ne yaramaz çocuklar. Benden yaşlıdır senden yaşlı mı? Oo senden çok yaşlı. Hala senden yaşlı mı? Benden yaşlı değil ya. Kim o? Masa. ÖA'e gelince mi alındı? ÖA'e gelince alındı. ÖA'te alındı yok ÖA'te orda masa kullanmış mı? Ben de genç kızdım o geldiğinde. Orda kırmızı masamız vardı. Üç beş sene falan olmuş, sen hala genç kızsın. O kırmızı masa yengemdeydi, bir ara bahçeye çıktı o kırmızı masa hasır sandalyeler vardı yeşil böyle bacakları deri. Domates çoktur. Domates dolapta bizim mutfakta duruyor tabi canım bu masa yetmiyordu. Bu yetmiyor bir de kuyruğuna ekliyor kuyruğuna ekliyorduk. Bahçeye o kırmızı masayı çıkartıyorduk. Eee o zaman ne oluyormuş yeşil hasır sandalyeler vardı ya hani böyle köylerde şey olur ya şenliklerde masalar şöyle böyle bir şey oldu. Orası böyle o sandalyeler yastık gibi o bahçedeki meyveler şeyler falan abla o çay yarım sen ne düşünüyorsun güzel uykun var senin uykusu var yorgun yok yok uyumayacağım.

hurda-ci-lar-a

tencere-ler

tava-lar

bil-e-(y)im

apartman-da

kal-ma-dı

ön-ce

şöyle-(y)di

otur-(u)yor-du-k

üst-(ü)müz-de

doğru-(s)u

otur-mu-yor-du-k

babaanne-m-le

dede-m

otur-(u)yor-lar-dı

numara-da

amca-m-lar

otur-(u)yor-du

o-(n)un

karşı-(s)ı-(n)da

teyze-m

otur-(u)yor-du

numara-da

teyze-m-ler-in

üst-ü-(n)de

dayı-m-lar

otur-(u)yor-du

dayı-m-lar-in

üst-ü-(n)de

kayınvalide-(s)i

otur-(u)yor-du

karşı-da

teyze-m-ler

var-dı

son-ra

o-ra-(y)a

git-ti

numara-da

otur-(u)yor-du

son-ra

karşı-(y)a

taşı-n-dı

yenge-(n)in

aile-(s)i

otur-(u)yor-du

teyze-m-ler-de

apartman-da

otur-(u)yor-du

siz-in

numara-da

otur-(u)yor-du

son-ra

karşı-(y)a

taşı-n-dı

yap-(ı)yor-sun

o-ra-da

yenge-ler

hanım-in

ev-i-(n)e

taşı-n-dı

değiş-ik-lik

ol-du

ana-m

ses-siz

ses-siz

hatır-lı-yor-(s)un

hanım-lar-in

ev-i-(n)e

yukarı-(y)a

yap-tı

ne-(y)se

ses-siz

ses-siz

bul-du

hakikat-en

babaanne-ler

oy-n-(u)yor

çocuk-lar-la

efendi-m

çeyiz-lik-ten

çeyiz-lik-ten

başka-(s)ı-(n)in

çocuğ-u

ol-sa

anne-m

getir-miş

gör-mü-yor-sun

kır-sın

dök-sün

zıp-la-sın

in-dir-sin

yer-i

o-(n)lar-a

o-(n)lar-in

eğ-it-im-i-(n)e

ihtiyac-ı

sade-ce

sev-gi-(s)i

ver

başka-(s)ı

gel-ecek

yap-acak

yara-maz

çocuk-lar

ben-den

yaş-lı-dir

sen-den

yaş-lı

sen-den

yaş-lı

sen-den

yaş-lı

ben-den

yaş-lı

ÖA'-e

gel-ince

al-in-di

ÖA'-e

gel-ince

al-in-di

ÖA'-te

al-in-di

ÖA'-te

o-r-da

kullan-mış

kız-dı-m

gel-diğinde

o-r-da

masa-mız

var-dı

ol-muş

kız-sın

yenge-m-de-(y)di

bahçe-(y)e

çık-tı

sandalye-ler

var-dı

bacak-lar-ı

çok-tur

dolap-ta

biz-im

mutfak-ta

dur-(u)yor

can-ım

yet-mi-yor-du

yet-mi-yor

kuyruğ-u-(n)a

ek-li-yor

kuyruğ-u-(n)a

ek-li-yor-du-k

bahçe-(y)e

masa-(y)ı

çık-art-(ı)yor-du-k

ol-(u)yor-muş

sandalye-ler

var-dı

köy-ler-de

ol-ur

şen-lik-ler-de

masa-lar

ol-du

o-ra-(s)ı

sandalye-ler

bahçe-de-ki

meyve-ler

şey-ler

yar-ım

düş-ün-(ü)yor-sun

uy-ku-n

sen-in

uy-ku-(s)u

yor-gun

uyu-ma-(y)acağ-ım

... Sözcük Kökü

... Türetim Ardılı

... İşletim Ardılı

... Eylemsi ve Çatı Ardılları

EK:2**Kök Olarak Alınan Sözcükler**

anla-	dağınık	hani	niye	yakala-
aşağı	dağıt-	hastane	oluk	yakın
aylak	değil	işte	oyun	yani
başka	değiş-	kadar	öğren-	yardım
belli	diye	kardeş	öyle	yarın
bile	doğru	kişi	sanki	yeşil
billah	erkek	kolay	söyle-	yoğun
böyle	gönder-	konu	şimdi	yukarı
buçuk	göre	kötü	ulan	
bütün	göre	mesela	uzun	
çubuk	güzel	nasıl	üzeri	
çünkü	hangi	niçin	vallahi	